

XXXII. Évfolyam 4. szám

zeneKAR

nka Nemzeti Kulturális Alap

www.ZENE-KAR.HU

2025 /04

**„Nem kérdés, hogy a Zeneakadémiának
segítenie kell a zenekari muzsikuskok képzését”**

**„Mecenatúra nélkül
ma már nincs valódi
kultúratámogatás”**

**Szakmai szervezetek:
„Nem kellene félni a vitáktól”**

Szeretne többet megtudni a szimfonikus zenekarokról?

Tisztelt Olvasónk!

Harminckét éve jelenik meg folyamatosan szaklapunk, amely eljut a magyar szimfonikus zenekarokhoz, zenei intézményekhez, könyvtárakhoz és azokhoz, akik érdeklődnek a zene iránt, de arra is kíváncsiak, hogy miként működik egy zenekar, milyen szakmapolitikai döntések befolyásolják azokat a teljesítményeket, amelyek révén egyre értékesebb és magasabb színvonalú hangversenyeken vehetnek Önök részt.

A

zeneKar

a **Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének** szaklapja, amely a **Magyar Nemzeti Kulturális Alap (NKA)**, valamint az **Előadóművészi Jogvédő Iroda (EJI)** támogatásával jelenik meg

Rovatainkban foglalkozunk a magyar és külföldi zenei közélet aktuális történéseivel, szakmai érdekességekkel, hangversenykritikákkal, zenei történelmi írásokkal, szakszervezeti témákkal, jogvédelemmel, hangszeri történettel, oktatással, a zenészek egészségi bántalmaival, illetve azok megelőzésével és gyógyításával, valamint közöljük a szimfonikus zenekarok próbajáték felhívásait.

INNEN MEGTUDHATJA, MI TÖRTÉNIK A HANGVERSENY-PÓDIUMON ÉS MÖGÖTTE!

4 KALENDÁRIUM

ZENEI KÖZÉLET

6 ZENEAKADÉMIA

Új rektora van a Zeneakadémiának

Elindítják a zenekari mesterképzést, a nemzetközi egyetemekkel posztgraduális képzéseket szerveznek, és tervezik, hogy minden erre nyitott hazai professzionális zenekarral együttműködnek a hallgatók zenekari gyakorlatát illetően. Farkas Gábor, a Zeneakadémia új rektora hangsúlyozta: addig, amíg a komolyzenész lét nem kap egyfajta reflektorfényt, és nem tölt be a zene Kodály, Bartók és Liszt országában fontos szerepet, nem várhatjuk el, hogy vonzó legyen a pálya.

Kiss Eszter Veronika

10 POLGÁRMESTEREK, AKIKNEK FONTOS A ZENEKULTÚRA IS BUDAFOK

Budafoke-Tétény gazdag kulturális életének zászlóshajója a Budafoke Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar

Karsay Ferenc XXII. kerületi polgármesterrel beszélgettünk Budafoke-Tétény kulturális életéről, zenéről, sportról, pezsgőről, borról, arról, hogyan jött ki a kerület korábbi „alvóváros” pozíciójából. Megtudtuk, hogy a BDZ fenntartója a kezdetektől – az alakulás pillanatától fogva – figyelemmel kísérte a zenekar életét, tehát a kezdeti nehézségekkel, támogatásokkal és azok hiányával, a zenekar törzsközönségével, együttműködéssel és lojalitással kapcsolatban elmondottak valóban első kézből származnak.

Forgács Ildikó

14 SZOMBATHELY

„Mecenatúra nélkül ma már nincs valódi kultúratámogatás”

Egy nyáron megjelent közlemény szerint idén 14 százalékkal nő a nemzeti minősítést nyert zenei együttesek állami támogatása. A pécsi, szombathelyi, győri, miskolci, debreceni és szegedi zenekarok mellett a Nemzeti Fiharmonikusok, a Concerto Budapest, a Debreceni Kodály Kórus, a Nyíregyházi Cantemus Kórus és a Liszt Ferenc Kamarazenekar részesül a juttatásból.

Albert Mária

17 SZAKMAI SZERVEZETEK

„Nem kellene félni a vitáktól”

Előző számunkban megjelent egy interjú Hankó Balázssal, amelyben a kultúráért és innovációért felelős miniszter azt hangsúlyozta: folyamatos párbeszéd a minisztérium és a szakma képviselői között. Az egyeztetések valós jelenlétéről és az érdekképviselőknek a szakmát érintő döntések előkészítésében való szerepéről beszélgettünk Zsoldos Dáviddal, a Magyar Zenei Tanács elnökével és Lendvai Györggyel, a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének elnökével.

Kiss Eszter Veronika

19 RÁDIÓKÓRUS

„Minél több emberre legyen hatással a művészetük!”

Kivételes hangzás, sokszínű repertoár. Különleges helyet, szerepet tölt be a kórusok között a Magyar Rádió Énekkara, s a társulat ebben az esztendőben ünnepelheti fennállásának 75. évfordulóját. Ennek az időnek majd a felét töltötte a kórusral Tóth Csaba, aki az év végéig a társulat megbízott vezető karnagya. A művésszel születésnapi évadról, emlékezetes koncertekről, dirigensi feladatokról, folytonos fejlődésről, valamint az ének-lés örömeiről is beszélgettünk.

Réfi Zsuzsanna

21 A MI ERKELÜNK

Filmbemutató a Zeneakadémián

November 7-én, Erkel Ferenc születésnapján került sor a Himnusz zeneszerzőjéről készült dokumentumfilm bemutatójára.

Mechler Anna

22 VISSZATEKINTŐ

MŰHELY

25 PORTRÉ

„Az a jó, ha összefonódik a kép és a zene”

Cakó Ferenc rajzkottákról, világító homokképekről, élettáncról A Kossuth-díjas művésszel – akinek 75. születésnapja tiszteletére jubileumi kiállítása nyílt a Pesti Vigadóban –, fémporról és homokról, több hetes gyakorlásról és olyan művekről is beszélgettünk, amelyekre nem lehet rajzolni.

Réfi Zsuzsanna

28 KUTATÁS

Kutatás készült a komolyzenészek alkoholhoz fűződő viszonyáról

A kutatás egy olyan kérdéskört vizsgált, ami közvetlenül vagy közvetve mindenkit érint. Minden foglalkozási csoportban jelen van az alkoholprobléma, ennek ellenére még ma is keveset tudunk és keveset beszélünk róla, s különösen nincsenek szakmaspecifikus válaszaink a problémára.

Paksi Borbála, Kapitány-Fövény Máté, Eisinger Andrea, Czákó Andrea és Demetrovics Zsolt

31 ZENETÖRTÉNET

A bartóki vonósenekar öröksége

A magyar vonósenekari művekkel kapcsolatban mindenkinek azonnal Bartók Divertimentója jut eszébe, ez a minden kritikán felül álló, tökéletes alkotás, amely közel egy évszázada szolgál mérceként zeneszerzőink és közönségünk számára. A szeptember 7-én a Pesti Vigadóban rendezett hangverseny szinte tálcán kínálta lehetőséget egy újabb számvetésre és összevetésre.

Gombos László

KRITIKA

37 HANGVERSENY

A Liszt Ferenc Kamarazenekar, a Concerto Budapest, a MÁV Szimfonikus Zenekar és a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara koncertjeiről.

Kovács Ilona, Malina János

RECENZÍÓ

42 KÖNYV

Liszt és magyar kortársainak kapcsolata Magyarország művelődéstörténetének tükrében

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem kiadásában az utóbbi években számos zenetörténeti munka jelent meg, ezek egyike a Liszt és magyar kortársainak kapcsolata Magyarország művelődéstörténetének tükrében című kötet.

Kovács Ilona

Legendás karmesterek legendás tanára: Hans Swarowsky

Wahrung der Gestalt (A forma megtartása) címmel jelent meg az Universal kiadó és a Hans Swarowsky Akadémia által szerkesztett, kibővített 700(!) oldalas könyv, a kiváló karmester és tanár halálának 50. évfordulójára.

Strausz Kálmán

22 PRÓBAJÁTÉK

Címlapon: Farkas Gábor a Zeneakadémia új rektora Fotó: Kohán István

NÉGYEN NYERTÉK EL IDÉN a legrangosabb magyarországi művészeti elismerésnek számító Nemzet Művésze díjat, amelyet a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) székházában, a Pesti Vigadóban adtak át. A Nemzet Művésze díj Bizottság 2025-ben *Geiger György* trombitaművészeknek, *Kiss János* balettművészeknek, az MMA alelnökének, *Kubik Anna* színművészeknek, az MMA rendes tagjának és *Serfőző Simon* írónak, költőnek, az MMA rendes tagjának ítélte oda az elismerést.

„Az a négy nagyszerű művész, akik máától a Nemzet Művésze címet viselhetik, a szívünkben már régen azok” – fo-

galmazott Hankó Balázs kulturális és innovációs miniszter.

A Magyar Művészeti Akadémia kezdeményezésére 2013-ban az Országgyűlés a magyar művészeti élet kimagasló teljesítményt nyújtó, elismert képviselőinek személyes megbecsülése, méltó életkörülményeinek biztosítása céljából alapította a Nemzet Művésze díjat, amely a legrangosabb hazai művészeti elismerés. A nemzet művészei egy időben legfeljebb 70-en lehetnek. A díjat minden évben a Magyar Művészeti Akadémia köztestület „születésnapjához”, november 5-éhez kapcsolódóan adják át.

A FILHARMÓNIA MAGYARORSZÁG meghirdette a 2026. évi Liszt Ferenc Nemzetközi Zongoraversenyt, amelyet jövő év szeptember 12. és 20. között rendeznek meg Budapesten, a Zeneakadémián. A 2026-os verseny különlegessége, hogy az esemény valamennyi fordulóját online közvetítik, így a közönség világszerte követheti azt.

A megmérettetésre az 1996. szeptember 1. után született zongoraművészek jelentkezését várják. A jelentkezés online előválogatóval kezdődik, amely során a zsűri a beküldött videófelvételek alapján választja ki a 12 továbbjutó versenyzőt. A jelentkezés és a videóbeküldés határideje 2026. április 15., a nevezési díj száz euró.

A verseny műsorában Liszt Ferenc zongorai életművének kiemelkedő darabjai szerepelnek, a különböző fordulóiban

változó repertoárkövetelményekkel, amelyek a művész mélységet és a virtuozitást egyaránt megkövetelik. A döntőben a versenyzők Liszt egyik versenyművét adják elő a Nemzeti Filharmonikus Zenekar közreműködésével, Vashegyi György vezényletével. A hét tagból álló nemzetközi zsűriben többek között olyan világhírű zongoraművészek foglalnak helyet, mint Olga Kern, Barry Douglas és Balázs János. A verseny nyertese 35 ezer euró, második helyezettje 18 ezer euró, harmadik helyezettje pedig kilencezer euró értékű díjazásban részesül. A pénzdíjak mellett a versenyzők koncertmeghívásokat, fellépési lehetőségeket és további szakmai támogatást kaphatnak. A részletes versenykiírás, a repertoár és a jelentkezés feltételei a www.filharmonia.hu weboldalon találhatóak – áll a közleményben.

FOLYTATÓDIK A KÖZÖS MUNKA AZ MRME ÉS RICCARDO FRIZZA KÖZÖTT

Riccardo Frizza karmester a bergamói Donizetti Fesztivál művészeti vezetője, 2022-től meghatározója a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara és Énekkara életének, a következő három évadban tiszteletbeli karmesterként folytatja a közös munkát.

SÁRI JÓZSEF a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia rendes tagja, Kossuth- és Erkel-díjas érdemes művész, zeneszerző, október 19-én, életének 91. évében elhunyt.

Sári József 1935. június 23-án született Lentiben. 1954 és 1962 között a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait, zeneszerzés szakon Szervánszky Endre, karvezetés szakon Vásárhelyi Zoltán növendékeként szerzett diplomát. 1962 után zenetanár, zongorakísérő, kamarazenekar vezető, valamint hangversenyek, ismeretterjesztő előadások közreműködője volt.

1971 és 1984 között a Német Szövetségi Köztársaságban élt, magántanárként és szabadfoglalkozású zeneszerzőként dolgozott, karmesterként és zongoristaként gyakran adta elő saját műveit. 1984-től a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán tanított zeneelméletet, 1992 és 1997 között a zeneelmélet tanszéket is vezette. 1997-ben habilitált a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán, majd 2001-ig a Mestertestület elnöke volt ugyanitt (DLA). 1997-től 2007-ig a Magyar Rádió kortárszenei lektorként működött. 1998-tól a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia rendes tagja. 2001-ben az ausztriai Reichenauban az Universität für Musik Wien Sommerakademie zeneszerzés mesterkurzusának vendégprofesszora volt.

Sári József pályafutása során számos elismerésben részesült: 1991-ben Erkel Ferenc-díjjal, 1995-ben és 2005-ben Bartók Béla-Pásztory Ditta-díjjal, 1998-ban érdemes művész címmel ismerték el. 2009-ben Kossuth-díjjal tüntették ki a nagy európai zenei hagyományokhoz kapcsolódó műfajgazdag alkotómunkája és művészetoktatói tevékenysége elismeréseként. Több rangos német díjat is kapott. 2015-ben Artisjus-díjat vehetett át komolyzenei kategóriában.

FEBRUÁR 15-ÉN VISSZATÉR A MŰPA EGÉSZ NAPOS KONCERTSOROZATA,

amelyen ezúttal a brit zenetörténet

legemlékezetesebb darabjaival várják a közönséget

Az eseménysorozat 2026-ban három meghatározó korszak szigetországbeli zenei örökségének legjavát tárja a közönség elé Henry Purcell, Edward Elgar és Benjamin Britten művein keresztül – olvasható a Műpa közleményében.

Az eseményen a közönséget reggeltől késő estig összesen tizenegy koncert várja a Bartók Béla Nemzeti Hangversenyteremben és a Fesztivál Színházban.

A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara, a Győri Filharmonikus Zenekar, a MÁV Szimfonikus Zenekar, a Budapesti Dohnányi Zenekar, a Liszt Ferenc Kamarazenekar

és a Nemzeti Filharmonikus Zenekar veszi birtokba egy-egy ötvenperces koncert erejéig a helyszíneket. A zenekarok mindegyike más-más megközelítésből mutatja be a három komponista életművének darabjait.

A Fesztivál Színházban kamarazenei és vokális művek kapnak főszerepet: a Magnificat Leánykar, az Ars Oratoria Kamarakórus, Magyar Valentin és a Korossy Kvartett, Fejérvári Zoltán és Varga Oszkár, valamint a Purcell Kórus és a Capella Savaria lép fel. A zenekari koncertek Dénes-Worowski Marcell, Héja Domonkos, Farkas Róbert, Hollerung Gábor és Kovács János vezetésével szólnak meg, míg Szebellédi Valéria, Pad Zoltán és Vashegyi György a felsorakozó kórusokat vezényli ezen a napon.

A részletes program a Műpa honlapján olvasható.

Év művésze 2025.

A Nemzeti Filharmonikus Zenekar és a Nemzeti Énekkar művészei titkos voksolás útján, évtizedes hagyomány szerint döntenek el, hogy ki kapja az év legkiválóbb művészeének járó elismerést. Akit az idén a legjobbnak ítélték a kollégák:

Tomasz Máté Milán csellóművész, szólamvezető, aki 2023 óta tagja a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnak

„Meg sem fordult a fejemben, hogy megkaphatom ezt az elismerést. Nem gondoltam, hogy ilyen fiatalon részesül-

hetek ebben, ezért amikor kiderült, nagy volt az öröm. Annál is inkább, mert ezt a díjat a kollégák adják. A jövőben is arra fogok törekedni, hogy tovább fejlődjek, és a lehető legjobban végezzem a munkámat. Hálás szívvel köszönöm, hogy idén engem választottak az Év Zenekari Művészeének!”

1997-ben született. A Nemzeti Filharmonikus Zenekar csellószólamának vezetője, de szólistaként is kiemelkedő szerepet játszik a hazai és nemzetközi klasszikus zenei életben. Nyolcévesen kezdett csellózni Kárpáti Mónikánál, majd Agócs Mártánál folytatta tanulmányait a konzervatóriumban. A Zeneakadémián Perényi Miklós osztályába került, kamarazene-tanárai között pedig olyan neves művészek szerepelnek, mint Gulyás Márta, Wagner Rita, Devich János és Rolla János. Pályafutása során számos hazai és nemzetközi versenyen ért el kiemelkedő eredményeket. 2017-ben megnyerte a VII. Popper Dávid Nemzetközi Csellóversenyt, 2018-ban Junior Prima Díjat kapott. Kétszer is elnyerte az Annie Fischer-ösztöndíjat (2019-ben és 2021-ben). Művészete a technikai tudás és a kifejezőerő harmonikus egyesítésével emelkedik ki.

Cserményi Zsombor, a basszus szólam énekművésze, aki 2019 óta tagja a Nemzeti Ének-karnak

„Nagyon boldog és hálás vagyok, amiért a kollégák idén engem tiszteltek meg az Év Ének-kari Művésze címmel. Kiváltképp öröm

ez számomra, hiszen nem csupán az egyéni művészi teljesítményről, hanem a közös munkánkról szól. Az ének-karban énekelve gyakran döbbenek rá: milyen csodálatos dolgokra vagyunk képesek, ha együtt gondolkodunk, együtt lélegzünk. A kedves közönséghez szólva azt kívánom, hogy ezt a felszabadító, katartikus élményt minél többen és minél többször éljék át akár hallgatóként, akár kórusban énekelve.” 1993-ban született Ajkán, és basszus/bariton énekművészként tevékenykedik. Gyermekkorától kezdve énekelt kórusban és gordonkázni is tanult. Számátalan helyen énekelt szólistaként, például az amszterdami Concertgebouwban, a ljubljani Slovenska Filharmonija színpadán, a Műpában, a Zeneakadémián, a Magyar Zene Házában, a Szegedi Dómban, a debreceni Kölcsey Központban, a szombathelyi Bartók Teremben. Tagja a Neked8 énekegyüttesnek. 2011-ben Kazinczy-Emlékérmét kapott. 2013-ban az Országos Diákszínjátszó Találkozó legjobb férfi főszereplője és különdíjasa lett. 2016-ban az országos Székely Mihály Énekes Találkozón különdíjat nyert. A 2023. évi váci Régi Zenei Napokon Elisabeth Scholl és Vashegyi György mesterkurzusain vett részt. Repertoárja főleg a barokk és romantikus oratorikus zeneirodalom művein alapszik.

✍ Kiss Eszter
Veronika

Új rektora van a Zeneakadémiának

„Nem kérdés, hogy a Zeneakadémiának segítenie kell a zenekari muzsikuskok képzését”

Elindítják a zenekari mesterképzést, a nemzetközi egyetemekkel posztgraduális képzéseket szerveznek, és tervezik, hogy minden erre nyitott hazai professzionális zenekarral együttműködnek a hallgatók zenekari gyakorlatát illetően. Farkas Gábor, a Zeneakadémia új rektora hangsúlyozta: addig, amíg a komolyzenész lét nem kap egyfajta reflektorfényt, és nem tölt be a zene Kodály, Bartók és Liszt országában fontos szerepet, nem várhatjuk el, hogy vonzó legyen a pálya.

Pályázatában kitért arra, hogy vendégprofesszorként nemzetközi sztártanárokat is szeretne a Zeneakadémiára vonzani. Történt ez ügyben előrelépés?

– Már most is vannak vendégprofesszorok a Zeneakadémián, de hosszú távon szeretnénk bővíteni a kört, illetve más típusú együttműködések kialakítani. A New York-i Juilliard School tanszékvezető professzora például áprilisban mesterkurzust tartott a zongora tanszéken – előtte épp Dániában zsűriztünk együtt egy versenyen –, elvállalta az idei Bartók Világverseny zsűrielnöki tisztét is, október elején pedig én voltam náluk, New Yorkban zsűrizni. A találkozások alkalmával sokat beszélgettünk a Juilliard és a Zeneakadémia közös szólista programjáról, amelynek szervezése folyamatban van. Igyekszünk olyan nemzetközi, leginkább posztgraduális képzésekben, együttműködésekben gondolkodni, amelyeket nem gátol az akkreditáció hosszadalmas és nehézkes folyamata, amikor is két különböző ország oktatási profilját kell egyeztetni.

A vendégprofesszorok ügye is folyamatosan terítéken van, de persze sokkal könnyebb helyzetben lennénk, ha megfelelő anyagi forrás állna rendelkezésre.

Jó volna a nyugati, főként amerikai egyetemek mintájára a legnagyobb neveket megnyerni a szakmából, de őket nem tudjuk a magyar egyetemi fizetésekkel idecsábítani.

Amíg erre nincs lehetőségünk, addig megpróbáljuk közös projektekkel, programokkal helyettesíteni ezt, és más formában összedolgozni a neves egyetemekkel, professzorokkal. A nyár folyamán, ázsiai turném során rengeteget egyeztettem több kínai egyetem rektorával és oktatási vezetőjével, meglátogattam például a Tokyo College of Music egyetemet is, ahol korábban tanítottam. Kiemelném a pekingi China Conservatoryt, amelynek rektorával egy

nagyszabású zenekari projekt előkészítésén dolgozunk, amely bizonyos szempontból előfutára lesz a hazai zenekari zenészképzés elindításának.

Ezt is posztgraduális képzés keretében tervezik?

– A posztgraduális képzés előnye, hogy nem kell akkreditálni, mi azonban olyan projekttel nyertünk egy európai uniós pályázaton, amelynek keretében négy különböző ország zeneművészeti egyeteme összefogásával indulhat zenekari mesterképzés. A Zeneakadémián kidolgozzuk a zenekari mesterképzés anyagát, amely hiánypótló lesz Magyarországon, és bízunk benne, hogy az akkreditáció gyorsan megtörténik – egy új szak esetében ez is másfél-két évet vehet igénybe.

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem eddig elsősorban a szólista- és pedagógusképzésre fókuszált, így, ha ezt a zenekari zenész képzést sikerül elindítani – márpedig most erre nagyon nagy esélyt látok –, az valódi áttörés lesz. Május 15-én vettem át a rektori tisztséget, és az egyik első dolog az volt, hogy egyeztettem különböző hazai zenekarok vezetőivel, ennek ugyanis csak úgy van értelme, ha Magyarország legjobb együtteseivel karöltve tudjuk megvalósítani. A növendékeinknek ezen a téren is szükségük van tapasztalatszerzésre, a posztgraduális képzés pedig azért lenne fontos, hogy azok a hallgatók se szenvedjenek hiányt a zenekari képzésben, akik a mostani rendszerben diplomáznak, vagy esetleg már végeztek. Ők mesterdiploma után két éves posztgraduális képzés keretében tudnának ebbe bekapcsolódni, amely a zenekari repertoárismeretet és a zenekari játékot helyezné előtérbe. Nagyon fontosnak tartom ennek a képzésnek az elindítását, de ne feledjük, hogy a növendékeink már most is szép számban részt tudnak venni zenekari projektekben. Tavaly például az oszakai világkiállításra sikerült egy japán-magyar kamarazenekart létrehozni itt a Zeneakadémián, és nagyon szép koncertet adtak a világkiállításon. Ez minden résztvevő hallgatónak nagyon sokat je-

lentett: a japán hallgatóknak, akik itt tanulnak, de Japánban élnek és a magyar hallgatóknak, akik most először jutottak el Japánba. Bízom abban, hogy a kínai turné is hasonlóan emlékezetes és sikeres lesz a kínai-magyar közös zenekar létrejöttével, a China Conservatoryval való együttműködés részeként. Szeretném, ha a Zeneakadémia növendékei látnák, hogy ha valaki jól képzett zenekari muzsikussal, körbe tudja járni a világot, miközben a legnagyobb szakmai színvonalat képviseli és a magyar kultúra hírét is viszi.

Külföldön sokkal inkább nemzetközi a zenekarok összetétele, de a magyar zenekarok részéről nagyon erős az igény, hogy magyar zenészekkel töltsék fel az együtteseket, hiszen ennek hagyományai vannak itthon. Talán ezért is hallatták a zenekarok vezetői ebben a témában sokszor a hangjukat.

– Megértem a panaszos hangokat, ugyanakkor a mértékét túlzásnak érzem. A tavalyi évben három hallgatónk nyert felvételt a Nemzeti Filharmonikus Zenekarba, és mind a vonósok, mind a fúvósok rendre sikeresen teljesítik a próbajátékok követelményeit a különböző zenekarokban. Sőt, ha végignézzük a magyar zenekarokat, szinte kizárólag a magyar Zeneakadémián végzett hallgatókból állnak. Értem azt is, hogy ennek oka van, hiszen a másik oldalról nézve nem tudom, melyik az a magyar zenekar, amelyik esetleg képes lenne megfizetni egy nyugatról érkezett, mondjuk németországi zenekari múlttal rendelkező muzsikust. A magyar zenekari fizetéseket nem lehet még egy németországi „B” kategóriás fizetéssel sem összehasonlítani. Nagyon sok külföldi zenekarral is játszottam szólistaként, és azt kell mondom, hogy a magyar zenekarok színvonala egyáltalán nem marad el a külföldiek színvonalától. Bár az eddigi zeneakadémiai hangszeres képzés nem a zenekari zenészek képzésére fókuszált, általánosságban elmondható, hogy olyan kiváló hangszeres művészeket nevelünk, akik zökkenőmentesen be tudnak illeszkedni a zenekari életbe. A zenekari tapasztalat részben a kamarazeneből alakul ki, a kamarazene-oktatásunk pedig évtizedek óta nagyon magas színvonalú. A kamarazenei műhelyeink jól működnek, a hallgatóknak igényük is van rá, rengeteg a felőlük érkező kezdeményezés is.

Gondolkoznak-e a zenekarokkal együttműködésben, és ha igen, csak bizonyos együtteseket vonnának bele ebbe a közös munkába, vagy mindegyik hivatásos zenekar, amelyik szívesen csatlakozik ehhez, részt vehet benne?

– Örömmel fogadjuk a zenekaroktól érkező megkereséseket. Tavaly Takács-Nagy Gábor vezényletével a MÁV Szimfonikus Zenekarral Beethoven-szimfóniák előadásában vettek részt hallgatóink, egy év múlva pedig megismételtük ugyanezt a projektet. Tárgyaltam a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarával, ahol hasonló együttműködést kezdeményeztek, de számos együttessel leültem már beszélgetni arról, hogy milyen formában tudnák bevonni növendékeinket. Támogatom az együttműködést,

az együtt gondolkodást, és úgy érzem, ez a folyamat jó úton halad. Tény, hogy hiába világszínvonalú a szólista-képzésünk, a legjobbaknak is csak kis százaléka tud szólistaként érvényesülni, és ők sem kizárólag szólistaként élik le az életüket. Különösen a vonósok körében jellemző, hogy döntő többségük pedagógus lesz, vagy zenekari zenész, vagy mindkettő. Nem kérdés, hogy a Zeneakadémiának segítenie kell a zenekari muzsikuskok képzését is, de ezt a gyakorlatot csak úgy lehet elsajátítani, ha vannak partner zenekaraink. Természetesen nekünk is vannak saját zenekari projektjeink: van fúvósegyüttesünk, szimfonikus zenekarunk, számos különböző kamaraformációnk. Ha egy hallgató aktív és fejlődni szeretne, most is minden lehetőség adott számára, hogy ezekben a projektekben részt vegyen, az új képzés pedig még inkább fókuszba helyezi ezt a területet.

Egyre sürgetőbb probléma az alap-, közép- és felsőoktatás egységének újragondolása vagy finomhangolása, esetleg teljes átalakítása. Az látszik, a világ annyit változott, hogy az a modell, amely az '50-es években sikeres volt, ma már nem működik. Kevésbé vonzó a zenei pálya, a zeneiskolába járók száma is jelentősen csökken.

– Már a rektori pályázatomban is szerepelt, hogy szeretném visszaállítani a szakfelügyelői rendszert, és sok-

kal jobb, szorosabb kapcsolatot kialakítani a konzikkal és a zeneiskolákkal. Az első néhány hónapban ömlesztve zúdultak rám a teendők, de távolabbi terveimben az egyik fontos megoldandó ügy éppen ez a kérdés. Ugyanakkor fontosnak tartom, hogy beszéljessünk a komolyzenész lét presztízsről, illetve arról, hogy ez hogyan jelenik meg a magyar zenei életben.

Egészen addig, amíg a komolyzenész lét nem kap egyfajta reflektorfényt, és nem tölt be a zene Kodály, Bartók és Liszt országában fontos szerepet, nem várhatjuk el, hogy sok jelentkező legyen a konziban.

Azok a gyerekek, akik zenében a legtehetségesebbek, többnyire minden másban is azok. Természetes, hogy amíg a zenész lét a társadalomban alulértékelt, addig az ilyen gyerekeknek azt mondják a szülei, hogy legyenek inkább ügyvédek, orvosok, mérnökök, vagyis válasszanak olyan szakmát, amiből a későbbiekben jobban meg tudnak élni. Nemcsak anyagilag, hanem erkölcsileg is meg kell becsülnünk ezt a hivatást.

Ázsiában már bizonyított, hogy a zeneoktatást érdemes minél korábban elkezdni; a háromtól hatéves korig terjedő időszak az „arany évek”. Ázsiában minden óvodában nagy hangsúlyt fektetnek a zenei nevelésre, kiválóan zongoráznak vagy játszanak különböző hangszereken az óvodapedagógusok, és minden egyes óvodában van zongora. A gyerekeket egész kicsi kortól zeneileg képzett pedagógusok vezetik be a zene világába játékos formában, kezdve a kis ütős hangszerektől a hangszerválasztásig. Ettől válik a zene presztízssé, az alapműveltség részévé. Én főként Japánra látok rá: ott az amatőr szimfonikus zenekari szövetség több mint száz együttest képvisel, amelyek mindegyike komoly művészekkel játszik. Mivel dolgoznak, csak évi két-három koncertet tartanak, de azok mind magas minőséget képviselnek. A fuvolista mérnök, a koncertmester sebész, a csellista ügyvéd, de mindegyiküknek egyformán fontos a zene.

Meggyőződésem, hogy nemcsak a professzionális zeneoktatást kell előtérbe helyezni, ha ezt a társadalmi elismertséget vissza szeretnénk hozni. Európában az amatőr zenélés évszázadokon keresztül meghatározó módon volt jelen, természetes volt, hogy a patikus a vasárnapi ebéd után kamarazenélt az orvossal. Európából, a klasszikus zene bölcsőjéből egyre inkább kihalni látszik ez a kultúra. Ezen a téren nagy összefogásra lenne szükség, a zenész szakmának egységesen kellene képviselnie a zenei nevelés jelentőségét már óvodáskortól. Nagyon kevés ország büszkélkedhet olyan jó zeneiskolai és középiskolai hálózattal, mint Magyarország, ahol szinte ingyen lehet zenét tanulni magasan képzett tanároktól, jól felépített tanmenet alapján – ehhez társulhatna az időben megkezdett óvodai zenei nevelés. Ha már a gyerekek életében kicsi kortól

kezdve jelen van a zene, nagyobb eséllyel lehet majd velük komolyabban foglalkozni akár az iskolai énekórákon, akár a zeneiskolákban. Ha növekszik az alapfokon zenét tanulók száma, az a konziba jelentkezők számát és színvonalát is emeli. A Zeneakadémián is hozott anyagból dolgozunk: csak azokból tudunk választani, akik ide eljönnek felvételizni. A színvonal tekintetében még nincs okunk panaszra, de ennek hosszú távú fennmaradása érdekében nagyon fontos lenne hangsúlyt fektetni az óvodai, az általános iskolai és a zeneiskolai zeneoktatásra.

Visszatérünk a saját farkába harapó kígyó esetéhez, hiszen az általános iskolai ének-zene tanároknak a legrosszabb a társadalmi presztízse, akár a tanári karon belül is.

– Ha végigtekintünk a történelmen, világosan látszik, hogy mindig a kultúra volt az első, amely megszenvedte a válságokat, ez az a terület, ahonnan először el lehet vonni a forrásokat, pedig a mentális egészség szempontjából ilyenkor ez lenne a legfontosabb támogatandó terület. A második világháború idején Angliában éppen a koncerteket állították vissza elsőként, hogy azokban a nehéz időkben az embereknek lehetőségük legyen lelkiileg feltöltődni, vigasztalódni, erőt meríteni. A zenének gyógyító ereje van, ugyanakkor a diplomáciai kapcsolatteremtés egyik fontos eszköze is hosszú idő óta, ebben szintén érdemes gondolkodni.

Égető a helyzet a Bartók Konzi épületével és hangszerparkjával kapcsolatban is.

– Ha lenne elég pénzünk arra, hogy hangszereket vásároljunk, az első a Bartók Konzi lenne. De ennek épületén kívül ott van a kollégium, a Régi Zeneakadémia, a Semmelweis utcai épület felújítási igénye, miközben gyakorlatilag olyan hangszereken oktatunk, amelyek régóta cserére szorulóknak. Különösen fúvósok esetében rossz a helyzet: ha van egy használható hangszer, akkor az körbejár, mint a véres kard, és azzal jár mindenki egymás után próbajátékokra. Orgona sincs sok, így a hallgatók különböző templomokban próbálnak gyakorlási lehetőséghez jutni. Méltatlan állapot, nem vitás. Ezeket minden évben leírjuk, a zongora tanszék vezetőjeként is leírtam éveken keresztül, mégsem történt semmi változás. Összehasonlítva mondjuk Béccsel – Ázsiáról nem is beszélve, ahol hihetetlen minőségű hangszerparkkal rendelkeznek – nagyon nagy hátrányban vannak a magyar zeneakadémisták. Japánban egyébként egy kicsit más a helyzet, hiszen ott vannak a nagy japán hangszergyártók, mint a Yamaha vagy a Kawai, így a jó hangszerek beszerzésével a gazdaságukat is föl tudják lendíteni. Vonós hangszerekben persze nem erősek, de arra is megvan a hálózatuk. Nagyon sok, gyűjtők alkotta alapítvány létezik náluk, amelyek a legjobb zenészeknek, a legnagyobb versenyeken díjazott hallgatóknak használatra adnak világsszínvonalú hangszereket. Itthon ez a nagyon távoli jövőben valósulhat meg.

A kiutat azonban most is keressük, és igyekszünk megállapodásokat kötni különböző hangszergyártókkal. Anynyi biztatást azért kaptunk az államtól, hogy a Magyar Közlönyben megjelent: a Zeneakadémiának megítéltek egy hatmilliárdos összeget épületfelújításokra 2025 és 2030 között. Remélem, hogy ez a pénz valóban ideérkezik, és akkor el tudjuk kezdeni a munkálatokat. Kisebb támogatásokat is megítélnek: a kollégium tetőszerkezetére, vezetékek felújítására 70 millió forintos támogatást kaptunk, és a minisztérium 150 millió forinttal segíti a 150 éves ünnepi rendezvényeinket, amiért nagyon hálás vagyok. Biztos vagyok benne, hogy a jövőben is lesznek célzott támogatások, adott esetben hangszerek vásárlására is.

A Zeneakadémia 150 éves fennállása kapcsán a márkatulajdonos Yamaha egy vadonatúj, 100 millió forint értékű Bösendorfer Vienna Concert hangversenyzongorát adott a Nagyterembe használatra, a brand és a Zeneakadémia 150 éves múltjára való tekintettel, hiszen Liszt, Bartók és Dohnányi is Bösendorfer-művész volt. Ez a hangszer óriási segítséget jelentett az idei Bartók Világverseny méltó megvalósításában, és bízom benne, hogy a jövőben lehetőségünk is lesz megvásárolni.

A mecenatúra sajnos gyerekcipőben jár Magyarországon. Még ezen a téren is az állam szükséges kerekeire van utalva a szakma.

– A lehető legjobb befektetés pedig éppen a kimagasló értékű hangszerekben van, egy Stradivari- vagy Amati-hangszer ára folyamatosan emelkedik. A zongorailen szempontból sajnos olyan, mint egy új autó: ahogy kihozzuk a szalonból, már esik az értéke egy bizonyos százalékot. Ugyanakkor fontos megjegyezni azt is, hogy vannak bizonyos művészek, akik már a szerződésükben is lefektetik, hogy ötévesnél idősebb hangszerhez nem ülnek le játszani. Vagyis amennyiben nem tudjuk megoldani az új hangszert, nem tudjuk meghívni a világ legnagyobb művészeit.

Időszerű a bérrendezés kérdése is, amely nem a Zeneakadémián múlik. Hogyan látja a lehetőségeket?

– Számos minisztériumi találkozáson túl vagyok, és bízom abban, hogy idővel ez is teríték-

re kerül. Számos pozitív gesztust kaptunk már a minisztérium oldaláról, köztük például azt, hogy az intézmény 150 éves fennállásának megünneplésére eredetileg megítélt 100 millió forintos keretet felemelték 150 millióra. Mi ezekből a gesztusokból pozitív jövőképet látunk.

A különféle tehetséggutatók világát éljük. Számtalan formában megtaláljuk Magyarországon is ezeket a kezdeményezéseket, a televíziós vetélkedőktől kezdve az országjáró tehetséggutató versenyekig. A Zeneakadémia tervezi, hogy valamilyen formában részt vesz ezekben?

– Nem vagyok annak a híve, hogy meglévő folyamatokba becsatlakozzak, jobban vonz az új dolgok kitalálása. A tehetségek tudatos kutatását azonban fontosnak tartom, mert jó pár alkalommal voltam zeneiskolai versenyeken, és hihetetlenül magas színvonallal találkoztam. Jó volna ezeket a tehetséges magyar növendékeket bevonítani, megmutatni nekik a zenész élet szépségeit, mert ez a hivatás minden nehézsége ellenére igenis nagyon szép. Szándékunkban áll létrehozni a Zeneakadémia saját zeneiskolai tehetséggutató hálózatát, hiszen ehhez minden lehetőségünk adott, és az is a célja, hogy a felfedezett tehetségeket bekapcsoljuk a Zeneakadémia vérkeringésébe.

Szeretnék megteremteni egy nyitott Zeneakadémiát. Nem szerencsés, ha az emberek egyfajta elefántcsonttoronyként tekintenek ránk, hiszen itt is hús-vér emberek dolgoznak, az idejáró fiatalok is a mai fiatalok életét élik. Fontos, hogy mi is közeledjünk a közönséghez, hogy aktív, jó kapcsolatunk alakuljon ki velük. Ennek első lépéseként október 22. és november 14. között számtalan olyan rendezvényünk volt, amelyek alkalmával a Zeneakadémia valóban minden értelemben kinyitotta a kapuit a közönség előtt. November 8–9-én például ingyenes Nyitott hétfőgére vártuk a közönséget, fiatalokat és idősebbeket egyaránt – a hozzánk látogatók növendékeink vezetésével fedezhették fel csodálatos főépületünket, betekintheztek zenekari próbákba, interaktív módon ismerkedhettek meg 150 éves múltunkkal, de volt intézménytörténeti és a könyvtárunkat bemutató előadás, koncertvetítés és tánccház is.

Farkas Gábor 1981-ben született. 2005-ben diplomázott a Zeneakadémián Falvai Sándor, valamint Némethy Attila tanítványaként, majd 2014-ben doktori fokozatot szerzett, konzulensei Vásáry Tamás és Kocsis Zoltán voltak.

2012-ben Liszt-díjat kapott. 2017-től a Steinway Artist cím birtokosa, abban az évben lett a Tokyo College of Music kinevezett professzora, ahol az utóbbi években vendégoktató.

2020 óta vezeti a Zeneakadémián a Billentyűs és Akkordikus Hangszerek Tanszéket, illetve a közelmúltban lett az egyetem Doktori Iskolájában a billentyűs alprogram irányítója.

Előadóművészként több lemezt készített. Rangos koncerttermekben lép fel, világszerte tart mesterkurzusokat, és rendszeresen vesz részt kiemelkedő nemzetközi versenyek zsűrijének munkájában.

A köztársasági elnök határozata értelmében május 15-től öt éven át Dr. Farkas Gábor látja el az egyetem rektori feladatait.

✍ Forgács
Ildikó

Budafok-Tétény gazdag kulturális életének zászlóshajója a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar

„Úgy vélem, hogy a Budafoki Dohnányi Zenekar (BDZ) egy sikertörténet... Nincs még egy ilyen zenekar, aminek ennyi saját innovációja lenne, ami képes lenne ennyi saját bevételt produkálni, és amelyik a végzett munkához képest ilyen kevés állami támogatást kapna.”

Karsay Ferenc XXII. kerületi polgármesterrel beszélgetünk Budafok-Tétény kulturális életéről, zenéről, sportról, pezsgőről, borról, arról, hogyan jött ki a kerület korábbi „alvóváros” pozíciójából. Megtudtuk, hogy a BDZ fenntartója a kezdetektől – az alakulás pillanatától fogva – figyelemmel kísérte a zenekar életét, tehát a kezdeti nehézségekkel, támogatásokkal és azok hiányával, a zenekar törzsközönségével, együttműködéssel és lojalitással kapcsolatban elmondottak valóban első kézből származnak.

2014-től Budapest 22. kerülete, Budafok-Tétény polgármestere, de már sokkal régebb óta aktívan részt vesz a kerület életében.

– 1998-tól kezdődően három cikluson keresztül alpolgármester voltam, majd polgármester. Most a harmadik polgármesteri ciklusom első évének a végén tartok.

Korábban pedig pedagógusként tevékenykedett a kerületben...

– És tevékenykedem ma is. Negyvenedik tanévemet kezdem idén.

Mondhatjuk-e azt, hogy a Budafoki Dohnányi Zenekar életét a kezdetektől fogva figyelemmel kísérte?

– Ez abszolút így igaz, hiszen akkor ismerkedtem meg Hollerung Gáborral, amikor a Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar alakult. Akkor Nemes László volt a XXII. kerületi Úttörő és Ifjúsági Művelődési Központ főigazgatója. Ez három részből állt, a művészeti iskolából, a művelődési házból és az uszodából, és én az uszodában dolgoztam. Onnantól kezdve láttam, ahogy felépítették ezt a zenekart – Laci bácsi kezdte, majd néhány évre rá érkezett Gábor, aki először vendég, megbízott, majd kinevezett vezető karmester lett. Tényleg a kezdetektől láttam, ahogy a zenekar fejlődött. Az ember néha csak utólag veszi észre, hogy nagy dolgokat látott. Nagyon együtt kellett állni a csillagoknak ahhoz, hogy ebből professzionális zenekar legyen, hiszen végül is ez a 90-es évek elejére következett be.

Néhány évig ifjúsági zenekarként működött, majd 1993-tól vált hivatásos együttessé. Ettől fogva már az önkormányzat volt a fenntartója?

– Mindig az önkormányzat volt a fenntartója. Itt illik megemlíteni neveket, akik bábáskodtak az ügy körül. Hajas Ervin, az első budafok-tétényi polgármester volt az, aki felvállalta a professzionális zenekart, de ezen még nagyon sokan dolgoztak a környezetében. Akik kapásból eszembe jutnak: Zatykó Lajosné alpolgármester, Braun Ágostonné, aki a kulturális ügyeket vitte többféle pozícióban, és Lositsné Balázs Sarolta. Ők már a kezdetektől mindig szívükön viselték a zenekar ügyét, és a hölgyek feltétel nélküli, mondhatni anyai szeretete nyilvánvalóan az akkori polgármester döntéseit is alapjaiban befolyásolta. A zenekar szellemi atyja, elindítója, és ugyanúgy a kockázatok zömének viselője Nemes László, Laci bácsi, jelenlegi díszpolgáraink doyenje volt, akinek egyébként idén évfordulója van – 70 éve van a zenetanári pályán.

És mi a dolga egy fenntartónak, illetve tudta-e az önkormányzat elejétől fogva, hogy mit vállal, és mennyire változott ez a szerep az évek során?

– Úgy vélem, hogy a Budafoki Dohnányi Zenekar egy sikertörténet. Az, hogy művészileg mit produkál, nagyon fontos dolog – a legfontosabb –, de az én feltétel nélküli tiszteletemet azáltal vívták ki, hogy képesek gazdasági szempontból is fenntartani magukat. Nincs még egy ilyen zenekar, aminek ennyi saját innovációja lenne, ami képes lenne ennyi saját bevételt produkálni, és amelyik a végzett munkához képest ilyen kevés állami támogatást kapna. A kerületi önkormányzat szerepe a zenekar életében az évek során jelentősen változott. Ez pedig annak köszönhető, hogy eleinte 100 százalékgig kellett helytállnia – és ez nagyon nehéz időszakban volt. A szülőatyái és anyái óriási kockázatot vállaltak ezzel a döntéssel, hiszen képzeljük el úgy az akkori önkormányzatot, mint egy családot, ahol mindenki éhezik – ez volt a 90-es évek elejének gazdasági helyzete és realitása –, mégis kiválasztanak egy gyereket a sok-sok közül, akinek azt mondják, hogy a többiek-nél lényegesen jobb feltételeket biztosítanak számára. Ezt a kultúra bármely ágára alkalmazhatnánk, de itt nemcsak a kultúráról beszélünk, hanem egészségügyről, szociális ágazatról, oktatásról, és még sorolhatnám az önkormány-

Újévi koncert a Budafoki Dohnányi Zenekarral

zat feladatait. Ez egy nagyon kockázatos döntés volt, amiért ők ma is tiszteletet érdemelnek. Ha nem jött volna be ez a kockázatvállalás, akkor azt gondolom, nagyon negatív vélemények alakultak volna ki az akkori döntéshozókról, de ez mindannyiunk szerencséjére – és persze az övékére is – nem így lett. Tehát az akkori szerep a százszázalékos helytállás volt a legnehezebb időkben, a mostani szerep egy biztos háterszág, amit – mint egy belépőt az elit klubba – mindenhol felmutathatnak, mondván, hogy nekem van fenntartóm, aki felelősséget vállal értem. Ez a felelősség a mai napra nagyon relatívvá vált. A zenekarnak olyan mérete van gazdasági szempontból és művészileg is, ami már messze túlhaladja egy ilyen méretű település lehetőségeit. Itt már milliárdokról beszélünk, az önkormányzati támogatás nagyságrendje pedig százmilliós, tehát mondjuk tízszeres a szorzó a fenntartó által biztosított gazdasági háttér és a tényleges költségvetés között.

Az anyagi támogatáson túl mit tud még nyújtani egy önkormányzati fenntartó? Elsőként az állami szerveknél történő lobbizás jut az ember eszébe, de van-e egyéb, amit még hozzá tud tenni, amit a zenekar vezetése esetleg magától nem tudna megoldani, ami számukra nagy segítség?

– Nem érzem azt, hogy a zenekar vezetése ne tudna bármilyen problémát megoldani az együttessel kapcsolatban, ettől függetlenül úgy gondolom, hogy sokan dolgoztunk és dolgozunk azon, hogy ez a bizonyos lobbitevékenység működjön. Elsőként említeném Németh Zsoltot, országgyűlési képviselőnk, aki 1990 óta van a parlamentben, kellően nagy tekintélye van ahhoz a házon belül, hogy eredménye-

sen lobbizzon, de sietve hozzáteszem, hogy a mindenkori polgármesterek is szívvel-lélekkel támogatták a zenekart, és még nagyon sok prominens személyiség. Áder János például igen gyakori vendége a zenekarnak, de nemcsak politikusok, hanem más művészek is, és a szakma is elismeri – sokan őszintén, sokan kicsit irigykedve – a zenekar munkáját. Az „irigykedéssel” kapcsolatban pedig azt tudom mondani, amit Hollerung Gábor szokott: „Tessék utánunk csinálni!”... legyen ennyi fellépések, vállalatok ennyi pluszmunkát, és biztos meglesz az eredménye.

Beszéljünk még az előzményekről.

– Volt időszak – a 90-es évek végén, a 2000-es évek elején –, amikor a zenekar a megszűnés és a fenntarthatóság határán pendlizett. Egyben ez volt az a határvonal is, ameddig az önkormányzat száz százalékban tudott helytállni ezért a gazdasági társaságért – lévén a Dohnányi Zenekar pro forma egy gazdasági társaság. Akkor – ezt Hollerung Gáborral gyakran felidézzük – én voltam a rossz hír hozója, aki közölte, hogy a következő három évben milyen összeget tudunk biztosítani a zenekar számára, és egy fillérrel sem többet. Ez nem fogja fedezni a fennmaradásotokat, de ha ügyesek vagytok, és akármilyen forrásból ki tudjátok ezt egészíteni, akkor mi fenntartóként nem fogunk beleszólni abba, hogy hol, és hányszor léptek fel, mit adtok elő. (Mert egyébként van ilyen, ismerünk olyan művészeti ágakat, ahol nagyon szigorú elvárás, hogy a fenntartó kontrollálni tudja a művészeti munkát.) Nos, mi ilyet nem mondunk, nekünk fontosak vagytok, de ennyit tudunk adni. Ez egy nagyon kritikus időszak volt. Újjá kellett születni a zenekarnak, és ezt a nagyon nehéz feladatot rendkívül ügyesen oldották meg.

És hogy lett a Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar „budafoki”?

– Amikor a fenti mondatok elhangzottak, hogy a biztonságot adjuk, de a lehetőségeink korlátozottak, akkor az is megfogalmazódott, hogy szeretnénk, ha együttműködésünk jeléül az együttes nevében szerepelne a településünk – és ez ellen akkor nagyon prűszkolt a zenekar. Kerületünkéről ma elmondhatjuk, hogy a legtöbb ember, akinek van némi budapesti helyismerete, két dologról meg tudja különböztetni Budafok-Tétényt a többi kerülettől. Az egyik a pezsgő és bor – mi ezt is a kultúra egy fontos ágának tartjuk. Valljuk, hogy a pezsgő és a bor, valamint az, hogyan fogyasztjuk ezeket, része az egyetemes emberi kultúrának. A másik pedig a kultúra minden ága. Elképesztően gazdag Budafok-Tétény kulturális élete, és ennek zászlóshajója a Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar. De amikor mi az elnevezésükkel kapcsolatos óhajt, marketing szempontból is tudatosan, megfogalmaztuk, akkor a zenekar valószínűleg úgy érzékelte, minthogyha valamilyen sokadrendű vidéki skatulyába helyeznénk azáltal, hogy a „budafoki” jelző hivatalosan is megjelenik a nevében.

Pedig a fiatal zenészek közül, főleg akkoriban még, nagyon sokan az itteni művészeti iskolából kerültek ki, nem jól tudom?

– Ez így igaz, de a márka az márka. Ha azt mondom, hogy Fesztiválzenekar, ha azt mondom, hogy MÁV Szimfonikusok, ha azt mondom, hogy Nemzeti Filharmonikusok, akkor az óhatatlanul maga után von egy megítélést. Lehet, hogy egy katona nem okosabb a másíknál, de ha több csillaga van, akkor az másképp néz ki, vagy ha valaki PhD doktori fokozatot szerez, abból nem következik automatikusan, hogy jobban ért valamihez, mégis más a megítélése. Valószínűleg itt is ilyesmiről volt szó. Kezdetben volt olyan, hogy teljes szigorúságomat be kellett vetnem és ki kellett jelentenem, hogy amennyiben a kiadványokon, a zenekar saját újságján, vagy az akkor még papíralapú szóróanyagokon nem szerepel a „budafoki” jelző, akkor mi is kevésbé fürgén fogunk utalni... szóval igyekeztünk egymást motiválni. Mára ez abszolút átfordult a másik irányba, tehát mi büszkéek vagyunk rájuk, és szerintem ők is arra, hogy együtt értük el, amit elértünk.

Hogyan lehetséges az, hogy a zenekar nem kapta meg a kiemelt nemzeti minősítést?

– Ez nem az én kérdésem. Azt gondolom, hogy ez már olyan bugyra a magyar kultúrpolitikának, amit én nem tudok áttekinteni. De egy dolog biztos: a teljesítményük alapján megérdemlik, és nagyon furcsállom, hogy bárki is vezette éppen a magyarországi kultúrpolitikát, mi sosem tudtunk kijönni a „tűrt” kategórián kívülre. Teljesítményarányosan mindig az alacsony szinten támogatott zenekarok között volt a Dohnányi, és én ezt nem tudom

hova tenni. Egy dologban biztos vagyok, amikor Nemes László, Németh Zsolt, Lendvai Ildikó vagy jómagam lobbizunk a zenekar mellett, akkor mi nem bántunk senkit, nem húzunk le konkurens zenekarokat. Lehet, hogy ez hiba, de nem stílusunk.

A Zenekar újságnak korábban adott egyik interjújában Hollerung Gábor azt mondta, hogy „ha nincs egy kézzelfogható, érthető, teljesíthető szempontrendszer, akkor az ember nem érti, hogy valójában milyen elmozdulási lehetősége van”.

– Akkor én egy ember vagyok ebben a felállásban, mert számomra is teljesen érthetetlen. Ha lehetne erről egy mélyelemzést készíteni – szociológiai, vagy ha durvább vagyok, pszichológiai –, valószínűleg az derülne ki, hogy porfára megy.

Tehát soha nem kapott sem az önkormányzat, fenntartóként, sem – feltételezzük – a zenekar olyan visszajelzést, például egy lobbizás során, hogy ennek vagy ennek a kritériumnak nem felel meg, ezért nem tudjuk támogatni?

– Soha. És sosem kaptunk negatív kritikát, ennek elensúlyozásaképpen pozitív véleményt sem. Már ami a működést illeti. Nyilván nem a művészi teljesítményről beszélek, én egy más szegmenst viszek ebben a munkamegosztásban.

A pénzszerzés egy másik lehetősége lenne a mecénatúra vagy a szponzori támogatás. Abban tud-e segíteni esetleg a fenntartó a zenekarnak? Volt-e olyan sikeres összefogás, amelynek nyomán került egy komoly támogató, mondjuk legalább egy esemény erejéig?

– Véleményem szerint ezek a szálak összegabalyodnak egymással. Nem tudok konkrét esetet mondani, hogy például, tudom is én, a Gazpromot én hoztam szponzornak a zenekar mellé, viszont valahányszor a zenekar leült valakivel tárgyalni ilyen kérdésekről, és igényelték a mi segítségünket, akkor mi mindig ott voltunk és mindig készségesen adtunk garanciákat, vállaltunk kezességet az ő tevékenységükért. Nagyon sokszor bizonyítottak, és kiérdemelték ezt a fajta bizalmat a részünkről.

Mit jelent a kerületnek az, hogy van egy szimfonikus zenekara?

– Ez egy büszkeség. Kecskeméten mindenki tudja, hogy ott született Katona József. Mindenki tudja, hogy Csokonai vagy a Tankcsapda Debrecenhez kötődik. Magyarországon ma már mindenki, aki hallott bármit is a komolyzenéről, tudja, hogy a Dohnányi Zenekar Budafokhoz, Hollerung Gáborhoz, Nemes Lászlóhoz kötődik, és ez nem olyan erőforrás, ami megvásárolható. Ezt ki kell érdemelni, ebben évtizedek munkája van, és ha egy ilyen veszélybe kerül, akkor az rövid, sőt, középtávon is pótolhatatlan veszteség.

– A zenekar a Klauzál Gábor Budafok-Tétényi Művelődési Központban futó bérletes koncertsorozatát ugyanolyan komolyan kezeli, mint a műpás és a két zeneakadémias bérletét. Büszkék arra, hogy minden alkalommal megtöltik a Klauzál Házát, sőt, ha jól tudom, a zenekar beruházott a ház akusztikájának fejlesztésébe is.

– Nemhogy megtöltik, hanem sokszor volt rá példa, hogy pluszelőadást kellett tartani a nagy érdeklődés miatt. Ami pedig manapság már ritka, a zenekarnak törzsközönsége van, és ez a törzsközönség nem az adott művet vagy vendégművészt követi, hanem a zenekart, bárhol is lépjen fel az országban. Én is ismerem ezt a törzsközönséget, talán magamat is tagjának mondhatom, látom azokat az arcokat – szerintem százas nagyságrendben vannak –, akik mindig megveszik a bérletet, örök hála nekik ezért, akik elmennek minden fellépésre, és ki nem hagynának egyetlen bemutatót, és úgy általában előadást sem. A zenekar pedig, úgy érzem, maximálisan meghálálja a közönség szeretetét, illetve a fenntartó lojalitását is. Sokáig küzdöttünk azzal, hogy a zenekarnak nincs hol próbálnia és nincs hol fellépnie a kerületben. Hosszú ideig próbáltak a kerületen belül, végül a méretproblémák, a fizikai méretük miatt kinőtték a helyüket. A fellépésekre viszont visszajönnek, és igyekeztek saját maguknak – de nyilván ily módon sok más fellépő számára is – optimális körülményeket teremteni a Klauzál Házban, ahol akusztikai és technikai beruházásokat is eszközöltek. Egyébként ezt az önkormányzat is támogatja a fénnel, a terem megfelelő állapotának fenntartásával, hiszen ez egy többfunkciós terem. Hangszereket vetünk, például versenyzongorát Hegedűs Endre hasonlóan elismert Kossuth-díjas zongoraművésznünk segítségével, aki szintén kerületi – és díszpolgárunk Nemes Lászlóhoz, Hollerung Gáborhoz és Jandó Jenőhöz hasonlóan, akit sajnos már elvesztettünk. Egy megfelelő minőségű versenyzongora beszerzése például komoly beruházás, de ha arra gondolunk, hogy milyen kielezett – ahogy az előbb is ékes szavakkal ecseteltem – egy zenekar költségvetése, ahhoz képest egy több tízmilliós beruházás az önkormányzat tulajdonában lévő ingatlanon, koncerttermen tagadhatatlannul egy gavalléros, nagyvonalú gesztus.

– Még egy pillanatig térjünk vissza a törzsközönségre, a koncerteken összeintegető budafokiakra... Az önkormányzat egyéb súlyos teendői mellett mekkora teret kap az emberekkel való kapcsolattartás, a közösségépítés? Megkönnyíti-e azt, ha van egy olyan összetartó erő, mint mondjuk a zenekar, vagy akár a fentebb említett pezsgő- és borfesztivál?

– Szerintem kulcsfontosságú nemhogy települési, de össztársadalmi szempontból, hogy működő közösségeink legyenek. És ha nagyon magasról, helikopterről nézem a településünket, akkor azt mondom, hogy mindegy, minek mentén jönnek létre a közösségek, hogy ez egy horgász-egyesület, egy sportklub, egy szabás-varrás szakkör vagy

bármilyen, amit az emberek szívesen csinálnak együtt – és itt a hangsúly az együttön van –, az mind-mind építi a települést, és építi az embereket. Ez a kettő egymás nélkül nem megy, kipróbáltuk. Voltunk mi alvóváros, és ebből a pozícióból kijöttünk. Nem könnyen és óriási áldozatok árán, az itt élők áldozatai árán. Mert ahhoz, hogy itthon érezzük magunkat, kell működő oktatás, kell működő egészségügy, kell működő szociális háló és leginkább kultúra. Mert ha valaki választhat, ha nem kell átmennie az ország másik végébe, de akár csak Budapest másik végébe, hogy olyan kulturális közegbe kerüljön, amiben ő jól érzi magát, akkor az a helyi közösséget, a helyi települést építi. Ahogy ezt nálam sokkal nagyobb emberek számtalanszor megfogalmazták – mondjuk Kodály Zoltán, de említhetnénk akár Agócs Gergőt is –, nem mi őrizzük a hagyományokat, hanem a hagyományok őriznek meg bennünket. Ezért van szükség ezekre a működő fórumokra. És ha úgy vesszük, akkor még mindig ez a legolcsóbb. Más települések polgármesterei nem akarják elhinni, micsoda horribilis pénzt költünk – nevezzük ezt az egész kört civil szférának az egyszerűség kedvéért, mert nehéz jó definíciót adni – mindenhol, ahol közösségeket támogatunk. Ha mindent beleszámolunk a Dohnányi Zenekartól kétszáz civil szervezeten keresztül a gyerekek sportoltatásáig, akkor a teljes költségvetésünk közel tíz százalékát fordítjuk erre, ami jelen esetben, az idei évre, 2025-re vonatkoztatva megközelítőleg 3 milliárd forint. De szerintem megéri, mert eltapsikolhatnánk ezt arra is, hogy lépjen fel Bon Jovi, így viszont külön értéket képvisel az, hogy az emberek maguk döntenek el, mire költünk. Sikerre vagyunk ítélve, mert ha az emberek maguk találják ki és maguk valósítják meg azokat a programokat, amelyeken részt vesznek, akkor ők ott jól fogják érezni magukat, sokkal inkább, minthogyha ezt vásárolniuk kellene valahol, vagy csak úgy ingyen az orruk alá tolnák.

Újévi koncert a Budafoki Dohnányi Zenekarral

„Mecenatúra nélkül ma már nincs valódi kultúratámogatás”

Beszélgetés Nemény Andrással, Szombathely megyei jogú város polgármesterével

Egy nyáron megjelent közlemény szerint idén 14 százalékkal nő a nemzeti minősítést nyert zenei együttesek állami támogatása. A pécsi, szombathelyi, győri, miskolci, debreceni és szegedi zenekarok mellett a Nemzeti Fiharmonikusok, a Concerto Budapest, a Debreceni Kodály Kórus, a Nyíregyházi Cantemus Kórus és a Liszt Ferenc Kamarazenekar részesül a juttatásból.

 Albert Mária

Szerkesztőségünk ezúttal Szombathely megyei jogú város polgármesterét kérdezte, hogy látja a Savaria Szimfonikusok szerepét a város és környéke életében.

Szombathely kulturális, ezen belül zenei gyökerei a 19. századba, illetve a 20. elejére nyúlnak vissza, ami a nyilvános eseményeket illeti. A magánpaloták, egyházi intézmények tradíciói természetesen sokkal korábbiak. Ma tudatában vannak-e a város és környéke lakói, hogy milyen értékes hagyományra lehetnek büszkéek?

– Szombathely – anno Savaria – nemcsak Magyarország egyik jelentős kulturális központja, hanem egyben az ország legrégebbi, folyamatosan lakott települése is, több mint kétezer éves történelmi múlttal. Ez a gazdag múlt valóban szilárd alapot biztosít a város és térsége kulturális életének, különösen a zenei hagyományoknak, amelyek évszázadokon át formálódtak és erősödtek meg.

Ez az örökség, valamint a városra jellemző kulturális nyitottság ma is meghatározó Szombathely arculatában. A helyi közösség – zenetanárok, előadóművészek, intézmények, például a Bartók Béla Zeneiskola vagy a Savaria Szimfonikus Zenekar – mind aktívan ápolják ezt a hagyományt. Tematikus koncertekkel, történelmi visszatekintésekkel és városi ünnepségekkel viszik tovább azt az értékrendet, amelyre a város épül.

Fontos hangsúlyozni, hogy ez a kulturális örökség nemcsak érték, hanem felelősség is: megőrizni, ápolni és továbbadni a következő generációknak. Az oktatásnak és a közösségi zenei nevelésnek kulcsszerepe van abban, hogy a fiatalok tudatosan kapcsolódjanak ehhez az élő hagyományhoz, és aktív részeseivé váljanak Szombathely kétezer éves kulturális történetének.

Ez a tudat véleménye szerint hozzájárult-e ahhoz, hogy a zenekar bekerült az úgynevezett nemzeti 11-be?

– Úgy gondolom, hogy a város kulturális tudatossága és zenei hagyományainak megbecsülése erősen hozzájárult

ahhoz, hogy a Savaria Szimfonikus Zenekar bekerülhetett a nemzeti 11-be. Természetesen az alapot a zenekar professzionális munkája, művészi színvonala és következetes fejlődése adta, ez nem kérdés. De az is rendkívül fontos, hogy egy zenekar milyen közegből táplálkozik: Szombathely esetében ez egy értő, támogató közönséget és inspiráló városi környezetet jelent. Szombathely tehát nemcsak otthona a zenekarnak, hanem szellemi közege is.

Az évadra vonatkozó elképzeléseken túl a zenekar készített rövid-, közép- és hosszútávú terveket. Ismeri-e ezeket? Mi a véleménye róluk, és a város mennyiben kínálhat ezekhez kereteket?

– Igen, van rálátásom a zenekar stratégiai tervezésére, bár ezek részletei jelenleg is formálódnak. Az aktuális évad még a korábbi igazgató, Kiss Barna és az új vezetés közös munkájának eredménye, tehát egyfajta átmeneti időszakban vagyunk. Június 1-től új igazgató, Popa Gergely vette át a zenekar irányítását, aki a közép- és hosszútávú tervek kialakításában már teljes művészi szabadsággal dolgozhat. Ez egy nagyon fontos lehetőség: új koncepciók, új kapcsolatok és akár új közönségretek megközelítése is megjelenhet a stratégiai gondolkodásban. A zenekar rövid távon biztos alapokon áll, de egyértelműen szükség van kiszámítható, több évre előre tervezhető pénzügyi támogatásra is. Egy zenekar fejlődése nemcsak művészi kérdés, hanem kulturális befektetés is a város részéről. A város ebben eddig is partner volt. Szombathely részéről megvan az akarat, de az országos támogatási rendszerbe való beágyazottság is kulcskérdés lesz. A következő időszak nagy esély arra, hogy a zenekar új lendületet kapjon, az új vezetés víziója és a város kulturális hagyományai erre szilárd alapot kínálnak.

Az egyik rövidtávú akció a koncertterem színpadi világítási rendszerének megújítása, ehhez 24 millió forintos támogatást kaptak. Tud-e abban segíteni a város, hogy a legjobb ajánlat kerüljön a zenekar elé?

– A városvezetés kiemelten fontosnak tartja, hogy a támogatásokból megvalósuló fejlesztések – így a kon-

certterem színpadi világítási rendszerének megújítása is – a lehető legjobb minőségben, a közpénzekkel felelősen gazdálkodva valósuljanak meg. Ennek érdekében a város a GESZ-en (Gazdasági Ellátó Szervezet, a szerk.) keresztül biztosít olyan, a döntéshozatalt és a lebonyolítást támogató eszközöket, mint a beszerzési és közbeszerzési tanácsadás, valamint a járulékos adminisztratív teendők koordinálása. Ezáltal tudjuk segíteni, hogy a zenekar elé valóban a legjobb, szakmailag és pénzügyileg is megalapozott ajánlat kerüljön.

Ha ez a beruházás rendben megvalósul, mikor lehet szó a volt Zsinagóga épület szigeteléséről?

– A Bartók Terem szigetelését két tervre érdemes bontani. Az égetőbb mindenféleképpen a hőszigetelés, mert jelenleg nem üzemeltethető gazdaságosan a koncertterem. Irreálisan magasak az üzemeltetési költségek és feltételezhető, hogy ez hosszú távon erő-

forrásokat von el a művészeti munkától is. A hangszigetelés egy további hosszútávú megtérüléssel bíró beruházás lesz. A terem akusztikai adottságai rendkívül jók, a stúdió felszereltsége minden igényt ki tud elégíteni, ugyanakkor az utcai zajokat senki sem szereti a felvételeken viszont hallani. Nem gondolom, hogy hamarosan, de meg fogjuk találni közösen a megoldást erre a problémára is.

A zenekar – mint a 11-ek – tagja 200 millió forintos állami támogatást nyert el, elvben 5 éven át évente ennyit kaphat az együttes. (Az valószínűleg nyitott és országos kérdés, hogy validálják-e a következő években ezeket az összegeket.)

– Igen, az állami többletforrás az idén csaknem 220 millió forint. A következő 5 évre szóló megállapodás ezt a támogatási szintet irányozza elő, azzal a megjegyzéssel, hogy minden évben felülvizsgálatra kerül. A zenekar a műsor-

Nemény András

SZOMBATHELY

struktúrájában és az eszközbeszerzéseinél hatékonyan tudja a többletforrást a költségvetésébe illeszteni.

A megyei jogú város ebben az évben (és a következőben) mennyit tesz a zenekar büdzséjébe?

– Szombathely Megyei Jogú Város 2025-ben 227,6 millió forinttal járul hozzá a Savaria Szimfonikus Zenekar költségvetéséhez. Ez az összeg kimagasló, különösen a város méretéhez és gazdasági lehetőségeihez mérten. A 2026-os támogatási keret tervezése még folyamatban van, de a város vezetése elkötelezett a zenekar hosszú távú működése mellett. Szombathely azon kevés magyar városok egyike, ahol komplex és kiterjedt kulturális intézményrendszer található: színház, bábszínház, könyvtár, differenciált múzeumi hálózat (például képtár és skanzen) egyaránt a városi fenntartásban működik. Ez is mutatja, hogy a kultúra itt nem csupán mellékes ügy, hanem közösségi prioritás. A szimfonikus zenekar ebben a rendszerben kiemelt szerepet tölt be, és a város továbbra is stratégiai partnerként tekint rá.

A 20. század elején igen jelentős mecenatúra jellemezte a várost, a mai gazdasági környezetben tudja-e inspirálni a városvezetést a lehetséges támogatókat?

– A 20. század elején Szombathelyt valóban erős mecenatúra jellemezte, amely mögött egy gazdaságilag stabil és kulturálisan nyitott polgárság állt. Ez a társadalmi felelősségvállalás akkoriban természetes része volt a város életének, hiszen a polgárok nemcsak igényelték, hanem anyagiilag is támogatták a magas színvonalú kulturális életet.

Ma is arra törekszünk, hogy ezt a polgári gondolkodást és felelősségvállalást újra megerősítsük, bár a gazdasági környezet számos kihívást tartogat. A városvezetés aktívan keresi a lehetőségeket a szponzoráció és a vállalati együttműködések bővítésére, mert tudjuk, hogy ezek nélkül nem tartható fenn egy ilyen méretű és minőségű intézményrendszer.

A zenekar új igazgatói pályázata is ezt a megközelítést tükrözi: olyan vezetőt kerestünk, aki egyaránt ért a művészethez és a menedzsmenthez. Hiszünk abban, hogy a kultúra és a gazdaság nem egymás ellentétei, hanem partnerek. Ezért mecenatúra nélkül ma már nincs valódi kultúrátámogatás, és ezért is buzdítjuk a támogatókat, hogy részesei legyenek ennek az értéktérítő folyamatnak.

A hírnév és a nemzetközi kapcsolatrendszer sokat jelent. Mit gondol, visszaszerezheti-e a város a Bartók Szemináriumot, amelynek keretében nyaranta világhírű mesterek több hetet töltöttek Szombathelyen?

– Azt gondolom, hogy a Bartók Szeminárium szüneteltetése a covid idején racionális döntés volt, most pedig itt az ideje folytatni ezt a hagyományt. Ezen munkálkodunk, Szombathely városa és a magyar zenei élet is sokat veszítene, ha nem így tennénk.

Ide kapcsolódik, hogy megnyílhat-e valamikor az Iseum előadások számára?

– Az Iseum fantasztikus helyszín, de ami a legfontosabb, hogy a közönség emlékezetében élénken élnek az itt kapott élmények. Levonva a tanulságokat, a korábbi előadások eredményeinek ismeretében, az iseumi opera és operett előadások a tervek szerint ismét bekerülnek a programokba.

Az együttesnek élő a kapcsolata a Grazi Egyetemmel. Hasonló kontaktusok kiépítésében vagy azok támogatásában segíthet-e az önkormányzat pl. a burgenlandi önkormányzatok irányában?

– Az együttes élő kapcsolata a grazi egyetemmel kiváló példa arra, hogyan lehet sikeresen építeni kulturális partnerségeket. Önkormányzatunk aktívan támogatja az ilyen kezdeményezéseket, és nyitott arra, hogy elősegítse hasonló interregionális együttműködések kialakítását a burgenlandi önkormányzatokkal. Jelenleg is vizsgálunk hasonló tartalmú kapcsolódási lehetőségeket a szomszédos országok kistérségei között. (Nemzetközi Duna-Filharmonia Kulturális Platform).

Egy féléves énekkar létesítését támogatandónak tartja-e?

– A kóruséneklés mindig is szerves része volt Szombathely kulturális életének, és úgy gondolom, ez ma is így van. A város jelenleg is támogatja a működő városi kórusokat – még ha szerényebb összegekkel is – hiszen ezek a közösségek nemcsak művészi értéket teremtenek, hanem valódi közösségformáló erőt is képviselnek. Egy féléves énekkar létrehozása szerintem izgalmas és előremutató gondolat, különösen, ha jól illeszkedik a város kulturális struktúrájába, például a szimfonikus zenekar koncertjeibe vagy más nagyrendezvényekbe. Lenne is rá igény, és ha a szakmai háttér, valamint a fenntarthatóság biztosított, akkor mindenképp érdemes vele foglalkozni. Pénzügyi okokból azonban ezt most rövid távon nem látom biztosítottnak.

Hogy látja, serkenthetik-e a város kulturális intézményeinek együttműködését?

– Mindenképpen igen, ez nemcsak lehetőség, hanem elvárás is a város kulturális intézményeivel szemben. A szinergiák mentén való együttműködés gazdasági szempontból hatékonyabb erőforrás-felhasználást tesz lehetővé, ami különösen fontos egy olyan összetett intézményrendszer esetében, mint amilyen Szombathelyen működik. Művészeti oldalról pedig ezek az együttműködések inspiráló találkozásokat és új alkotói lehetőségeket hozhatnak létre, ami a város kulturális életének színességét és minőségét egyaránt gazdagítja. Egy jól működő, összehangolt rendszer tehát egyszerre erősíti a gazdasági fenntarthatóságot és a művészi fejlődést.

Zsoldos Dávid

Lendvai György

✍ Kiss Eszter Veronika

„Nem kellene félni a vitáktól”

Előző számunkban megjelent egy interjú Hankó Balázssal, amelyben a kultúráért és innovációért felelős miniszter azt hangsúlyozta: folyamatos a párbeszéd a minisztérium és a szakma képviselői között, együttműködnek a jogszabályok előkészítésekor, a társadalmi egyeztetések során is, ezért is támaszkodik a minisztérium a Magyar Zenei Tanács és a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége szakmai észrevételeire. Az egyeztetések valós jelenlétéről és az érdekképviselőknek a szakmát érintő döntések előkészítésében való szerepéről beszélgettünk Zsoldos Dáviddal, a Magyar Zenei Tanács elnökével.

Hogy látod, mennyire fajsúlyos a szakmai érdekképviselők és a Magyar Zenei Tanács szerepe jelenleg a kulturális életben?

„A magam részéről nem nagyon értem, hogy miért éri meg bárki döntéshozónak, hogy néha kifejezetten hosszú távra szóló, jelentős döntések előtt elmaradnak az érdemi konzultációk – a hibás döntések következményeit később már jóval nehezebb korrigálni, jóvátenni.”

Minden tervezetet örömmel véleményezünk, ami eljut hozzánk, és minden bizottságba delegálunk tagot, ahová hívnak minket – ez a feladatunk, ezt vállaltuk a hazai zenei életet reprezentáló tagjaink felé. Hogy a Magyar Zenei Tanács, ill. a tagszervezetek véleményét ki tartja fontosnak, és ki nem, az nem rajtunk múlik. A magam részéről

nem nagyon értem, hogy miért éri meg bárki döntéshozónak, hogy néha kifejezetten hosszú távra szóló, jelentős döntések előtt elmaradnak az érdemi konzultációk – a hibás döntések következményeit később már jóval nehezebb korrigálni, jóvátenni.

Szakmai kérdéseket is érintő politikai döntések előtt mennyire van lehetőség véleményt alkotni?

A zenei életet érintő szakmai döntésekben a lehető legnagyobb transzparenciára kellene törekedni – nem kellene félni a vitáktól, az érvek és érdekek ütközésétől. Sok kérdés van, ami bonyolult, nincsenek rá egyszerű válaszok és megoldások – a politika pedig sajnos szereti az egyszerűsítéseket. A szakmai kérdésekből politikai kérdést csinálni pedig – ahogy bő 200 éve mondták – több mint bűn, hiba, aminek sajnos itt Európa keleti felén túlságosan erős hagyományai vannak. Nem a politikusnak kell bölcsnek lennie, hanem a keretrendszernek úgy működnie,

SZAKMAI SZERVEZETEK

hogy minden kérdésben ott legyen az optimális megoldás az asztalon a döntéshozó előtt.

Mennyire kaptok lehetőséget a zeneoktatást érintő kérdésekben?

A zeneoktatási kérdésekben elsősorban az érintett tag-szervezeteink – a Magyar Zeneiskolák és Művészeti Iskolák Szövetsége, valamint a Zenetanárok Szövetsége, valamint maguk az intézmények az illetékesek, hiszen náluk van a közvetlen tapasztalat és tudás. A MZT feladata csak az lehet, hogy felerősítse az ő hangjukat – és ezt amennyire lehet, meg is tesszük. A tavalyi év végén kutatást végeztünk és nyilvános fórumokat tartottunk, egyszerre megszólítva az alap-, közép- és felsőfokú oktatásban részt vevő kollégákat.

Ha pontosan meg kellene nevezni azt az arányt, amit a MZT a hazai, a nemzetközi zenei élettel és a döntéshozók felé irányuló egyeztetéssel tölt, milyen arányszámokat kapnánk? Egyáltalán, mi az ideális eset?

„Magyarországon sajnos még nem érvényesül az az európai gyakorlat, hogy a szakmai szervezetek még a tervezési fázisban, több körben véleményezni és – ideális esetben – formálni is tudják a szabályozói környezetet.”

Nem hiszem, hogy lenne ideális arány – minden egyeztetésben részt kell venni, amelyre lehetőség adódik, ez a feladatunk. Magyarországon sajnos még nem érvényesül az az európai gyakorlat, hogy a szakmai szervezetek még a tervezési fázisban, több körben véleményezni és – ideális esetben – formálni is tudják a szabályozói környezetet. Például pár nappal ezelőtt tartott az Európai Zenei Tanács egy olyan online fórumot, ahol már a 2028-tól kezdődő hétéves költségvetési ciklus kulturális keretrendszeréről egyeztetthettünk. Ha ennire nem is lehet mindenben előre tervezni, de az biztos, hogy a kiszámíthatóság, tervezhetőség fontos szempontja kellene legyen a hazai struktúráknak is.

„A szakmai párbeszéd a Minisztériummal folyamatosak”

Szerkesztőségünk a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségénél is megpróbált utánajárni, milyen a kapcsolat a szakmai érdekképviseletek és a minisztérium között, mennyire kapnak lehetőséget a döntések előkészítésében, a tervezett intézkedések szakmai véleményezésében. Ezzel kapcsolatban lapunknak Lendvai György, a Szövetség elnöke arról is beszélt, hogy a szakmai párbeszéd a Minisztériummal folyamatosak, és közvetlen kapcsolatban

állnak Hankó Balázs miniszter úr tanácsadójával, dr. Fülöp Péterrel is.

Részt vesz-e a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége „a zenei életet érintő törvények, rendeletek, fejlesztési tervek kidolgozásában, véleményezésében, segíti-e a kulturális és oktatási államigazgatás döntéshozatalát? Valóban évente ismertetik az érdekeltekkel, valamint a szakmai szervezetekkel a pályázati/minősítési eljárás rendjét?

Igen, a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségét a Kulturális és Innovációs Minisztérium felkérte arra, hogy javaslatot tegyen az Előadó-művészeti törvény tervezett módosításaihoz. Ennek megfelelően a Szövetség részletes javaslatcsomagot dolgozott ki, amelyet az Elnökség jóváhagyásával hivatalosan is megküldtünk a Minisztérium számára. A javaslatok minden pontját mélyen átgondoltunk és relevánsnak tartjuk, és célunk, hogy azok teljes körűen beépüljenek. Az erről szóló szakmai egyeztetések már megkezdődtek a Minisztérium munkatársaival. Lehetőségünk volt arra is, hogy 2025. május 5-én a Kultúráért Felelős Államtitkárságon személyesen bemutassuk az általunk kidolgozott koncepciót, amely a zenekari muzsikuszutánpótlás erősítését szolgálja. A kezdeményezéshez a Minisztériumtól támogatást is kaptunk, ami jól mutatja az együttműködés gyakorlati eredményeit. Szövetségünk nyitott és készen áll arra, hogy a jövőben minél aktívabban bekapcsolódjon a támogatási rendszerek alakításába, a pályázati eljárások véleményezésétől egészen a döntés-előkészítési folyamatokig. Minden, a Minisztériumtól érkező megkeresést üdvözlünk, hiszen meggyőződésünk, hogy csak szoros szakmai párbeszéd útján lehet a magyar zenekari élet hosszú távú stabilitását és fejlődését biztosítani.

A nemzeti minősítést nem kapott, kiemelt zenei együttesek kérdésében, újfajta elosztási szempontok megalkotásában van, vagy lesz-e a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének lehetősége beleszólni, ügyeket kezdeményezni?

A szakmai párbeszéd a Minisztériummal folyamatosak, és közvetlen kapcsolatban állunk Hankó miniszter úr tanácsadójával, dr. Fülöp Péterrel is. Nagyra értékeljük, hogy minden alkalommal nyitottan és együttműködően fogadják megkereséseinket, különösen akkor, amikor javaslatcsomaggal fordulunk hozzá. Az elmúlt időszakban több olyan kezdeményezést is volt lehetőségünk bemutatni, amelyek a nemzeti minősítést nem kapott, ugyanakkor a magyar zenei élet szempontjából kiemelt jelentőségű együttesek helyzetét hivatottak erősíteni. Meggyőződésünk, hogy a jövőben egyre nagyobb tere lesz annak, hogy a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége érdemi szakmai javaslatokkal éljen az elosztási szempontok alakításában, és akár új ügyek kezdeményezésében is részt vegyen. ■

„Minél több emberre legyen hatással a művészetünk!”

Tóth Csaba három évtizedről, szakmai munkáról és a Magyar Rádió Énekkar jubileumáról

✍ Réfi Zsuzsanna

Kivételes hangzás, sokszínű repertoár. Különleges helyet, szerepet tölt be a kórusok között a Magyar Rádió Énekkara, s a társulat ebben az esztendőben ünneplheti fennállásának 75. évfordulóját. Ennek az időnek majd a felét töltötte a kórusral Tóth Csaba, aki az év végéig a társulat megbízott vezető karnagya. A művésszel születésnapjéről, emlékezetes koncertekről, dirigensi feladatokról, folytonos fejlődésről, valamint az éneklés örömről is beszélgettünk.

Lassan már három évtizede, hogy a Rádió Énekkarának a tagja lett, hiszen 1996-ban csatlakozott a társulathoz. Hogyan látja, miként változott, alakult az évek során az együttes?

Furcsa érzés, hogy amikor bekerültem a kórusba, sok olyan kolléga akadt, aki 30-40 éve énekelt itt, rengeteg történetük volt, ma pedig én vagyok az egyik legrégebbi tag. Akkor még majd hetven művészből állt az énekkar, hang-nagybirtokosokból, akik közül sokan szólistákká is váltak. Igazi nagy oratóriumkórus volt akkoriban az együttes, az első időkben kicsit aggódtam is amiatt, hogy biztosan idevaló vagyok-e, mert annyira felnéztem a kollégákra. Érdekes megtapasztalni, hogy ahogy telnek az évek, az ember szép lassan elsajátítja mindazt, amit a többiek tudnak, és ő maga is rutinná válik. Ha pedig a változásokat nézem, elmondhatom, egyre képzetesebb énekesek érkeznek. Ma már elvárás a diploma, szinte minden tag rendelkezik felsőfokú képzettséggel, ami segít abban, hogy gyorsabban tanuljuk a darabokat. Szükség is van erre, mert más lett a világ, változott a koncertek sűrűsége is. Sokkal hamarabb kell készen állni egy-egy produkcióra, ami csak úgy lehetséges, hogy az Énekkar kvalitása még magasabb lett. Hangzás terén haladunk a korszellemmel, kicsit világosabban szól a kórus, ezt kéri tőlünk a vendégművészek is, főként az a cappella daraboknál. Az oratóriumok terén pedig a régi tradícióink is felismerhetőek előadásainkban. Érdekes, hogy miként változik a hangzás, hiszen amikor az ember belép egy kórusba, automatikusan elkezd a társulat hangzásához igazodni. Egyénileg senki sem úgy énekel, mint ahogyan együtt megszólal a hang.

Mennyiben lett más a repertoár az évtizedek alatt?

Érzékelhető változások nincsenek. Nagyon fontosak az együttes tradicionális darabjai, a Cantata Profana, a Psalmus Hungaricus, a requiemek, a Missa Solemnis, a Kodály-művek, amelyeket rendszeresen előadunk a szokásos a cappella darabok mellett. Természetesen a legtöbbet kortárs műveket éneklünk, hiszen ez a legfontosabb feladatunk. A hangszerkíséret nélkül előadott művek mutatják meg a szakmai fejlődés állomásait, hiszen ezeken a darabokon lehet kontrollálni, mennyire tisztán, szépen tud énekelni egy kórus. Amikor a Rádió Énekkara megalakult, akkor cél volt, hogy ápolja a kórushagyományokat, és ma is viszonyítási alap, hogy egy-egy adott darabot miként éneklünk.

Gondolom annak, hogy folytonosan etalonként szerepeljenek, állandó műhelymunkával lehet megfelelni.

Rendszeresen tartunk szakmai napokat, amikor a kórus maga tesz azért, hogy fejlődjön. Ilyenkor meghallgatjuk a korábbi felvételeinket, és megnézzük, kielemezzük, hogyan tudnánk még jobbra tenni a produkciókat, szebbé a hangzást. Mindez a tagok ötlete volt, és már több éve, hogy megrendezzük ezeket a napokat: mindannyiunknak fontos az állandó fejlődés.

Milyen fellépésekre, vendégszereplésekre emlékszik vissza szívesen, mely koncerteket, művészeket emelné ki az elmúlt évtizedekből?

A vendégkarnagyok jelenléte a kórus életében nagyon fontos, hiszen mindenkitől új és új inspirációk érkeznek, s a fejlődéshez kellenek a kihívások. Szívesen idézem vissza a Solti Györggyel adott koncertet, amelynek zenekara a Berliini Filharmonikusok volt, a Cantata Profanát adtuk elő Berlinben. Ez a darab szerepelt Solti utolsó felvételén is, a Psalmus Hungaricus mellett., Sir Simon Rattle-lel és a Berliini Filharmonikusokkal ugyancsak szerepelhettünk, elképesztő volt a zenekar. Sok egzotikus utazásról is szép emlékeket őrzök. Rendszeresen felléptünk például a Rádióénekkarral az athéni Megaron Concert Hallban, olyan operákban, mint a Lohengrin vagy a Macbeth. A bemutató előtt több hetet próbáltunk a görög fővárosban, s ezek az előadások, az ott töltött idő szintén emlékezetes. A kilencvenes évek végén szorosabb kapcsolatot ápolunk a német rádióénekkarokkal, kíségtettük egymást, ha erre volt szükség. Említhetem a Guernica 60. évfordulóját is, amelyen bravúros beugrással nagyon nehéz műsort mutattunk be sikerrel Frankfurtban. A 2000-es évek elején a libanoni Al Bustan fesztiválon mutatkozhattunk be. A kivételesen élménygazdag turné közé tartozik az örményországi utazás a cappella és oratórius koncertekkel. Fontos a kórus életében a Budapesti Wagner Napok sorozata is, amelynek a kezdetektől a szereplői vagyunk, így az opera, mint műfaj ugyancsak jelen van az együttesünk életében, s minden évben nagy örömmel készülünk rá.

Idén 75. születésnapját köszönheti a kórus. Mi mindennel köszöntik a jubileumot? Mi az, ami a hagyományokból ma is érzékelhető?

Lezajlott már szeptember elején az ünnepi hangverseny, amelyen Mendessohn nagyszabású Paulus oratóriuma hangzott

RÁDIÓKÓRUS

fel. Kiváló szólistagárdával léptünk pódiumra, és nagy sikert aratott az est a Zeneakadémián Kovács János vezényletével. Lenyűgözően szép hangverseny volt, amelynek magam lehettem a betanítója - büszke vagyok rá. A jubileumi oratórium-bérletünkben a Rádiózenekar közreműködésével december 2-án Mozart és Beethoven darabjai mellett, Gyöngyösi Levente Karácsonyi oratóriumát, majd március 24-én Stravinsky és Bartók műveit, valamint Kurtág György Colindă-Baladă című darabját, végül április 22-én Liszt Christus oratóriumát adjuk elő Riccardo Frizza vezényletével. A számos fellépésünk mellett pedig különleges lesz az az est, amelyen a kamaraéneklési hagyományainké a főszerep. A kórustagok több különböző, kisebb formációban szerepelnek, szólamonként egy-egy emberrel, s a Reneszánsztól a kortársig című estünknek a Dohnányi Ernő Zenei Központ ad otthont, májusban. Azért is szeretem ezt az előadást, mert így a tagjaink meg tudják mutatni magukat, arról nem is beszélve, hogy mindez mennyire fejleszti a társulatot.

Nemcsak énekesi szemmel nézi az együttest, hiszen szólamvezetőnek, másodkarnagynak is kinevezték.

Így van, 2011-ben lettem szólamvezető, két évvel később pedig kineveztek másodkarnagynak. A karvezetés régi szerelem, sokkal korábban diplomáztam belőle, mint énekesként. Számomra e téren meghatározó élményt jelentett a Rádióénekkar sok évtizedes vezetője, Sapszon Ferenc. Felnézek a munkásságára, hiszen az, hogy a Magyar Rádió Énekkara ilyen alapokon nyugszik, neki köszönhető. Igazi gazdája volt a társulatnak, bármikor lehetett kopogni az ajtaján. Amikor a társulathoz kerültem, már nem ő irányította az énekkart, de néhány koncertet még dirigált az énekkar élén, amelyeken én is részt vehettem, és tanulhattam tőle. Úgy vélem, alapítása óta ez az együttes mindig különleges helyzetben van, hiszen nem akad még egy olyan társulat, amelynek ennyire sokszínű lenne a repertoárja, amelyen egyaránt szerepelnek az a cappella, az oratórium, az opera, a kortás művek, és rendszeresen készülnek hangfelvételei. Izgalmas ez énekesként és karnagyként is.

Milyennek találja az utánpótlást?

Úgy érzem, általánosságban elmondható, hogy ma kevesebben jutnak el olyan szintre, hogy hivatásos zenészek legyenek, így a meghallgatásokon sincsenek már olyan sokan. Amikor annak idején jelentkeztem a Rádióénekkarba, heten aspiráltunk egyetlen álláshelyre, s második fordulót is kellett rendezni. Sokkal nagyobb volt a merítés. Épp ezért szorosabbra kell fűzni a kapcsolatot az oktatási intézményekkel, az ifjúsági vagy gyerekkórusokkal. Magunknak kell ugyanis felépítenünk az utánpótlásunkat. Sokakban fel sem merül a zenei karrier gondolata, jó volna hát ezért a zene iránt érdeklődőket a közelünkben tartani.

Milyennek találja a nem hivatalos kóruséletet? Hiszen már több mint egy évtizede irányítja a Budaörsi Pro Musica Kórust vezető karnagyaként, a Törökbálinti Lendvai Károly Férfikórusnak pedig huszonkét éve karnagya.

Az amatőröknél még a széket is beteszem a pódiumra annak, akinek szüksége van rá! Ezt a pályát ugyanis lábbal is bírni kell. S hiába a szép hang, ha valaki nem bírja végigállni a programot. A hivatásos kórusoknál persze nem lehet székeken ülni, az amatőrök esetében azonban ez nem jelent gondot, a lényeg, hogy legyenek ott a próbákon, előadásokon. Fontosnak tarom, hogy azt a tudást, amit a Rádióénekkarban megszereztem, továbbadjam. Emellett rendszeresen ajánlom nekik a Magyar Rádió Énekkarának koncertjeit is, sokan eljönnek meghallgatni közülük a fellépéseinket, s az én munkámat is segíti, amikor hallják, hogy egy profi kórus hogyan szólaltat meg egy-egy kórusművet, főleg, ha olyan a darab, amelyet ők maguk is elénekelték már. Nagyon jó visszacsatolást jelent, s inspirációt ad a számukra. Arról nem is beszélve, hogy közösen megélt, közösségépítő élmények ezek. A széket pedig azért említettem, mert akadnak többen idősebb kórustagjaink, akiknek az állás már nehézséget okoz, de a próbákon, fellépéseken való részvétel segít abban, hogy ne magányosodjanak el, és az elméjüket is frissen tartsák. Jó látni azt is, ahogy megélik a közös éneklés örömét.

Fotó: Vörös Attila

Tóth Csaba

Hogyan látja, mi ma a karnagyfeladata?

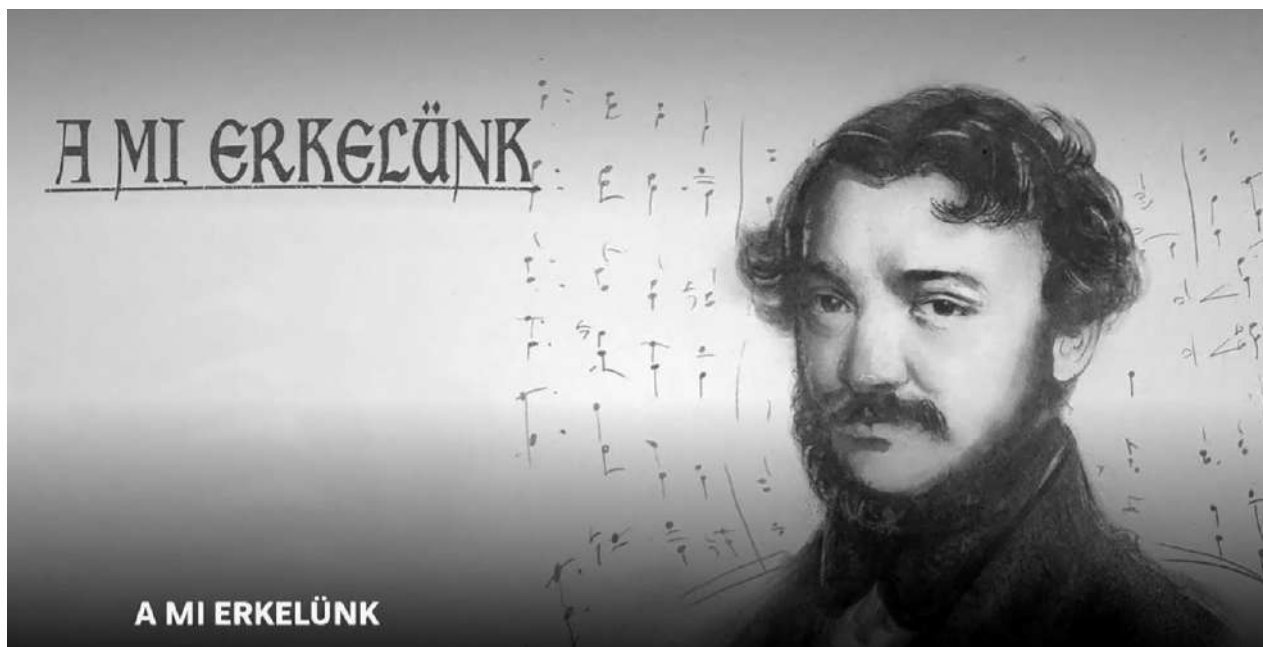
Megváltozott a világ, régen egy karnagy mindennek az ura volt, teljhatalmú diktátor, teljesen mások voltak a viszonyok. Manapság a karnagyi munka főként szolgáltatást jelent... Úgy kell a próbákat megtartani, hogy miközben a művészek alapvetően komfortosan érzik magukat, a próbafolyamat során ki kell tudni hozni az együttesből azt a hangzást, azt a művészi élményt, amire a közönség kíváncsi. A hangszeres művész könnyebben tudja kontrollálni az instrumentuma hangját, az énekhang azonban nagyon érzékeny hangszer. Épp ezért egy énekkarnak, kórusnak a tagokról kell szólnia és nem a vezetőről.

Mit kíván a Magyar Rádió Énekkarának 80. születésnapjára?

Hogy a tagoknak legalább annyi öröme legyen a kóruséneklésben, mint amennyi nekem van; legalább annyi élményt szerezzenek, mint ahány nekem adatott az évtizedek során! S mindenki számára legyen egyértelmű - belföldön és külföldön egyaránt —, hogy ez egy csodálatos együttes, amely mindig figyelemre méltó teljesítményt nyújt. Koncertezzenek mindig telt házak előtt, s minél több emberre legyen hatással a művészetük!

Megbízott vezető karnagyként irányította az utóbbi hónapokban az énekkart. A vezetői posztra kiírt pályázaton Szabó Sipos Máté járt sikerrel, 2026 januárjától ő lesz a kórus vezető karnagya.

A kórus örömmel várja őt! Szeptemberben koncerteztünk is vele, s a közös munkáról szép emlékeink vannak. Kíváncsian várjuk, milyen új utakra indulunk az irányításával!

✍ Mechler Anna

A mi Erkelünk

Filmbemutató a Zeneakadémián

November 7-én, Erkel Ferenc születésnapján került sor a Himnusz zeneszerzőjéről készült dokumentumfilm bemutatójára.

A koncerttel egybekötött filmbemutatót a Zeneakadémia Solti György termében tartották. Az alkalom dr. Kutnyánszky Csaba oktatási rektorhelyettes köszöntőjével kezdődött. Beszédében egészen különleges képet rajzolt Erkel Ferencről; a sokak által ismert tevékenységein túl megemlítette, mennyire fontos szerepet játszott a budapesti zenei intézmények megalakításában, illetve milyen módon indította el a Zeneakadémián az oktatást. Kiemelte, hogy bár Liszt Ferenc és Erkel másképp képzelték az intézmény arculatát, mégis remekül tudtak együttműködni; a turnék miatt gyakran hónapokig távol lévő zongoravirtuóz növendékeit ezekben a periódusokban Erkel tanította.

Másodikként Somogyváry Ákos, az Erkel Ferenc Társaság elnöke üdvözölte a közönséget. Beszédében dr. Batta András zenetörténész, a Zeneakadémia korábbi rektora, valamint Legány Dezső és dr. Tallián Tibor zenetörténészek gondolatait idézte, amikből szépen kirajzolódott Erkel zeneszerzői, pedagógiai és kultúrszervezői tevékenysége, valamint az a kevésbé ismert zenetörténeti tény is, hogy Erkel a szimfonikus költemény műfajának megteremtésében is elvülhetetlen érdemeket szerzett a Hunyadi László nyitányának megkomponálásával. Az alkalom hangversennyel folytatódott. A Budapesti Filharmóniai Társaság

– melynek, mint az ország első szimfonikus zenekarának megalakításában Erkel Ferenc is részt vett – muzsikusi igazi zenei csemegével készültek, hiszen csupa olyan szerző darabját tűzték műsorra, akik valaha a zenekar vezető tagjai voltak. A színes, gazdagon hangszerelt művek sorában megszólalt Doppler Ferenc Magyar fantáziája, Ridley-Kohne Dávid négy hegedűre írt Concertójának Rondo tétele, Popper Dávid Magyar rapszódiaja, Hubay Jenőtől a Paghiera és a Blumenleben 5. tétele, a Zephyr, illetve Huber Károlytól a Nagy ábránd Erkel Ferenc Hunyadi László című operája felett. Ezek a ritkán hallható darabok igen virtuóz előadásmódot és kamaramuzsikusi kvalitásokat igényelnek; a Filharmóniai Társaság zenészei remek felkészültséggel és invenciózus előadással hívták fel a hallgatóság figyelmét ezekre a zenei kincsekre.

A koncert után elsötétült a terem, és az alkalom meghívott vendégei megismerkedhettek a dokumentumfilmmel. Váradi János alkotása a Magyar Történelmi és Műfaji Film Alapítvány 2024-es Intézményi Történelmi Dokumentumfilm pályázatának kapcsán készült a gyulai Erkel Ferenc Kulturális Központ és Múzeummal együttműködésben. Szappanos Gábor történész nyújtotta be ezt a pályázatot, aki elsősorban Erkel Ferenc és Gyula város kap-

csolatát szerette volna bemutatni. Az így létrejövő anyag azonban kevés lett volna egy Erkel teljeskörűen bemutató dokumentumfilmhez, ezért megkeresték Somogyváry Ákost – aki nem pusztán az Erkel Társaság elnöke, de maga is Erkel leszármazottja –, hogy segítsen kitalálni, hogyan lehetne a témát kiterjeszteni. Az ő közreműködésével a Magyar Zene Háza, a Budakeszi Erkel Ferenc Művelődési Központ és további intézmények, zeneművészek, Erkel utódok kapcsolódtak be a munkába. A film az egész életművön végigvezet a zeneszerző gyermekkorától kezdve egészen 1893-ban bekövetkezett haláláig, sőt: a leszármazottak révén napjainkig. A film narrátora az időközben elhunyt Kossuth- és Jászai-díjas Mécs Károly. A bemutató vetítésen jelen volt az özvegye, dr. Bujdosó Györgyi, aki elmondta, hogy ez volt a férjének az egyik legutolsó munkája, bár ő maga nem munkaként tekintett rá – megtisztelésnek érezte, hogy ezáltal alaposabban megismerhette

a zeneszerző életét. Az alkotás befogadását megkönnyíti, hogy a zeneszerző szellemi örökségéről és jelentőségéről megszólalnak zenetanárok, egy jelmeztervező, polgármester, történész – megannyi különböző, olykor hivatalos, tanári vagy akár humoros nézőpontból rajzolódik ki, hogy ki is volt valójában Erkel Ferenc. A legtöbben a nemzeti opera megteremtőjeként ismerik a nevét; sokkal kevesebben tudják róla, hogy többek között sakkmester volt, nagyszerrű zongorista és az Operaház első főzeneigazgatója is.

A filmből készült egy lényegesen rövidebb, 33 perces változat kifejezetten edukációs céllal a zeneiskolák, illetve a 12 év feletti korosztály számára. Az alkotók azt remélik, hogy a rövidfilm által a fiatalokhoz is eljuthatnak a legfontosabb ismeretek Erkel Ferencről. Ez a verzió várhatóan rövidesen hozzáférhető lesz a Köznevelésért Felelős Államtitkárság támogatásával az Oktatási Hivatal videótárában. ■

A Pannon Filharmonikusok-Pécs NKft.

meghívásos próbajátékot hirdet az alábbi állásra: I./III. KÜRT

Első forduló

W. A. Mozart: 4. Esz-dúr kürtverseny KV. 495 1. tétel kadenciával
R. Strauss: 1. Esz-dúr kürtverseny, Op. 11, 1. tétel

Második forduló

L. v. Beethoven: VII. szimfónia 1. tétel 89-101 ütemig és 436-végig.
G. Verdi: Aida Y után 10 ütemtől X előtt 9 ütemig
A. Bruckner: IV. szimfónia 1. tétel 1-52 ütemig
J. Brahms II. szimfónia 1. tétel 454-478 ütemig, 2. tétel 17-31 ütemig
F. Mendelssohn: III. szimfónia 2. tétel 48-67 és 193-224-ig (3.kürt)
P. I. Csajkovszkij: V. szimfónia 2. tétel 8-28 ütemig
P. I. Csajkovszkij: A diótörő Scene 8 85a-86a-ig (3.kürt)
R. Strauss: Hősi élet 1-17 ütemig

Az írásbeli jelentkezéseket 2025. december 1-ig kérjük az alábbi címre küldeni:
Pannon Filharmonikusok-Pécs NKft. 7622 Pécs, Breuer Marcell sétány 4.
vagy az office@pfz.hu e-mail címre.

A zenekari szemelvényeket a jelentkezés regisztrálása után a meghívott pályázónak megküldjük, illetve személyesen a zenekar székházában átvehetők.

FONTOS! A próbajáték során a zenekar által küldött kottaanyagot tekintjük mérvadónak.

Zongorakísérőt igény szerint biztosítunk!

A próbajáték tervezett időpontja: 2025. december 10.

A pontos időpontról a meghívott pályázónak később adunk tájékoztatást.

A próbajáték helyszíne: Kodály Központ (7622 Pécs, Breuer Marcell sétány 4.)

Az állás betöltése: megegyezés szerint.

Bővebb felvilágosítást a 72/500-328 ill. 20/ 449 85 02 telefonszámon adunk!

20 éve írtuk

ZENEKAR 2005/5

Vájtfüllek iskolája

...A szimfonikus zenekari élet – s egyáltalán: a komolyzenéről felelősen gondolkodó értelmiség – pontos helyzetérzékelésére, veszélyérzetére vall, hogy tematizálták, már-már az egyik központi témává emelték a koncertközönség utánpótlásának ügyét. Amely – a költségvetési gondoktól függetlenül is – jogos aggodalomra ad okot. Az a méltatlan hercehurca például, hogy a végrehajtó hatalom pénzügyi megszorítási kényszere miatt halálos ítéletet szándékozott kimondani az alapfokú művészeti iskolákra, azt mutatja: az országvezetők aligha vannak tisztában a nemzet lelki egészségét fenyegető veszedelemmel. A haszonelvű megszorítók ugyan meghátrálásra kényszerültek, ám csak egy hajszálon múlt, hogy a jövő koncertpublikuma még vékonyabbá váljék. Az igény megcsappanásával aztán automatikusan töpörödné a költségvetési teher is – újabb lépést tehetünk volna tehát egy olyan, lelkesen fogyasztó társadalom felé, ahol talán árnyalatnyival kedvezőbbek a gazdasági mutatók, de Bartók és Beethoven valahogy már kiszorult belőle.

Mondjuk azt egyszerűen: Figyelj, te állam – én táplálalak és eltartalak, de cserébe te is tegyél meg egyet-mást, mielőtt végképp elhálnál, átadva a terepet a multinacionális földi mennyországnak. Nem nyitok vitát például afőlről, van-e jogod a pillanatba ragadva dönteni gyermekeink és unokáink zenei nevelése vagy zenei analfabetizmusa felől. Erről nem tárgyalunk, miként az ábécéről és az egyszeregyről sem. Lerázhatod a felelősséget az ősökkel kapcsolatban (bár az sem túl szép vonásod), de felelősséggel tartozol az utódok iránt. Honnan tudja az új nemzedék, hogy szereti-e Kodályt vagy Muszorgszkijt, ha soha nem mutatták meg neki? Honnan tudhatná, hogy lelki igénye a muzsika, ha a legfogékonyabb életkorban jószerivel eltitkolták előtte?

Ha a zenekarok felismerik, hogy saját közönségük utánpótlás-nevelése nekik is elemi érdekük, az dicséretes dolog. Ha hajlandók és képesek is részt venni e misszióban, az meg egyenesen szívvidítő. Ám mindez csupán akkor ér valamit, ha az érdekérvényesítő képességük is van olyan hatékony, hogy rákényszerítse a rövid távon ellenérdekelteket: ne hozzanak jóvátehetetlen, helyrehozhatatlan kultúrpolitikai lépéseket. Hogy ne essék a kockafejűek prédájául a vájtfüllek iskolája.

Csontos János

ZENEKAR 2005/5

Tettekkel a közönség-utánpótlásért

2005 szeptember 19-ike akár mérőföldkő is lehetne a magyar szimfonikus zenekarok életében, amikor is a Művészetek Palotája szervezésében Kiss Imre, az intézmény vezérigazgatója, eszmecserére invitálta a szimfonikus zenekarok igazgatóit, Batta Andrást a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektorát, valamint személyemben a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének képviselőjét.

Az új koncertterem próbaüzeme alatt nagysikerű hangversenyeket adó zenekarok példáján felbuzdulva a Művészetek Palotája gáláns ajánlatot tett a magyar zenekaroknak: 2005-ben térítésmentesen bocsátja ismét a rendelkezésükre a termet, sőt, bizonyos mértékben hozzájárul a meghívott zenekarok lebonyolítási költségeihez, illetőleg az együttesek saját célközönségének meghívásához.

A találkozó kiváló alkalom volt arra is, hogy a zenekarok vezetői közösen vitathassák meg a hangverseny-látogató közönség utánpótlásának, illetőleg utánpótlás-nevelésének problémáját.

Nem söpörhetjük közös problémánkat a szőnyeg alá: lehet, hogy egyes zenekarok kiváló munkát végeznek a hangverseny-látogatók utánpótlásának nevelésében, lehet, hogy egyes zenekarok és hangversenyrendezők még nem küzdenek tátongóan üres széksorokkal, lehet, hogy átmenetileg más városokból importált közönséggel meg lehet tölteni a széksorokat, de tovább nem titkolható, hogy a hazai közönség abszolút értékben vett száma évek óta stagnál, átlag életkora pedig éppúgy növekszik, mint az ország lakosságáé.

Nem várhatunk tovább arra, hogy az a réteg, amely a komolyzenét csak hírből ismeri, önként csatlakozzon a túlnyomó többségben nyugdíjas korú közönséghez és jelenjen meg a számukra érthetetlen és unalmas programokat kínáló standard szerkesztésű, olyan helyszíneken zajló hangversenyeken, amelyeken még azt sem tudják, hogy milyen ruhát kell felvenniük.

Ha a zenekarokban (a tagokban is) meglesz az aldozatkésztség és a felismerés, hogy nemes célok érdekében hozott többletmunkájukkal saját érdekeiknek is használnak, az oktatás területén pedig meglesz a fogadókésztség és az együttműködési szándék, akkor a mindannyiunk javát szolgáló eredmény bizonyosan nem fog elmaradni: felkelthetjük olyanok érdeklődését a zene iránt, akik ezt nem hozták otthonról, megteremthetjük a jövő közönségének potenciális magvát, de profitálhatnak azok a zenészek is, akik szakmai fejlődésük érdekében hetente nyilvánosság elé léphetnek.

Popa Péter

10 éve írtuk

ZENEKAR 2015/6

KIS MAGYAR ZENEI HELYZETKÉP

(interjúk zenekari igazgatókkal és Ókovács Szilveszterrel az Operaház kiugróan magas állami támogatása kapcsán)

Interjú Hollerung Gáborral

„... A lényeg, hogy egy dolognak nem volt a magyar zenei életben sosem becsülete, pontosabban csak a pénz teremtette meg ezt a becsületet. Ez pedig az, hogy ahol rendszeres és hosszú távú munka folyik, annak nincs meg a kellő elismerése. Talán nem is tudták – tudják azok, akik a pénzről döntenek, hogy ennek van-e jelentősége, vagy nincsen, s hogy az építkezés milyen fontos. Egyébként a világ megváltozott a mi szakmánkban is. Ha meggondoljuk, hogy Amerikában a negyvenes-ötvenes évektől negyed évszázadon át volt ugyanaz a vezetője egy-egy zenekarnak, elég, ha csak a magyarokat említem, Ormándy, Széll, Doráti, akik zenekart neveltek. De Európa néhány országában is ugyanez volt jellemző. Ma egyszerűen elhisszük azt, hogy egy zenekar semmi másból nem áll, mint jól fizetett jó muzsikusból, aztán a dolog magától megy. ...”

„... – A szakma ugyanúgy megosztott, mint oly sok más szakma, és lelke mélyén sok ember azt hiszi, hogy a másik hullája az ő életének a záloga. Mi művészek azért lehetnének ennél kicsit humánusabbak, intelligensebbek, meg érzékenyebbek. ...”

„...Az a kérdés, a politika képes-e arra választ adni, hogy ha főlemeli X társadalmi rétegnek a fizetését, akkor mi történik az Y társadalmi réteggel? Az is igaz persze, hogy semmilyen piramisnak a teteje nem áll meg, csak akkor, ha az alján is van valami. És az lehetőleg stabil. Lehet rosszul dönteni, hogy ki van az alján, és ki van a tetején, de az biztos, hogy ha valamelyik kocka kiesik, akkor az építmény nem funkcionál jól. És az is biztos, nem tudtunk válaszolni arra a kérdésre sem, hogy a társadalom mely szegmenseinek kellene finanszíroznia egy-egy zenekart. Az európai gyakorlatban az állam finanszírozza a zenekarokat. Egyformán. Illetve magára veszi a döntés terhét, és azt mondja, te egy első kategóriás zenekar vagy, te egy második kategóriás, és ezen kategóriák ismerveit igyekszik relatíve egyszerű logika alapján meghatározni. Megismétlem, arra lenne szükség, hogy képesek legyünk egy szakma mechanizmusát eldönteni. S azt is elhatározni, hány támogatott zenekarra, színházra, balettegyüttesre stb. van szükség. Nem vitatom, hogy ennek a „macerának” a vállalásához bátorság kell, de végre átlátható viszonyokat kellene teremteni. ...”

Interjú Lendvai Györggyel

„Az Előadó Művészeti Törvény a kiemelt és a nemzeti kategóriában viszonylag átlátható finanszírozást biztosít, amelynek van egy rendszere és mechanizmusa. Időről időre szembesülünk azonban azzal, hogy némely együttesek különböző állami forrásokból – általában személyes kapcsolatok révén – relatíve kiugróan magas támogatásban részesülnek. Ez persze egy olyan kiemelt intézménynél, mint az Operaház érthető, a mértékét nehéz megítélni. Mindenesetre ez az egy intézmény több mint tízszeresét kapja annak, amit a több tucat regisztrált zenekar és énekar együttesen. Annak nagyon örültünk, hogy újranyílt az Erkel Színház. Az újjáalakuló Erkel zenekar elszívó hatása azonban sokunkat érintett és érint. ...”

Interjú Ókovács Szilveszterrel

„...az Opera nem pusztán egy szimfonikus zenekar, hanem egy „holding”: mielőtt még a végén úgy tűnne, hogy tízmilliárdot költ a zenekarára. A három legnagyobb magyar művészeti együttes, a 210 fős óriás zenekar (az NFZ duplája!), az extrachorokkal gyakran 200 fős énekar, a 140 fős balett társulat és a 60 fős gyermekkar mellett egy komplett, 90 fős díszlet- jelmez- és kellékgyárat is működtetünk itt, amely önmagában 11 különféle üzemet jelent. 150 fős műszaki cég mozgatja, építi, bontja, raktározza, világítja, kellékezi a színpadokat, egy 100 fős irodaház szolgálja ki és szervezi mindezeket, egy nagy értékesítési- és jegyiroda küzd meg – többek között – a napi több mint 3.000 db jegy eladásával, amit komplett kommunikációs-szponzorációs- protokoll- és reklám „ügynökség” támogat – szintén házon belül. ...”

„...Az átlagos szimfonikus zenekari zenész egy évben játszik 15-20 teljes estés koncertprogramot, amely másfél óra zene a csillogó pódiumon, többnyire kiváló akusztikájú helyeken. Az operaházi kollégának időnként 4 órás, nagyfokú alkalmazkodást követelő műveket kell próbálnia és eljátszania, szinte minden nap más és más karmesterrel, extrém koncentrációban, szólókkal gazdagon – árokban, porban, sötétben, szőnyegbolti akusztikában, ahol minden hallatszik. Az operaházi muzsikusbére jelenleg bruttó 250-350e Ft. Többet csak akkor keres, ha előadást is játszik: nyáron például semmit sem! Novemberben többen kifutnak a havi 32 szolgálatból, sokat dolgoznak tehát, és éppen holnap kezdődik a belső minősítésük, amin ki is lehet esni a zenekarból! Aranyélet? Hát nem tudom, de hogy ide válogatott csapat kell, az biztos. Tényleg akkor lenne jó világ, ha a legnehezebb zenei kihívásoknak a leggyengébb muzsikusbakat tennénk ki? Ki vállalhat ilyet? És aki szolidaritást vállalva (bármit is jelentsen ez) tiltakozna az Opera zenekarának harmadolása miatt, az annak se örül, ha harmadával bővítjük a zenekart? Ki érti ezt, semmi se jó?...”

Fotók: Szántó András

Réfi Zsuzsanna

„Az a jó, ha összefonódik a kép és a zene”

Cakó Ferenc rajzkottákról, világító homokképekről, élettáncról

Sajnálja, hogy előadás közben nem láthatja a közönség reakcióit, mert minden figyelmét a saját rajzolására fordítja, pedig nagyon kíváncsi rá, miként fogadják az újabb és újabb képeket. Tartania kell azonban a tempót, igyekszik ugyanis olyan ütemben rajzolni, ahogyan a zene halad. Cakó Ferenc mindig szívesen vállalja a zenei felkéréseket, különösen a nagyzenekari előadásokat szereti. A Kossuth-díjas művésszel – akinek 75. születésnapja tiszteletére jubileumi kiállítása nyílt a Pesti Vigadóban –, fémporról és homokról, több hetes gyakorlásról és olyan művekről is beszélgettünk, amelyekre nem lehet rajzolni.

Lassan már három évtizede, hogy megszületett az első homokanimációja...

Igen, de kellett hozzá a képzőművészeti és az animációs tudás is, ez a három pillére az életművemnek, amelyből a novemberben nyílt Élettánc című kiállítás is ízelítőt ad. A január 15-ig látható tárlat anyagában az animációs filmek mellett akadnak festmények, rézkarcok, világító homokképek, s természetesen a megnyitón élő homokrajzot is láthattak az érdeklődők. Annak idején mindez egy projektorral kezdődött, azt találtam ugyanis ki, hogyha az összeköthető egy videokamerával, akkor élőben lehet rajzolni versre, szövegre, zenére. Az első projektor elég kezdetleges volt, ahogy a kamera is, szerencsére később találkoztam Mundrucz Tamással, aki a menedzserem lett, s ő kiválóan ért a technikához. Nagyon sok koncertre járok, szeretem a klasszikus zenét, számos alkotását jól ismerem, s mindez inspirál is.

Jól emlékszem, hogy az egyik első homokanimációja Vivaldi Négy évszakjához készült?

Lehet, de olyan sok darab született az évtizedek során, hogy bevallom, nem is emlékszem pontosan, melyik volt a legelső... Talán Vivaldi, talán Bach Air-je. Ha tetszik egy darab, többször meghallgatom, s közben már látom, milyen képeket lehetne hozzá rajzolni. Aztán következik

a papír, ceruza, radír, születik sok-sok apró kis rajz, amit aztán a zenére be kell gyakorolni. Az alkotásban, a képekben meg kell jelennie a mű hangulatának. Szükség van egy történetre is, hiszen a közönséget az érdekli, össze kell fűzni a képeket. Néhány hét alatt össze lehet csiszolni még az olyan nagyobb darabokat is, mint A tűzmadár, az Egy kiállítás képei vagy a Carmina Burana. Nem könnyű feladat egy-egy ilyen hosszú mű alatt végig koncentráltan rajzolni, már maga az egy helyben állás sem egyszerű. Azonban a legnagyobb csoda a számomra, amikor nagyzenekarral, élőben hangzanak fel a darabok, s én is a pódiumon állva a produkció része vagyok. Az évek során számos együttessel, művésszel dolgozhattam együtt. A Müpában Hollerung Gáborral és a Budafoki Dohnányi Zenekarral szerepeltem, ezen a helyszínen Hamar Zsolttal és a Pannon Filharmonikusokkal is felléptünk. Pécsen is megismételtük a produkciót, emellett a Bakáts téri templomra, a Kodály Központra vagy az Operaházra is szívesen emlékszem. Sokfelé megfordultam az országban, s a karmesterek sorában megemlíthetem még Kocsár Balázst vagy Hámosi Mátét is. De nemcsak az itthoni előadásokra emlékszem szívesen, hiszen vittem Bartók, Kodály zenéjét mindenfelé a világba, ahová csak lehetett. A zenészeknek hálás vagyok, hogy maguk közé fogadtak. Legutóbb például a Liszt Ferenc Kamarazenekarral, a Karmelitában adtunk elő egy

Cakó Ferenc és az Élettánc a Pesti Vigadóban

különleges műsort. Számomra is mindig öröm nézni, hallgatni, ahogy játszanak a zenészek. Csak a szabadtéri fellépéseket nem szeretem, ilyenkor ugyanis túl sok minden veszélyeztetheti az előadást. Egy hirtelen feltámadó szél könnyen szétfújhatja a képeket, ahogy megesik az is, hogy bogarak másznak az üvegre.

Egy-egy fellépés előtt Ön is próbál a zenekarokkal?

Nekem rajzkottáim vannak, amelyek gyakorlatilag sorozatrajzok, hogy előadás közben tudjam, mi következik egymás után. Például az Egy kiállítás képeiben figyelnem kell, miként jönnek sorra egymás után a tételek, s ehhez nem árt a mankó. Kérek ezért kottaállványt magamnak is. Sokszor mondják egy-egy előadás után a nézők, hogy milyen kár, hogy eltöröltem a képet, még úgy nézték volna. De hát a hangok is elszállnak, ahogy a rajz is... Azaz nem teljesen, hiszen ezeket az előadásokat fel szoktuk venni videóra, így később is meg lehet nézni. Sőt, most még a homokrajzom is állandóvá vált! Ha felemelném az üveglapot, akkor arról leszóródna a homok, épp ezért most találtunk egy mód-

szert Thürmer Zoltán barátom segítségével, amivel rögzíteni lehet az üvegre. Ezek a képek most a Pesti Vigadóban is láthatóak, hátulról megvilágítva, s igazán különleges hatásúak. Visszatérve a próbákra, igyekszem részt venni azokon, mert számomra is hasznosak. Megtapasztalom a művek előadási sebességét, hiszen nekem is együtt kell haladnom a zenével, egyszerre kell a darab végére érniünk. A próbákra viszem a hordozható homokasztalkámat, s figyelem a tempót. Sokszor azt is kérem az együttestől, rögzítsék a próbát, s akkor arra a felvételre gyakorlok. Azért is figyelek erre oly nagyon, mert megtörtént velem már az, hogy nem jutott idő az előzetes próbára, s a karmester a tervezettnél sokkal gyorsabb tempóban haladt. Így menet közben kellett kitalálnom, mely blokkokat hagytam el, hogy a záróhangra én is elkészüljek az utolsó rajzzal.

Mi kell ahhoz, hogy így tudjon rajzolni, pillanatok alatt világokat teremtve a homokból?

Rajzkészség, sok-sok gyakorlás. A budapesti Képző és Iparművészeti Szakközépiskola grafika szakán kezdtem,

utána felvételt nyertem a Magyar Képzőművészeti Főiskola alkalmazott grafika szakára, ahol 1973-ban szereztem diplomát. A képzős évek végén pedig két díjnyertes amatőrfilmet is készítettem, s ezeknek köszönhetően vettek fel a Pannónia Filmstúdióba tervező-rendezőnek. Akkor kezdtem kitanulni az animációt. Lenyűgözött ez a manufaktúráis, kézi munka, amikor hónapokig tart egy néhány perces film elkészítése. Az élő homokanimációk születéséhez fontos a biztos rajtudás, a filmes dramaturgia ismerete, s persze a képesség a gyorsaságra is. Nem szabad szöszmötölni, mert elunja a néző. Ahogy összevissza rajzolgatni sem lehet, történetet kell mesélni, érdekfeszítően felépítve. Liszt Les préludes-jéhez genezis, világteremtés született, a végén Ádám és Éva megjelenésével, a Bolero 18 percében szintén van idő rajzolni... A Fából faragott királyfi olyan darab, amelynek a történetétől nem lehet elszakadni, de azokat is szeretem, hiszen a rajzaimmel a közönséget hozzásegítem, hogy jobban megértse a darabot.

Nyilatkozta, hogy prézlivel, kőporral is kísérletezett, hogy megtalálja a megfelelő anyagot.

Igen, fémporral is, aminek igazán drámai a hatása, hiszen fekete az egész kép, nincsenek átmenetek, tónusok, árnyalatok. A homokszemekkel azért szeretek dolgozni, mert csodás, ahogy átvilágít azokon a fény. S ahogy születik egy-egy rajz, a nézők is bevonódnak az alkotási folyamatba. Nem kész filmet kapnak, hanem látják, ahogy felvázolom, kialakítom a képet, aztán elsöpröm, készül az újabb. A zene adja az ötleteket. Persze arra is figyelni kell, hogy túl sok homokot sem halmozhatok egymásra, mert akkor már összeomolhat, ha például egy kis kezdet akarok ott rajzolni. Sokat kísérleteztem, mire mindez összeállt. Aztán az első élő homokanimációnak hamar híre ment, s érkeztek a felkérések előadásokra, fesztiválokra. A zene mellett színházi produkciókban is szerepelhettem, például a Szinetár Miklós rendezte Macbethben vagy az Antigonében. Az Erkel Színház újrainításakor pedig még balettművészekkel is együtt dolgoztam a Hány Toborzójában. Volt egy óriási, áttetsző vázon, amely a táncosok sziluettjét mutatta, felül pedig születtek a képeim. A Székely fonó előadásában szintén megmutathattam a képeimet. A Petőfi-évforduló kapcsán pedig a marosvásárhelyi színház kért egy homokvideót, ami megadott szöveghosszakra lett vágva. Amikor ezt az alkotást fotóztam, eszembe jutott, hogy lehetne belőle akár könyv is, s ez a homokanimációs képekkel teli kötet most látott napvilágot. Már a jövő évre is akad felkérés, a Mendelssohn Kamarazenekarral tervezünk egy közös estet Veszprémben.

Nemcsak klasszikus zenéhez, hanem például a Magna Cum Laude számához is készített animációt, de jazzre és mesére is rajzolt már a Magyar Zene Házában...

Mind nagyon érdekes alkotás volt! A Zene Házában például azt rajzoltam meg, amiről Palágyi Ildikó mesélt. Ugyanilyen volt A varázsfuvola is Rácz Márton vezényletével, amelyhez előre felvett rajzokat készítettem, s ötszáz gyerek élvezte a mesét a gödöllői kastélyban. Nemcsak a Magna Cum Laude, hanem a KFT együttes dalaihoz is rajzoltam már, sokszor léptem fel a Kaláka együttesrel, legutóbb pedig a Csík zenekar ötvenéves jubileuma kapcsán, három dalukhoz készültek képek.

Bármilyen születhet élő homokkép?

Nem, van, ami túl gyors, itt pedig szükség van a szerkesztésre. Az a jó, ha összefonódik a kép és a zene. Ha túl gyorsan szalad a vers vagy a zene, nem tudok olyan tempóban rajzolni. Hiába találnék ki bármilyen gyönyörű képet, nincs idő a felvázolására. Szépnek kell lenni a rajznak, de pörgetni is kell az előadást, ráadásul úgy, hogy a publikum azt érezze, a rajzok elképesztő könnyedséggel születnek. Azt szoktam csak sajnálni, hogy nem látom a publikum reakcióit, mert a homokot, a saját monitoromat kell figyelni. Mondogatom is a fotózó kollégának, örökítse meg azt, miként fogadják a rajzaimat.

Akad olyan darab, amelyhez szívesen rajzolna, de még nem került sorra?

Bartók Concertóját imádom, de annyira fennkölt, hogy arra nem lehet rajzolni, ahogy Kosztolányi Hajnali részegségére sem. Nem is szabad, mert úgy érzem, lehúzná. Van, amikor jobb, ha a hallgatóság fantáziája kap szárnyakat!

Kutatás készült a komolyzenészek alkoholhoz fűződő viszonyáról

A kutatás¹ egy olyan kérdéskört vizsgált, ami közvetlenül vagy közvetve mindenkit érint. Minden foglalkozási csoportban jelen van az alkoholprobléma, ennek ellenére még ma is keveset tudunk és keveset beszélünk róla, s különösen nincsenek szakmaspecifikus válaszaink a problémára.

A kutatás azzal a céllal készült, hogy megismerjük a magyarországi, aktívan fellépő komolyzenészek alkoholhoz fűződő viszonyát, a zenész társadalom e vonatkozásában jelentkező sajátosságait, kockázatait. Közvetett célunk pedig az volt, hogy a feltárt információk révén hozzájáruljunk ahhoz, hogy a zenésztársadalom önismerete e téren növekedjen, ezáltal megteremtve a lehetőséget különféle szakmaspecifikus segítségi módok megtalálásához.

A 2024. decembere és 2025. februárja között zajló adatgyűjtés során 22 magyarországi szimfonikus zenekar 1095 zenekari tagját kerestük meg, ebből 16 zenekar 283 zenésze vett részt a kutatásban. Az adatfelvétel nem reprezentálja a magyarországi aktív komolyzenészeket, így a kapott adatok csak a kutatásban résztvevőkre vonatkoznak, ugyanakkor a következőben röviden összefoglalt eredmények is jelzik, hogy a kutatás fontos lépést jelent a probléma megismerésében, abban, hogy lássuk, olyan jelenséggel állunk szemben, amivel érdemes részletesebben is foglalkozni.

Az adatfelvétel online önkitöltős kérdőívek alkalmazásával történt. A kérdőív az alkoholfogyasztási szokásokkal (gyakoriság, elfogyasztott mennyiség, problémás alkoholfogyasztásra utaló tünetek) kapcsolatos kérdések vizsgálata mellett kiterjedt az alkoholfogyasztás motivációinak megismerésére, illetve a fogyasztással összefüggő – szociodemográfiai, pszichológiai és munkával/munkahellyel kapcsolatos – tényezőkre is. Az alkoholfogyasztási szokások megismerésére alkalmazott kérdések megegyeztek a magyarországi felnőtt népesség reprezentatív mintáján rendszeresen készülő vizsgálatok² kérdéseivel, így lehetőségünk van arra, hogy a zenészek körében kapott adatokat a magyar társadalom ivási szokásainak kontextusában értelmezzük. Kihasználva ezt a lehetőséget, jelen összefoglalóban elsősorban a kutatásban résztvevő komolyzenészek (továbbiakban zenészek³) alkoholfogyasztási szokásaiban – az általános népességhez képest – mutatkozó sajátosságokra fókuszálunk, de emellett röviden kitérünk a motivációkkal, illetve a kockázati és megóvó tényezőkkel kapcsolatos eredményekre is.

A kutatásban résztvevő zenészek főbb demográfiai és munkával kapcsolatos jellemzői

A résztvevők átlagéletkora 43,7 év volt, a legfiatalabb válaszoló 22 éves, a legidősebb 68 éves. A nemek aránya a mintában kiegyenlített, 126 férfi (45%) és 136 nő (48%) töltötte ki a kérdőívet (21 résztvevő nemét nem ismerjük).

Mivel egy foglalkozási csoport alkoholhoz való viszonyával foglalkozunk, így különösen is érdekesek a kutatásban résztvevők munkával kapcsolatos jellemzői. A résztvevők döntő többsége (81%) egy zenekarban játszik, kettőnél több zenekar felé való elköteleződés kevesebb mint 5%-uk esetében fordul elő. A résztvevőknek havonta átlagosan 7 fellépése van, egynegyedük havonta mindössze 2-3-szor, a legtöbben 4 alkalommal lépnek fel, ugyanakkor van, aki 40-szer is színpadra áll. Több mint egyharmaduk (36%) a főzenekarában⁴ betölt valamilyen vezető szerepet (szólamvezető/szólóhangszeres vagy első pozíció). A kutatásban résztvevő zenészek közel kétharmada (63%) a zenekari munka mellett más – többnyire zenetanítást, vagy egyéb zenéhez kapcsolódó – munkát is végez. Legalább minden második résztvevő úgy nyilatkozott, hogy nincsenek elegenden a szólamban ahhoz, hogy kihagyhasson egy-egy koncertet (50%) és/vagy folyamatosan be vannak osztva (58%). Kétötödük (40%) úgy érzi, a zenekari játék nem biztosít elegendő jövedelmet a megélhetéshez. A kutatás során megvizsgáltuk a zenekar érzelmi klímájával kapcsolatos percepciókat is. Ennek alapján azt mondhatjuk, hogy a résztvevők körében inkább a zenekari klíma pozitív percepciója jellemző.

1. A kutatást Dénes-Worowski Marcell (Danubia Zenekar) felkérésére az ELTE Pedagógia és Pszichológia Kar kutatói készítették. A kutatást az ELTE PPK etikai bizottsága engedélyezte (engedélyszám: 2024/636)

2. Paksi B., Péterfi A., Pillók P., Demetrovics Zs., Eisinger A., Felvinczi K. (2024). Drogfogyasztás a magyarországi felnőtt népesség körében – a 2023. évi „Országos Lakossági Adatfelvétel az Addiktológiai Problémákról” (OLAAP 2023) első eredményei. Magyar Addiktológiai Társaság XIV. Országos Kongresszusa. november 14-16. <https://youtu.be/Lqhuzlqxtvo>

3. A megfogalmazás görbületénysége okán az összefoglalóban a kutatásban résztvevő, aktív komolyzenészek megnevezés helyett általában a „zenészek” megjelölést alkalmazzuk, azonban mivel a kutatás nem reprezentatív mintán készült, így a megállapításaink csak a kutatásban résztvevő, aktív komolyzenészekre érvényesek.

4. Amennyiben valaki több zenekarban is játszik, akkor azt tekintettük a főzenekarának, amelyik zenekarnak a felkérésére részt vett a kutatásban.

A kutatásban résztvevő zenészek alkoholfogyasztásának sajátosságai

A kutatásban résztvevő komolyzenészek szinte mindegyike (95%-a) fogyasztott alkoholt a kutatást megelőző évben. Ez az érték mintegy másfélszerese a magyarországi 18-64 éves lakosság körében jellemző, kevesebb mint kétharmados (63%-os) aránynak. A kutatás adatai alapján tehát azt mondhatjuk, hogy a zenészek jelentősen nagyobb arányban érintettek az alkoholfogyasztásban, mint a felnőtt népesség általában.

Az elmúlt évben alkoholt fogyasztott az általános népességből

Az elmúlt évben alkoholt fogyasztott a zenészek körében

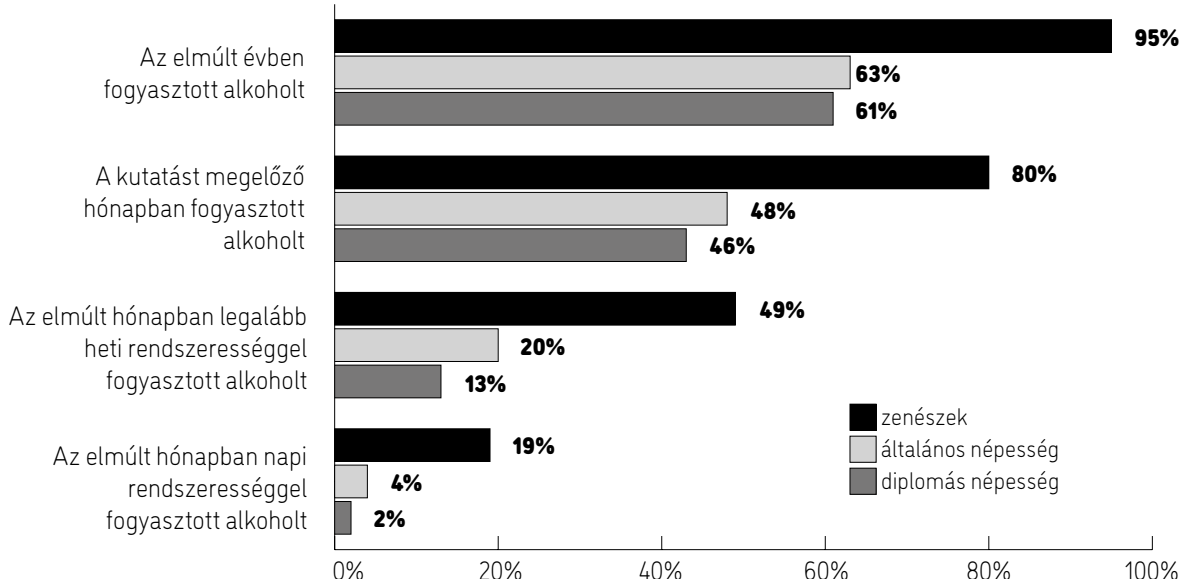
A zenészek fokozott érintettsége még inkább megmutatkozik, ha az alkoholfogyasztást rövidebb időszakokra vonatkozóan vizsgáljuk. A kutatást megelőző hónapban alkoholt fogyasztók aránya a zenészek körében 1,7-szerese a magyar társadalomban jellemző aránynak, a heti rendszerességgel történő ivás tekintetében 2,5-szörös, a napi rendszerességgel való alkoholfogyasztás vonatkozásában pedig több mint négyszeres arányokat kaptunk. A kuta-

tásban résztvevő zenészek fele (49%) heti rendszerességgel, közel minden ötödik (19%) pedig napi rendszerességgel fogyaszt alkoholt. Amennyiben ezeket az adatokat a népességnek a zenészekhez leginkább hasonló képzettségi szegmensében, a diplomások körében mért adatokkal vetjük össze, az alkoholfogyasztás rendszeressége tekintetében még markánsabban kirajzolódik a zenészek fokozott – a heti rendszerességgű ivás esetében közel 4-szeres, a napi fogyasztás vonatkozásában pedig mintegy 10-szeres – érintettsége. (1. grafikon)

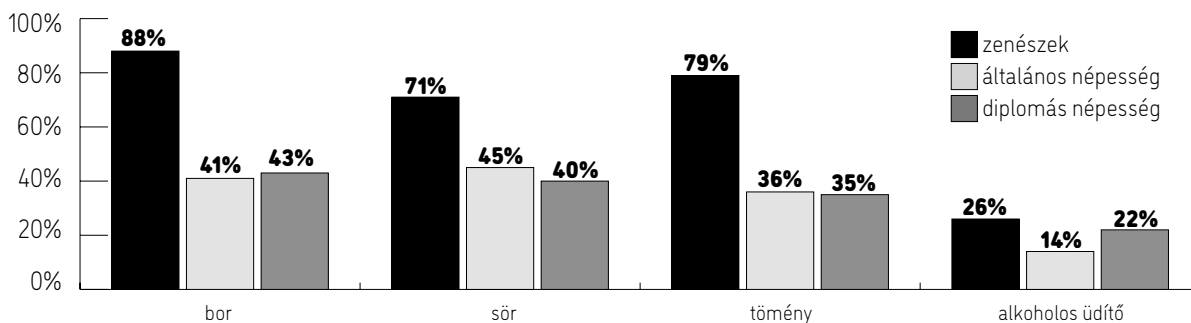
A különböző italfajtákból (bor, sör, égetett szeszek, alkoholos üdítők) az elmúlt évben egy átlagos alkalommal elfogyasztott ital mennyisége a zenészek esetében hasonló a magyarországi felnőtt népességben szokásosan elfogyasztott mennyiségekhez. 100%-os tiszta szeszre átszámítva a zenészek is legnagyobb mennyiségben sör formájában fogyasztanak alkoholt (kb. 40 ml/alkalom), ennek kétharmadát isszák borból, illetve töményből (30 ml körüli értékekkel), alkoholos üdítőként pedig kb. fele annyi (kb. 20 ml) alkoholt fogyasztanak el egy alkalommal, mint sörből. Ugyanakkor a zenészek körében szinte minden italfajtát körülbelül kétszer annyian fogyasztottak a kutatást megelőző évben, mint a magyarországi általános népesség, illetve a diplomások körében, ez alól mindössze az alkoholos üdítők fogyasztása képez kivételt, ahol a zenészek érintettsége a diplomás népességhez közel álló. (2. grafikon)

A nagyobb érintettség és az intenzívebb gyakoriságú fogyasztási szokások leképeződnek a problémás alkoholfogyasztásra⁵ utaló tünetek előfordulásában is: a kutatásban résztvevő zenészek 17%-a esetében jelentek meg a problémás alkoholfogyasztásra utaló tünetek. Ez az arány mintegy 2,5-szöröse az általános népességben jellemző 7%-os, és közel 6-szorosa a diplomások körében általában kapott 3%-os aránynak.

1. GRAFIKON Az alkoholfogyasztás főbb mutatói a zenészek valamint a magyarországi általános népesség illetve a diplomás népesség körében (%)

2. GRAFIKON Az elmúlt évben különböző italfajtákat fogyasztók aránya zenészek, valamint az általános és diplomás népesség körében (%)

Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy a kutatásban elért komolyzenészek ugyan egy átlagos alkalommal hasonló mennyiségű alkoholt fogyasztanak, mint általában a hazai felnőtt népesség, de az alkoholfogyasztásban való nagyobb érintettségük, s különösen is az ivásuk nagyobb rendszeressége miatt a hazai felnőtt lakossághoz képest jelentősen kockázatosabb ivási magatartással jellemezhetők.

A zenészek alkoholfogyasztásának háttérében álló motivációk

A kutatás adatai szerint a vizsgálatban résztvevő zenészek alkoholfogyasztásának háttérében – általában az ivási magatartás, illetve a heti rendszerességű, valamint a kockázatos alkoholfogyasztás esetében egyaránt – ún. „szociális” és „fokozatos” motivációk dominálnak. Ezt azt jelenti, hogy a kutatásban elért zenészek főként azért isznak, mert az alkohol élvezetesebbé teszi, feldobja a társasági összejöveteleket, valamint kellemes érzést okoz, s kevésbé vannak jelen a háttérben a negatív érzések csökkentésére irányuló „megküzdéses” motivációk vagy a „konformitás”, azaz a társaknak való megfelelés vágya.

A zenészek alkoholfogyasztásának kockázati és megóvó tényezői

A kutatás során azt is megvizsgáltuk, hogy milyen szociodemográfiai, pszichológiai, illetve munkával kapcsolatos jellemzőkkel magyarázható a zenészek körében a problémás alkoholfogyasztás megjelenése. Ennek érdekében 16 szociodemográfiai és pszichológiai, valamint 15 munkával kapcsolatos jellemző alapján többdimenziós becslést⁵ végeztünk. Az eredmények azt jelzik, hogy a nők, a fiatalabb életkorúak, a több 18 év alatti gyermeket nevelők körében, illetve az egészségi állapottal való nagyobb mértékű elégedettség, továbbá a délelőtti próbák jellemzőbb előfordulása esetén alacsonyabb a problémás alkoholfogyasztás jelenlétének kockázata, mint a férfiak, az idősebbek, a kevesebb kiskorút nevelők, az egészségi állapotukkal kevésbé elégedettek, illetve a délelőtti próbák kisebb arányú előfordulása esetében. Ugyanakkor az érzelmi állapotokra, gondolatokra és szükségletekre vonatkozó reflektív képességek hiánya, vagyis a saját és mások céljainak, vágyainak, igényeinek felismerési és különválasztási nehézsége, illetve a depresszió és/vagy szorongás és/vagy stressz intenzívebb jelenléte, valamint a zenekarban valamilyen vezető szerep (szólamvezető/szólóhangszeres/első pozíció) betöltése, vagy a zenekari munka mellett más zenészi munkák (kivéve tanítás) elvállalása esetén jelentősen magasabb a problémás alkoholfogyasztás előfordulásának kockázata.⁷ Az itt felsorolt jellemzők alapján a problémás alkoholfogyasztás kockázatának megjelenése, illetve meg nem jelenése 93%-os biztonsággal bejósolható.

A kutatás eredményei – bár nem általánosíthatók a magyarországi aktív komolyzenészekre – mindenképp jelzésértékűek abban a tekintetben, hogy érdemes odafigyelni a zenészek ezen csoportjának alkoholfogyasztási szokásaira, az ezzel kapcsolatos problémákra, s támpontokat ad ahhoz is, hogy milyen egyéni vagy munkához köthető jellemzők lehetnek a problémák háttérében.

A kutatás eredményei – bár nem általánosíthatók a magyarországi aktív komolyzenészekre – mindenképp jelzésértékűek abban a tekintetben, hogy érdemes odafigyelni a zenészek ezen csoportjának alkoholfogyasztási szokásaira, az ezzel kapcsolatos problémákra, s támpontokat ad ahhoz is, hogy milyen egyéni vagy munkához köthető jellemzők lehetnek a problémák háttérében.

A cikk szerzői: Paksi Borbála, Kapitány-Fövény Máté, Eisinger Andrea, Czákó Andrea és Demetrovics Zsolt

5. A problémás alkoholfogyasztást az Egészségügyi Világszervezet (WHO) által kifejlesztett, a világon széles körben alkalmazott mérőeszközzel, az ún. AUDIT kérdőív (Alcohol Use Disorders Identification Test) segítségével mértük. A kérdőív a fogyasztás gyakorisága, mennyisége és az alkoholfogyasztáshoz kapcsolódó viselkedési problémák előfordulása alapján segít azonosítani a kockázatos alkoholfogyasztást. <https://auditscreen.org/>

6. A bináris logisztikus regressziós modellbe bevont változók: Nem; Életkor; Van-e együtt élő kapcsolata?; Háztartás létszáma; 18 év alatti gyermekek száma; Háztartás szubjektív jövedelmi helyzete; Háztartás relatív anyagi helyzete; Családban előforduló devianciák száma; Mennyire elégedett az anyagi körülményeivel?; Mennyire elégedett a családi kapcsolataival?; Mennyire elégedett a párkapcsolatával?; Mennyire elégedett egyéb társas kapcsolataival?; Mennyire elégedett az egészségi állapotával?; Érzelmi állapotokra, gondolatokra és szükségletekre vonatkozó reflektív képességek; Depresszió, szorongás, stressz; Hány zenekarban játszik?; A fő zenekarban betölt-e valamilyen vezető szerepet?; Hány fellépése van egy hónapban?; Végez más jövedelemszerző tevékenységet: tanítás; más zenészi munka; Elegen vannak-e a szőlamban?; Folyamatosan be van-e osztva?; Többnyire délelőtt vannak-e a próbák?; Többnyire délután/este vannak-e a próbák?; Félte-e az állását?; A zenekari játék elegendő keresetet biztosít-e?; A zenekar általános légkörével kapcsolatos percepció; Negatív zenekari klímával kapcsolatos percepció; Pozitív zenekari klímával kapcsolatos percepció; Mennyire elégedett a munkájával?

7. Az anyagi helyzet különböző mutatói, a családi deviáns minták, a kérdezett családi állapota, a háztartás mérete, a különböző társas kapcsolatokkal, ill. az anyagi körülményekkel való elégedettség, illetve az, hogy hány zenekarban játszik, hány fellépése van egy hónapban, hogy a zenélés mellett tanít-e, illetve a munka és a munkahely különböző jellemzői (kivéve a délelőtti próbákat) viszont nem kaptak szerepet a problémás alkoholfogyasztás becslésében.

Gombos László

A bartóki vonószeneke ar öröksége

A magyar vonószeneke műveivel kapcsolatban mindenkinek azonnal Bartók *Divertimentója* jut eszébe, ez a minden kritikán felül álló, tökéletes alkotás, amely közel egy évszázada szolgál mércéként zenészerzőink és közönségünk számára. A szeptember 7-én a Pesti Vigadóban rendezett hangverseny szinte tálcán kínálta a lehetőséget egy újabb számvetésre és összevetésre.

A koncert a Magyar Művészeti Akadémia Zeneművészeti Tagozata és a Zeneakadémia Alapítvány együttműködésével jött létre. A Budapesti Vonósok játszott (hangversenymester Takácsné Nagy Gabriella), az első számot Dénes-Worowski Marcell vezényelte. A műsorvezető e sorok írója, Gombos László volt. Az „In memoriam” címmel meghirdetett eseményen Petrovics Emil, Soproni József és Balassa Sándor egy-egy vonószeneke alkotása szólalt meg, Petrovicstól a *Sinfonia per archi* (op. 13), Sopronitól a *Concerto*, Balassától a *Nyitány és jelenetek* (op. 103). Három jelentősen eltérő karakterű és vérmérsékletű komponista három még különbözőbb zeneműve, amelyek nemcsak keletkezésük idején, de most sem kerülhették el az összehasonlítást Bartók alkotásával. Ugyanakkor maguknak a szerzőknek is egész életükben számot kellett vetniük Bartókkal, vonószeneke darabjuk megírásakor pedig közvetlenül a *Divertimento*val.

Miért Bartók és miért a *Divertimento*?

Különleges helyzetet teremt, ha egy kis országnak feltűnően sok kiváló komponistája van. A közülük kiemelkedő ikercsillag, Bartók Béla és Kodály Zoltán a két következő generáció számára egyszerre hatott inspirálóan és bénítóan, egyikük elsősorban a hangszeres, másikuk inkább a vokális zene területén. A század elején született „tanítványokra” a nagy mesterek közvetlen árnyéka borult, majd a „harmincasokra” már a külföld is azzal a szemmel tekintett, hogy mennyiben hasonlítanak vagy különböznek az említett alkotóktól. A vonószeneke repertoárban pedig Volkmann népszerű szerenádjaitól a Weiner-divertimentóig terjedő választék a század közepén már nem szolgálhatott követendő mintaként az ifjú komponistáknak, Bartók *Divertimentója* viszont tele volt újdonsággal és a jövő sokféle ígéretével.

A mű komponálásáról és 1940. június 11-i bázeli bemutatójáról (a Bázeli Kamarazeneke a megrendelő, Paul Sacher vezényelte) és amerikai, illetve londoni előadásairól a magyar közvélemény nem sokat tudhatott. Így ősbemutatóként hirdették, amikor 1941. december 3-án

Kolozsváron a helyi Filharmóniai Társaság zenekara játszotta Vaszy Viktor vezényletével. A másnapi kritika már magyarországi előadásra helyesbített, és a művet az azóta is érvényes módon értékelte: „A szünet után megszólaló *Divertimento* nem a fiatal, forrongó Bartók alkotása, hanem a tökéletesen érett, nagy alkotóművész örökértékű munkája. Lassú tételle a keserűség és rezignáció olyan mélyülte kifejezése, hogy aligha lehet a zeneirodalomban egykönnyen párját találni. A *Divertimento*nak ezt az első magyarországi bemutatóját a közönség hosszantartó ünnepléssel köszönte meg.”¹

1942. február közepén már Budapest következett (az előadóról jelenleg nincs információ), majd március 2-án a Magyar Női Kamarazeneke is eljátszotta Arató István vezetésével. A mű első igazán magas színvonalú fővárosi tolmácsolására 1943. január 8-án került sor a Vigadóban, ahol a Székesfővárosi Zeneke Ferencsik János vezényelte.

Bár az 1940-es és 50-es években nem minden Bartók-mű szólalhatott meg Magyarországon, a *Divertimento* állandóan jelen lehetett a koncerttermekben és a rádióban, többek között Sándor Frigyes, Fricsey Ferenc, Doráti Antal, Mario Rossi és Kórodi András vezényletével. Mire a szóban forgó 2025. szeptemberi hangverseny legkorábbi zeneműve, Soproni József *Concertója* 1953-ban elkészült, Bartók *Divertimentója* már évek óta az alaprepertoár részének számított, és legyen szó egy-egy újabb vonószeneke kompozíció vagy *divertimento* elhangzásáról, a kritika előszeretettel tette meg összehasonlító észrevételeit.

Divertimentók áradata Bartók nyomán

Közismert, hogy az 1940-es és 50-es évek fordulóján különösen sok *divertimento*-jellegű mű készült hazánkban, részben annak köszönhetően, hogy a „szocializmus építésének” időszakában a komponistáktól elvárták a könnyen befogadható zenei stílust és a pozitív hangvételt. 1951 végére azonban már a hatalom szószólói számára is problematikusá vált a „divertimentók áradata”. Ebben az időben magas szellemi és alacsony erkölcsi színvonalon zajló,

¹ Ellenzék (Kolozsvár), 1941. dec. 4.

kötelezően előírt diskurzusok zajlottak a zene területén is, a logikában és butaságban egymást túllícitálva (ez történik, amikor a politika beleszól a művészet vagy éppen a tudomány kérdéseibe). Amikor az I. Magyar Zenei Hét vitaindító előadásában Szabó Ferenc zeneszerző megadta a hangot a többiek számára, a divertimentók keletkezésének okát a mindennapi valóságtól való menekülésben láttatta. Bizonyos szempontból igaza is volt: sokan valóban nem szerettek volna részt venni a központilag vezérelt agymosásban. És abban is igaza volt, hogy Bartók darabját mércének és pozitív példának tekintette a gyenge kvalitású, semmitmondó szórakoztatással szemben. Ma már aligha dönthetjük el, hogy mi vehető komolyan a *Magyar Nemzet*ben közölt beszédének csúsztatásokkal teli, a diktatúra kiszolgálását célzó (vagy azt csupán kijátszani akaró?) mondataiból.

„Bartók Béla divertimentója 1939-ben, a fasizmus rombolásainak idején keletkezett. Persze Bartók nem az a zeneszerző volt, aki kora hangversenylátogatóinak könnyed szórakoztatására valaha is vállalkozott volna. Bartók divertimentója nem öncélú szórakoztatás, nem szellemes zenei formajáték, mint a húszas és harmincas évek formalista »modern« zeneszerzőinél, akiknek a koncertók, divertimentók, partiták külsőséges formajátéka bő lehetőséget adott semmit sem mondani, kikerülni minden állásfoglalást az imperialista világháború vérözöne idején, akik a »művészet a művészetért« jelzővel elefántcsonttornyaikba vonulva, hideg közönnyel szemlélték a Szovjetunió népeinek és a világ dolgozóinak élet-halál harcát a fasizmus ellen.

A felszabadulás után írt divertimentók áradata elsősorban Bartók divertimentójának zenei külsőségeiből indult ki. De állást foglaló magatartását a felszabadulás utáni zeneszerzők nem folytatták. Ha folytatták volna, ma nem lenne annyi divertimentónk, mert Bartók műve inkább vonós zenekarra írt szimfónia. Nagy, magával ragadó érzéseket, szárnyaló szenvedélyt hiába keresnénk a felszabadulás után megszületett divertimentókban. A divertimento igen jól álcázott bújócska, melynek keretein belül a zeneszerző továbbra is elkerülheti az állásfoglalást napjaink nagy és sorsdöntő kérdéseiben, továbbra is kibújhat az alól, hogy művészetével a dolgozó nép békéért, szocializmusért folyó nagy harcában részt vegyen. Persze nem mindegyik divertimento mérhető egyenlő mértékkel. Egyikben-másikban itt-ott mélyebb tartalom is felcsillan.”²

Soproni József: Concerto vonószerekre

A 2025. szeptemberi hangversenyen másodikként hangzott el a 95 éve született Soproni József 1953-ban komponált *Concertója*. Dallamfordulataiban, harmóniáiban, akkordrepetícióiban és a szólamok felrakásában

végig ott érezzük Bartók *Divertimentóját*, azt a művet, amely 1952-ben különösen gyakran hangzott el a Magyar Rádióban, és november 24-én a Zeneakadémián is megszólalt Kórodi András és az Állami Hangversenyzenekar előadásában. Joggal vélhetjük, hogy az éppen zeneakadémiai éveit töltő zeneszerző számára a „levegőben volt” Bartók alkotása, és nem is kívánt szabadulni annak megtermékenyítő hatásától.

A komponálás idején Soproni mindössze 23 éves volt, a négyszólamú vonószerekart (a nagybőgő többnyire colla parte játszik) azonban érett mesterhez méltó tökéletességgel kezelte. Művészként már több mint egy évtizedes múlt állt mögötte: pályája szinte csodagyerekként indult Sopronban az 1930-as évek végén. Egészen fiatalon kiválóan zongorázott, könnyedén komponált, és bármilyen stílusban tudott improvizálni. A Budapesti Vonósok alapítója, Botvay Károly még ebből az időből ismeri, zeneiskolai éveikben többször szerepeltek együtt. A közösen játszott művek között volt Dohnányi c-moll zongoraötöse is. (Mind ez mintegy 80-85 éve történt, miközben Botvay tanár úr még a napokban is segítette tanácsaival a zenekart. Ekkora időintervallum egy művész életében ugyanúgy a csoda kategóriájába tartozik, mint az ifjú zeneszerző hirtelen magasba törő indulása.)

Soproni József számára kezdettől meghatározó volt a zenekari gondolkodás. Élete során számos szimfonikus darabot és versenyművet komponált, ezek között a szimfónia fő műfajának számított a vonósnégyes mellett. Már az 50-es évek elején, zeneakadémiai tanulmányai alatt több zenekari művet írt, ezek javát azonban elvetette, és nem hozta nyilvánosságra. (Tanárként később nagyon szigorú volt, a legszigorúbbnak azonban saját műveivel szemben bizonyult. 1961-ben készült *I.* és 1964-ban bemutatott *II. szimfóniáját* is megtagadta, és a 70-es évek közepén újakezdte a számozást a *Tavaszi-szimfóniával*.)

A vonószerekre *Concertónak* szerencsére megkegyelmezett. 1956-tól kezdődően (ez volt a szerző első rádiófelvétele) többször játszották a rádióban, majd koncertteremben 1963. január 31-én, 10 évvel a befejezést követően szólalt meg a Tátrai Vilmos vezette Magyar Kamarazene-
kar előadásában.

A mű címe azonos a műfaj megnevezésével, a ma használt értelemben azonban nem tekinthető versenyműnek, hiszen nincsenek benne sem szólisták, sem egymással szembeállított hangszercsoportok. Utóbbi szempontból ellentéte Bartók *Divertimentójának*, amely jelentős mértékben épül a szólisták és a tutti felelgetésére. Bartók 1939. július 1-én, a komponálás megkezdése előtt azt írta Paul Sachernek, hogy „*valamiféle Concertino-val váltakozó Concerto grosso-ra*” gondol, és hogy rokonszenves számára a hangszerek váltakozása.³ Ennek megfelelően hol egy

² Zeneművészetünk a nép és a haladás nagy ügyét szolgálja. Megkezdődött az I. Magyar Zenei Hét vitája. *Magyar Nemzet*, 1951. nov. 25.

³ Bartók Béla levelei, szerk. Demény János (Budapest: Zeneműkiadó, 1976), 631.

(bőgővel erősített) vonósnégyes játszik, hol pedig a teljes együttes, és e kettő néha hosszabb szakaszonként, gyakrabban ütemenként, olykor azonban néhány hangonként felelget egymással. Soproni csupán a 3. tételben, ott is csak néhány helyen élt ezzel a megoldással, és valamivel ritkábban használta ki a kettősfogások és divisik lehetőségeit is. Ő még közelebb került a barokk zenében kedvelt, szólísták nélküli *ripieno* concertóhoz, amelyben a hangszerek – a műfajnév eredeti értelmében – természetesen nem versenyeznek, hanem együttműködnek egymással.

Ez a harmonikus együttműködés Soproni számára a zenemű talán leglényegesebb momentuma volt, függetlenül attól, hogy hangvétele beleillett az 50-es évek művelődéspolitikai elvárásaiba. Az ifjú művész zenéje könnyed és könnyen befogadható, és Petrovics előtte elhangzó *Vonósszimfóniájánál* is több szállal kapcsolódik Bartók *Divertimentójához*. A kontrasztként megjelenő drámai pillanatokat nem bartóki mélységű tragédiaként éljük meg, mivel az egészet egyfajta, Bartóknál lágyabb és kevésbé szomorú nosztalgia öleli át: eltávolít a közvetlen élményektől, és megszabadít a mindennapok világától. Az *Allegro spiritoso* nyitótétel azonnal megragad optimizmusával és hajlékony dallamaival, majd a mélyen megrendítő *Adagióban*, a hosszan éneklő melódiát követően – Bartók *Divertimentójához* hasonlóan – megjelenik a gyászinduló-karakter. Az *Allegro assai* finale valóságos örömnépz, népies hangulatú táncmuzsika, amelyben a visszatérő szakaszokat nosztalgikus közjátékok szakítják meg.

Petrovics Emil: *Sinfonia per archi*, op. 13

A 95 éve született Petrovics Emilről a Vigadóbeli koncerten az 1964-es *Vonósszimfóniát* hallgathattuk meg, amelynek műfaja és előadói apparátusa nem tekinthető tipikusnak az életműben (34 éves koráig egyetlen zenekari műve az 1957-es *Fuvolaverseny* volt). A komponista elsősorban a vokális művekben és a kamarazenében találta meg egyéni kifejezőeszközeit, elmondása szerint mindig is a szó és a zene összefüggései érdekelték. Ugyanakkor a 60-as

évek elejének nagysikerű színpadi művei, a *C'est la guerre* és a *Lysistraté* elvárásokat is teremtettek a zeneszerzővel szemben. Ő azonban ismét új megoldásokkal kísérletezett, egyesek szerint visszalépett – talán Alban Berg vagy éppen Bartók irányába. Olykor előfordul, hogy a komponista más utat követ, mint amire a kritikusok számítanak, vagy amit más kívülről szerethetnek. Így történt ez Petrovics Emil *Vonósszimfóniája* esetében, és évtizedekkel később még inkább előfordult kollégájával, Balassa Sándorral.

A Magyar Rádió megrendelésére készült Petrovics-művet a Rádiózenekar mutatta be a stúdióban 1964. december 1-én a Századunk Zenéjéből sorozat keretében, majd a következő évben, 1965. október 7-én az Állami Hangversenyzenekar játszotta a Zeneakadémián. Mindkét alkalommal Lukács Ervin vezényelt. „Első szimfóniának” is nevezhetnénk, amelyet csak 31 évvel később követett egy második hasonló, akkor már sorszámozott és szimfonikus zenekari kompozíció.

Pernye András azok közé tartozott, akik a művet jelentős előrelépésként értékelték a szerző pályáján. Így írt a rádióbemutatót követően: „*A háromtételű alkotás mintegy sürítettten mutatja be Petrovics küzdelmét, melyet nem a stílussal, hanem saját magával, magáért az alkotásért folytat. Tragikus, súlyos léptű, mérhetetlen energiáktól feszült első tétele – megint csak nem stílárisan, hanem az alkotás szellemi tényét illetően – Bartók útját járja. A tragikum e tételben nem a szaggatottságban, hanem a vonalak logikus, szigorú, kommentált vezetésében nyilvánul meg. [...] A második tétel hangja mintha bizonyos mértékig a gyászindulóhoz állana közel, ám a tragédiának egy a gyászindulóénál bensőségesebb aspektusát nyújtja. Kissé szabados hasonlattal azt mondhatnánk, hogy itt nem valakiről beszélnek, hanem a szenvedő ember maga szól fájdalmairól. [...] A harmadik tétel újabb lendületet vesz, minden eddiginél nagyobb erőfeszítéssel szegül szembe a végzettel. Valóban démonikus erő nyilatkozik meg ebben a tételben, és közben egy-egy megtorpanás, mintha egy-egy pillanatra szétnéznénk, szemlélődnénk, hogy aztán annál kérleltlenebbül hajtson tovább bennünket ez az ismeretlen erő. A ragyogó zenetechikai megoldások ehhez már csak olyan alapot, támpontot adnak, amely külön, mint a technika nem is tűnik fel, csak ha az ember ebből a szempontból figyel. A vonósszenekar telt, remek hangzása azonban még így is rabul ejti a hallgatót.*”⁴

Többen voltak azonban, akik a színpadi művekhez viszonyítva negatívan ítélték meg a mű értékeit. Fábíán Imre kritikáját idézem: „*A haza-, s önmagára találást, az egyéni megnyilatkozás erejét hiányolhattuk a hét magyar bemutatóján PETROVICS EMIL vonósszimfóniájában [...]. A zeneszerző pályája a Vonósnégyes, s a »C'est la guerre« után igen sokat ígérően ívelt fölfelé. Aztán megtorpan, s mintha túl könnyen komponált volna bármelyik neki tetsző stílus-*

A Budapesti Vonósok a Petrovics-mű előadása közben

Fotó: MMA/Walter Péter

⁴ Magyar Nemzet, 1964. dec. 4.

ban, hogy közben kicsit elveszítse önmagát. Ezt az egyéniséget kerestük most is a szimfóniában, mely vitathatatlanul magas színvonalú, korrekt, jó munka. Csak Petrovictól ennél többet várunk.”⁵

Hasonlóan vélekedett Breuer János, *Népszabadság* kritikus: „*a C'est la guerre című operával robbanásszerű erővel tört be a hazai zenei életbe, és azóta mindenki várja, hogy ezt a csúcstól átlépje. Illuzórikus követelmény persze egy alkotói pályától szüntelen, törésmentes emelkedést várni, hiszen a fejlődés a legkritikább esetben egyenes vonalú. A vonósszimfónia – úgy érzem – minden tekintetben viszályalépés. Neoklasszicista alaptartása – bármilyen mester-munka is a tételek formai felépítése – lényegében merevít meg és távolítja el tőlünk a zenei gondolatot. Nem azt hibáztatom, hogy Petrovics gondosan tanulmányozta Bartók, Sztravinszkij és – különösen – Honegger műveit, hanem hogy a példaképek sugalmazta jelenségeket nem tudta a szenvedélyes közlés hőfokára emelni.*”⁶

Kárpáti János „*a bartóki vonósszenekar (Zene, Diverzimento) bizonyos óhatatlanul előbukkanó reminiscenciái*”-ra tett utalást, miközben a mindvégig tömör hangzású szakaszok közötti kontrasztot hiányolta az egyébként ütemről ütemre ezernyi kontrasztot felvonultató darabban.⁷ Valóban, Bartók hatása annak ellenére érvényesül, hogy a zeneszerző szándéka – amint erre egy négy évtizeddel későbbi interjúban emlékezett – akkoriban éppen az elszakadás és a szembeszegülés volt: „*A magyar zeneszerzés olyan korszakában született, amikor valamennyien megpróbáltunk kicsit elszakadni azoktól a bartóki és kodályi hagyományoktól, amelyek még a mi mestereink – Farkas, Szervánszky, Kadosa és a többiek – művészetét is alapvetően meghatározták. A mi nemzedékünk a hagyományokon túllépve – néha igazságtalanul – próbált meg szembeszegülni az előtte járó nagy generáció művészetével. Ki-ki a maga útját járva, mindenki másként, a bécsi, a darmstadti vagy a lengyel iskola segítségével, az avantgárd mozgalmakhoz csatlakozva.*”⁸

Balassa Sándor: *Nyitány és jelenetek*, op. 103

A Petrovics–Soproni–Balassa emlékhangverseny szerzői közül legkevésbé Balassa Sándornak kellett valaha is Bartók-reminiscenciáktól tartania. Ő Petrovics és Soproni után öt évvel (kerekén 90 évvel ezelőtt) született, és pályakezdése egy évtizeddel ki is tolódott, mivel hivatalos zenei tanulmányait szinte felnőttként kezdte meg. 30 évesen, 1965-ben végzett a Zeneakadémián, és csak diplomamunkája, a kiválóan megírt *Hegedűverseny* (op. 3) megírása idején szembesült először és utoljára Bartók árnyával. Alkotói „önállósága” akkor vált időszerű kérdéssé számára, amikor a legújabb, Bartóktól és kortársaitól messze eltávolol-

dott nemzetközi irányzatok követése – felkínált lehetőség helyett – már kötelező feladatként jelentkezett a számára. Így saját stílusának kialakításában a nagy mester pusztán a minőséget, a művességet jelentő példakép lehetett minden további megkötés és az elfogadás-megtagadás dilemmái nélkül.

A hangversenyen ráadásul az a paradox helyzet állt elő, hogy Balassa *Nyitány és jelenetek* című, 2007-ben komponált művével az időben nemcsak előre, hanem ellenkező irányban is távol került Bartóktól. Ő ugyanis miután sikeres, nemzetközileg is számontartott életművet hozott létre, fokozatosan új ideálok felé fordult a 80-as évek végén, és egyre messzebbre tekintett vissza a zenetörténeti múlt irányába. Hozzá kell tennünk, hogy Balassa ebben a tekintetben sem hazánkban, sem a nagyvilágban nem volt egyedül. Sokan kiábrándultak a dodekafóniából, az atonalitásból és az előre rögzített, dehumanizált technikáktól, az ő hangja azonban valahogy messzebbre hallatszott, mint legtöbb kortársáé, így a bírálatokból is bővebben kijutott neki.

Eleinte saját ifjúkorát fedezte fel, majd még tovább lépett: ott próbálta felvenni a zenetörténet fonalát, ahol nagyapái és dédapái életműve – részben még Bartók munkásságát megelőzően – megszakadt. Ezért érezzük Balassa utolsó korszakának műveit első hallásra is ismerősnek, könnyen befogadhatónak. Többször hangoztatta, hogy nem szeretné feleslegesen megterhelni sem az előadóit, sem a közönséget. Újabb műveivel nem állított legyőzhetetlen akadályokat eléjük, inkább annak a zenei harmóniának a megteremtésére törekedett, amelyet valahol az előző századforduló táján veszítettünk el. (Kimondva vagy kimondatlanul, azóta is sokan visszavágyunk e boldog békeidőkre, miközben énünk másik fele egyre az újabb szellemi kihívásokat keresi.)

Különösen hangzik tehát, de a hangverseny a zenetörténeti stílusok szempontjából időben visszafelé haladt: a 60-as évek közepén a 34 esztendő Petrovics Emil zenéjét az újabb nyugati hatások termékenyítették meg, amíg 1953-ban, a húszas éveinek elején járó Soproni József még saját korának némiképp archaizáló eszközeivel élt. Még korábbi zenetörténeti korszak zenéje szólalt meg Balassa művében, amelyben a 72 éves mester egyfajta időutazásra invitált bennünket.

A *Nyitány és jelenetek* a folklorizmussal átítatott késő romantika hol elhangolt, hol közvetlen klasszika-képéhez képest vágyaiban még távolabbra, a 18. század felé tekint: a szerző Antonio Vivaldi emlékének dedikálta művét. Vivaldi példája néhány egyszerűbb hármashangzat-fűzéstől, dallamfordulattól és szekvenciától eltekintve elsősorban hozzáállást jelentett Balassa számára, és amikor a szegedi Weiner Leó Kamarazenekar egy új vonósszenekari mű

⁵ Film Színház Muzsika, 1965. okt. 15.

⁶ Népszabadság, 1965. okt. 15.

⁷ Élet és Irodalom, 1965. okt. 16.

⁸ Küzdelem, játék és remény. Petrovics Emil 2. szimfóniája. Devich Márton interjúja, Muzsika, 2002. május, 43.

A Budapesti Vonósok a Soproni- és a Balassa-mű előadása közben

Fotó: MMA/Walter Péter

komponálására kérte fel, örömmel vállalta a feladatot. A bemutatóra 2008 novemberében került sor Szegeden a Vántus István Kortárszenei Napokon, Weninger Richárd vezetésével.

Másfél évvel később, 2010 áprilisában a Budapesti Vonósok is eljátszotta a darabot, amikor azt a Hungaroton stúdiójában lemezre vette, ugyancsak Weninger Richárd közreműködésével. Az együttes és a zeneszerző közötti hosszútávú kapcsolat egyik legújabb eseménye, hogy az elmúlt évben ők nyerték el a Balassa Mariann által alapított Balassa-díjat.

Balassa Sándor a *Nyitány és jelenetek* többé-kevésbé egyedi címével nem kívánta megkötni a kezét: formailag jelentős szabadságot adott önmagának, az értelmezésben pedig a közönségnek. A nagyforma annyiban hasonlít a barokk szvithez, hogy a hosszabb, súlyosabb nyitányt rövidebb tételek követik. A nyitány legfeljebb lassú-gyors-lassú háromrészességében emlékeztet a francia *ouverture*-re, de nem kíván megfelelni a barokk forma elvárásainak.

Balassa ezúttal inkább álmodozik, elmélkedik (negyedszázaddal korábban írt egy zenekari művet *Egy álmodozó naplója* címmel, itt azonban – a címet kivéve – másról van szó, mint akkor). Az a különös, hogy a bibliai kort megért mester milyen határozottan és kendőzetlenül, mondhatnám szemérmetlenül mer álmodozni és elmélkedni, bármit bárholonnan felidézve. Még az sem zavarja, ha megszólják ezért (a hallgatóban benne élő kritikus bezzeg pironkodhat itt-ott helyette is, mivel Balassa ellene mond a tanult normáknak). Az egész műben a legkülönfélébb, olykor túlzottan egyszerűnek vagy éppen idézetnek tűnő ötletek jutnak az eszébe, melyek között magyaros és annak vélt motívumok bújnak meg.

Az öt úgynevezett „jelenetben” táncok emlékeit is felfedezhetjük, talán még áttételesebben, mint a barokk kor hallgatásra szánt stilizált szvitjeiben. Az elsőben egy népdalszerű, verbunkost idéző dallamsor ismétlődik négy alkalommal: statikusságával nem táncra hív, inkább felszólít valamire, talán éppen arra a táncra, ami utána következik, ám mégis elmarad. A rövid tétel így egy olyan erőtel-

jes felkiáltójel marad, ami a második jelenet szintén töredékekből építkező emlékképeihez vezet. Az álom mindent sajátos fénytörésbe állít, és mindig mást hoz, mint amit mi várunk: gyakran rohanni szeretnénk, mégis gúzsba kötve oldódunk fel valami laza mozdulatlanságban. Mindez lehetne fordítva is: megpihennénk, de tovább lendülünk. Az álom ugyanis saját törvényeinek engedelmeskedik, ha akarjuk, ha nem.

Nem leljük annak magyarázatát, hogy tanult zenei logikánk miért nem találja az egymást követő motívumok és zenei szakaszok összefüggéseit. Bár a komponista ezúttal is tagadta a külső költői-irodalmi program létezését, a közönség fantáziáját nem állíthatta meg (nyilvánvalóan nem is kívánta megállítani, csupán nem akarta leszűkíteni a lehetséges magyarázatok körét). Ahogy a mozaikszerű szakaszok követik egymást a darabban, a dallamok, karakterek, tempók folyamatosan változnak (például valami elindul, majd hirtelen megáll, aztán továbblép, és mégis megtorpan). Önkéntelenül is valamilyen háttértörténetre gondolunk, olyanra, ami a balettben vagy még inkább a pantomimben irányítja a zenei mozgásokat és gesztusokat. Az egyes szakaszok önmagukban nehezen értelmezhetők, a tételek szintjén viszont már érezzük a forma körvonalait az ismétlések, egymásnak megfelelőések által, de a heterogén részletek valójában csak a teljes mű egészében nyerik el funkciójukat. Ebben segít a kezdőmotívum visszatérése is a darab legvégén.

És ahogy a barokk szvitekben francia, német, olasz és spanyol táncok váltják egymást, Balassa joggal használ magyar motívumokat. Bár a tánctételek – azaz a végig táncolható tételek – megszületését elmoszák az álmodozó főhős rapszodikus képei, a magyaros hangvétel az első után az utolsó, 5. jelenetben is felismerhető. Különösen emlékeztet a kezdőmotívum, a *Te vagy a legény, Tyukodi pajtás* nóta első sorának enyhén elhangolt változata. Tucatnyi alkalommal halljuk a tétel különféle pontjain, oly módon beleszöve a zenei forgatagba, hogy emlékeinkben a mű elhangzása után is folytonosan visszatér, és akár napokig nem tudunk megszabadulni tőle.

A vonósenekar méretei

A vonósenekarok körében gyakran felmerül az ideális létszám meghatározása, ami természetesen eltérő lehet általánosságban (hány állandó tagja legyen egy együttesnek) és az egyes zeneművekre vonatkozóan. A logikai szempontból minimális méret azonos a vonósnégyesével, ám Haydn óta a zenekari és kamarazene eltérő szerkesztésmódja miatt nem csupán elméleti a különbség (egy valódi kvartett szólamai teljesen más eseményűsűrűséggel és differenciáltsággal bírnak, mint egy vonósokra írt négyszólamú divertimento, szerenád, cassazione, notturmo etc. esetében, ahol a szólamokat tetszés szerint több személy játszhatja). Funkciójában zenekarnak számít az a 19. században

A mélyvonósok Petrovics darabjában Fotó: MMA/Walter Péter

(és a 20. első felében) gyakori, négy vagy öt vonósból álló együttes is, amely egy versenymű alkalmilag redukált kíséretét látja el. Közismert, hogy a nagyobb hangszertest többnyire nagyobb hangzást is produkál, és hogy a vonózenekarban ezt a diszkant létszámának növelésével kompenzálják. Az előadók lehetőségei mellett az adott műtől is függ, hogy az elméleti 2-2-1-1-1 minimum és a gyakori 8-6-4-4-2 között melyik megoldást választják.

Bartók minimálisan 6 prímét, 6 szekundot, 4 brácsát, 4 csellót és 2 nagybőgőt (22 fő) írt elő a *Divertimento* partitúrájában, hogy biztosítsa a hangzás erejét és színét, a divisi igényeit és a szóló-tutti váltakozás kontraszthatásait. Soproni *Concertója* és Balassa *Nyitány és jelenetek* című darabja is hasonló Besetzungot igényel. A Budapesti Vonósok mindkettőt a tőlük megszokott 16 fős, kamarszerűbb létszámmal játszotta (5-4-3-3-1), továbbá egy második bőgőre volt szükség Petrovics *Vonósszimfóniájához*. Mindhárom mű kiválóan „megszólt”, és a kiegyensúlyozottságot is sikerült megvalósítani. A hangzásnak nyilván előnyére vált volna a Bartók-féle valamivel nagyobb létszám, a koncertelmény azonban így is maradéktalanul létrejött.

Dénes-Worowski Marcell, a Petrovics-mű karmestere

Fotó: MMA/Walter Péter

Petrovics speciális igényekkel lépett fel szimfóniájában az előadókkal szemben. Szándékosan redukálta az eszközeit, hogy önmagát világosan körülhatárolt keretek közé szorítsa: lemondott a fúvósok, pengetősök és ütők használatáról, ugyanakkor megsokszorozta a szólamok számát. A hegedűk, brácsák, csellók és bőgők a szokásos öt helyett összesen 12 szólamban játszanak, az állandó divisi végeredménye négy hegedű-, három brácsa-, három cselló- és két nagybőgőszólam. A koncerten a hegedűk duplázásával javították az általános hangzási arányokat (3-2-2-2), a többi nyolc szólamot 1-1 muzikus játszotta. A zeneszerző mindössze két helyen, a második tételben írt elő szólóállást. Először egy hagyományos későromantikus szituációban a szólóhegedű emelkedett ki magas trillákkal, nem sokkal később pedig három cselló játszott három szólamban igen szépen, halk bőgőkísérettel. Utóbbi hely és az azt követő „tutti” megjegyzés arra utal, hogy a szerző a csellókat is legalább megkettőzve képzelte el, ami értelemszerűen a magasabb szólamok többszörözését is jelentette. A hangzás egészében így is kitűnő volt, az 1964-es és 1965-ös bemutatókon viszont minden bizonnyal a szimfonikus zenekar teljes vagy majdnem teljes vonóskara játszott.

A karmester kérdése

Petrovics a 12 szólamú szimfóniában különösen összetett, differenciált zenei struktúrát hozott létre, amelyben az ellentétek állandó váltakozása figyelhető meg. Az előadás során – a mű korábbi megszólaltatásaihoz hasonlóan – ezért volt szükség karmesterre még egy olyan profeszszionális együttes esetében is, mint a Budapesti Vonósok. A nem egyszerű feladatot Dénes-Worowski Marcell látta el, aki egy váratlan esemény miatt az előadás előtti napon ugrott be, és aratott megérdemelt sikert. A kamarazenekarok „karmesterrel vagy karmester nélkül” problematikáját e helyen természetesen nem tudjuk megoldani, legfeljebb a jól ismert határpontokat jelezhetjük. Ha a zenemű elvárásai lehetővé teszik, 12–18 muzikus számára előnyösebb, ha a szabad kamarazenélést választják, ahol csupán egyetlen vagy néhány művész felelős az adott szólamért, és egymásra figyelve, együtt lélegezve alakítják ki a produkciót. Más esetekben viszont, ha különösen bonyolult a struktúra, lényegesen nagyobb az együttes, nincs lehetőség kellő mennyiségű próbára vagy csupán hiányzik az a mindenki által elfogadott személy, aki szükség esetén dönt a tempókat, karaktereket és hangzási arányokat illetően, akkor elkerülhetetlen a karmester bevonása. A szeptemberi koncert esetében a zenekar és tanácsadói valamennyi kérdésben jól döntöttek. Olyan produkciót hoztak létre, amely méltó volt a három kiváló mesterhez, és amelyben a jelentősen eltérő stílusú és karakterű művek kiegészítették és erősítették egymás hatását, és az ünnepi megemlékezés alkalmával jól harmonizáltak együtt a Vigadó pódiumán.

Malina János

Liszt Ferenc Kamarazenekar – Démonok és fúriák

Zeneakadémia – 2025. október 1.

Október 1-jén, A zene világnapján rendezték meg a Liszt Ferenc Kamarazenekar évadnyitó koncertjét a Zeneakadémián. Ebből az alkalomból ismét láthattuk-hallhattuk Várdai Istvánt a zenekar karmestereként, illetve szólista-partnereként.

A nyitószámmal Farkas Ferenc születésének 120. évfordulójáról emlékezett meg az együttes. Az 1961-ben vonósnégyesre vagy vonószene-karra komponált *Piccola musica di concerto* jól tükrözi Farkas zeneszerzői attitűdjét: a lehető legjobb hangzású, legtetszetősebb darabot írni magasrendű technikai tudással, ízléssel és egyensúlyérzékkel. A nyitó tételben Bartók szintén vonóskari Divertimentójának emlékei is felbukkannak jó húsz év távolából; legeredetibbnek pedig a sodró lendületű zárótételt érezhettük, valóban szellemes ritmikai-metrikai játékaival. Az együttes *First Péter* irányításával magabiztosan adta elő a darabot.

Ezután azonban erőteljesen „fajsúlyt váltott” a zenekar, mert a programban Sostakovics 1., *Esz-dúr csellóversenye* következett, amelyet Rosztropovics számára komponált alig valamivel korábban, 1959-ben. A mű a 20. századi csellórepertoár egyik kiemelkedő darabja, tehát természetes választás egy Várdai formátumú csellóművész számára. Ha azonban a műsor harmadik számára, Mozart nagy *g-moll szimfóniájára* is tekintünk, akkor kézenfekvővé válik, hogy ez a program a kamarazenekar Várdai-korszakának azt a következetes törekvését tükrözi, hogy az együttes kitörjön a szokásos vonószene-kari repertoár korlátai közül. Hat évtized alatt a Liszt Ferenc Kamarazenekar persze számtalan hangversenyt adott és hanglezet készített fúvós hangszerekkel kiegészítve, de egy Sostakovics-versenymű vagy egy kései Mozart-szimfónia mégsem számít tipikus kirándulásnak egy vonószene-kar számára.

Ugyanakkor fontos érvek szólnak a két darab műsorra tűzése mellett is: ilyen a csellóverseny viszsza fogott, 18. századi méretű fúvóskara és az a tény, hogy a Mozart-szimfóniákat a szerzőjük korában is hasonló méretű együttesek szólaltatták meg. Hallgatóként is sokkal hálásabb vagyok a repertoár szimfonikus irányban való kibővítéséért, mint hús-vér vonósnégyesek vonószene-kar általi megszólaltatásáért. A döntő szempont persze a hangzó élmény; s ez a koncertprogram ebben a tekintetben is kiállta a próbát. A viszonylag kis-

méretű zenekar semmit sem vont le a Sostakovics-versenymű erőteljes hatásából, amiben nem csupán Várdai személyes kisugárzása és virtuóz csellózása játszott fontos szerepet, hanem – elsősorban a kontrasztokban és drámai eseményekben rendkívül gazdag II. tételben – a zenekar színgazdagsága, a remek kürt- és klarinét-szó-lók, vagy a telt és érzéki pianók is mind a szólista, mind a zenekar részéről; nem beszélve a tétel zaklatott-szenvedélyes tetőpontjának szuggesztív megformálásáról. Az önálló tételt alkotó cselló-cadenzárt lenyűgözően játszotta Várdai István, majd a zárótételben az Esz-klarinét sátáni kacajával kísért infernális jelenet, afféle fúria-tánc hatására a hideg futkosott a hallgatóság hátán, mielőtt a tétel végül derűsebb fordulatot nem vett. A lelkes tapsok nyomán Várdai két ráadást is adott: egy Bach- és egy boszorkányosan nehéz Viotti-tételt játszott el, mintegy kettéválasztva a zenei szubsztanciát és a virtuozitást. A második részben azután letette csellóját, és bár pálcá nélkül, de a karmesteri pódiumról dirigálta el Mozart K 550-es szimfóniáját. Átgondolt, kidolgozott, kiegyensúlyozott előadást hallottunk, világosan tagolt, összefogott, súlyponttal bíró dallamívekkel, határozott dinamikai effektusokkal. Várdai ellenállt a kísértésnek, s a moll hangnem, az éles disszonanciák és a démoninak mondott alpakarakter ellenére mind a négy tételben kifejezetten életteli tempót diktált. Ezáltal a 6/8-os ütemmutatójú Andante – helyesen – nem lassú tételnek hatott, az Allegretto jelzésű menüett pedig akár vidám paraszttáncnak, ländlernek is felfogható volt, színesítve-profanizálva a némileg egysíkúan démoninak mondott remekművet övező köz-helyeket. Ilyesfajta hatása volt a zárótételben annak is, hogy a kidolgozás valóban drámai, irányát vesztett, csapkodó gesztusai után az alapgon-dolat úgyszólván csúfondárosan, felszabadító könnyedséggel rántotta vissza a hallgatót a „normalitás” világába. Izgalmas és meggyőző előadás volt.

✍ Malina János

Concerto Budapest

Zeneakadémia – 2025. október 10.

A *Concerto Budapest* október 10-i, zeneakadémiai hangversenye egzotikumszámba menő darabbal kezdődött. Illetve nem is maga a kompozíció, Bach BWV 537-es jegyzékszámú *c-moll* fantázia és fúgája volt a kuriózum, hanem az az átírat, amelyet az orgonaműből Edward Elgar 1921-22-ben készített nagyzenekarra, s amelyet nyitószámként Keller András dirigált ezen az estén.

A hárfafutamokkal, bőven adagolt csörgődobbal és a fantázia első hét ütemének *C* pedálhangját aláhúzó, makacsul ismétlődő timpani ütésekkel felturbózott hangszerelés afféle historikus előadásként – mármint az egy évszázaddal ezelőtti, de tulajdonképpen a 19. századra visszavezethető Bach-megközelítés felidézéseként – hatott. Ma hajlamosak vagyunk úgy reagálni erre, hogy amit hallottunk, nem is Bach volt tulajdonképpen, hanem vérbeli késő romantika, Bach ürügyén. S valóban, egy-egy pillanatban, például a fúgát záró fülsiketítő harsogás hallatán érezhettük úgy, hogy „ilyen állat nincs”, de ha nyitott füllel hallgattuk a darabot, akkor megérezhettük azt a magától értetődő természetességet, szinte gyermeki naivitást, amellyel a szerző a zenét „lefordítja” a maga korának nyelvére, hogy az akkori hallgató számára hozzáférhetőbbé váljon. Keller és a zenekar pedig ugyancsak megértéssel és teljes azonosulással szólaltatta meg a számunkra már szinte múzeumi tárggyá vált, de érdekes és tanulságos átíratot.

Még fél évszázad sem választja el egymástól a nyitószám és a hangverseny középpontjában álló Sosztakovics-mű, a 2. (*cisz-moll*) *hegedűverseny* keletkezését, ám gyökeresen másféle világot képviselnek. Sosztakovics keserű, szarkasztikus, csak ritkán ellágyuló, mégis mélyre hatoló zenéje persze nem csupán a stílári különbségek, de a szerző személyes vonásai révén is egészen más tájakra vezeti a hallgatót. Ez a kései, és talán a szerző aggasztó egészségi állapotát is tükröző kompozíció a legkomorabb művei közé tartozik. Érzelmű skálája mégis nagyon gazdag, a pokol ijesztő látomásától a humoros-csúfondáros, Till Eulenspiegel-i pillanatokig. Magam elsősorban azért vártam nagy érdeklődéssel a mű előadását és vele az egész hangversenyt, mert a szólista *Antje Weithaas* volt, akit korábban csak kamarazenészként – mégpedig fenomenális kamarazenészként – ismertem.

A mű rendkívüli igényeket támaszt az előadóval szemben, már csupán a mindhárom tételében található cadenzák révén is; közülük a nyitótételbeli még polifon szövése

miatt is különleges erőpróba. Weithaas ebben a szerepben is rendkívül meggyőzően mutatkozott be. Nemcsak felemelő élményt jelentett a hallgató számára a sosztakovicsi pokoljárás minden ízében őszinte és átélt tolmácsolása, a fájdalom, a düh, a pusztítás és a groteszk elemek tablójának rendkívül differenciált felidézése, de mindennek alapzataként a kellő erő és a mindent elsöprő szenvedély sem hiányzott ebből a törekény megjelenésű művésznőből. Keller András vezényletével a zenekar is kiváló partnere volt Antje Weithaasnak, és magas fokú technikai felkészültséggel és fegyelemmel, a kifejezés teljes skáláját jelentette meg szuggesztív erővel. A számos emlékezetes egyéni teljesítményből hadd emeljem ki a nyitótétel kadenciáját követő, lírai-részvételi kürtszólót, majd az incselkedő-ironikus zárásban a fagott felszabadultan humoros staccato-témáját. Megragadó volt a lassú tétel fokozatosan átforrósodó kezdeti szakasza, és imponáló a konvencióktól eltérően igen súlyos mondanivalót hordozó, burleszk, ördögi, szenvedélyes és eksztatikus elemeket felvonultató zárótétel előadói intenzitása is.

A koncert a szünet után Brahms 1. (*c-moll*) *szimfóniájának* előadásával zárult. A lassú bevezetés *C* üstdob ütései Elgar Bach-átíratára utaltak vissza s arra emlékeztettek, hogy ez a zenei rím bizonyára a műsorválasztásban is szerepet játszott. A szimfónia dramaturgiailag igen meggyőző és a hangulatok és a zenekari színárnyalatok finom árnyalására koncentrálnak előadásában a zenekar kiváló fúvós szekciója hangsúlyozott szerepet játszott. Az egész hangversenyen remeklő első kürt a zárótétel végtelen távlatokat nyitó kürttémáját fenségesen szólaltatta meg. A mesei hangulatot felidéző második, *Andante sostenuto* tételben, majd – az olimpuszi derűvel tovaömpölgő *Allegretto*-t követően – a zárótételben is kitűnt *Rózsa Gerda* párját ritkítóan karcsú és hajlékony oboahangja és játéka, aki a fafúvósok között helyet foglaló többi nagyszerű művész mellett is magára vonta a figyelmet: szólói az egész koncert legszebb pillanatai közé tartoztak. ■

✍ Malina János

MÁV Szimfonikus Zenekar

Zeneakadémia – 2025. október 14.

Az idős Haydn két és a fiatal Mozart egy remekművét tűzte műsorára október 14-i hangversenyén a MÁV Szimfonikus Zenekar, Farkas Róbert vezényletével. A két bécsi klasszikus műveinek remekmű voltát ritkán hangsúlyozzuk külön, hiszen természetesnek vesszük, hogy futószalagon ontották a remekműveket. De azért az ő kompozícióik között is akadnak különleges drágakövek, s Mozart hegedű-brácsaszólós *Esz-dúr Sinfonia concertantéja* (K 364) és Haydn utolsó miséje, az úgynevezett *Harmoniemesse* mindenképpen közéjük tartozik.

A koncertprogram továbbá az ünnepi alkalomhoz méltó, kivételes minőségén túl is elismerést érdemel; tudniillik azért, hogy egy hagyományos szimfonikus zenekar magától értetődően válaszott egy olyan bécsi klasszikus műsort, amelynek műsorszámait lassanként átszívárognak a historikus előadók felségterületére.

A program több szempontból is az ideális egyensúlyra törekedett. Mozarttól egy gyakran játszott hangszeres alkotást tartalmazott, egyik legkorábbi olyan művét, amelyből teljes életnagyságban tör elő a zsenialitása, Haydntól pedig két vokális, liturgikus darabot – a misén kívül a nyitászámként előadott kései *Te Deum*, Hob. XXIIIc:2 (a programfüzetben hibásan XXIII:c:2-ként szerepelt; ilyen műjegyzékszám nincs, de ha lenne, akkor egy c-mollban írt *nem hiteles* Haydn-kompozícióhoz tartozna) –, amelyek a szerző utolsó éveinek magas hőfokú és szárnyaló fantáziájú oratórikus művei közé tartoznak; a Harmoniemesse éppenséggel a mester utolsó befejezett nagyobb szabású kompozíciója.

Ugyanakkor ez a program – és különösen a Sinfonia concertante – kockázatokat is rejtett, mert Farkas Róbert a műsort mindvégig a teljes létszámú szimfonikus zenekarral játszatta. S Mozart mindössze két-két oboával és kürttel kiegészített zenekara, mind pedig az a csökkentett létszámú hercegi együttes, amely Kismartonban a *Te Deum*ot és a misét bemutatta, egyértelműen kisebb méretű együttest sugall. Ám van valami, ami többet számít, mint a számszaki értelemben vett helyesség és hitelesség, nevezetesen az érzékeny zeneiség. A MÁV Szimfonikusok Farkas vezetésével olyan csiszoltan, hajlékonyan, életteli intenzitással szólalt meg, amit bármelyik kamarazenei megirigyelhetett volna.

Ez a kamarazenei kidolgozottság elsősorban persze a Mozart-műben érvényesült, nem csupán a karcsú hangszerelés miatt, hanem a két szólistával folytatott párbeszéd egyensúlya, egyenrangúsága okán is. Persze a két szólista egymással való viszonyát és egyensúlyukat is nagy érdeklődéssel figyeltük, hiszen a magánszólamokat apa és fia, *Kelemen Gáspár* (hegedű) és *Kelemen Barnabás* (brácsa) játszotta. Nos, legelőször is az artikuláció és a frazeálás tökéletes összhangja és szinkronitása tűnt fel a Mozart által aprólékosan kidolgozott, szólisztikus és sokszor rögtönzésszerű ketős cadenzákban. Akár terc- vagy szextpárhuzmokban duettetkez, akár párbeszédszerűen vették át egymás témáit vagy motívumait, úgy érezhettük, hogy az ifjabbik Kelemen a kifejezés komolyságában, sőt átszellemültségében érett, felnőtt

művészegyeniségként nyilatkozik meg, és a mind a hangszín magvasságát, mind a zenei megnyilatkozás szuggesztivitását tekintve fenomenálisan brácsázó idősebbik Kelemennek méltó partnere tudott lenni. Kristálytisza csengésű, olvadékonny hegedűhangja is megállta a helyét édesapja mellett – csak egy tekintetben, a hangerő vagy inkább átütőerő terén szorult valamelyest háttérbe. Ezt a kis egyensúlytalanságot azonban szinte mindvégig feledtette velünk a kifejezés rendkívüli intenzitása. Ez az intenzitás, érzelmi telítettség azután a lassú tétel utolsó szólószakaszában, közvetlenül a zenekar megrendítő erejű, egyszerre tragikus és megbékélt-vigasztaló záróütemei előtt érte el a tetőfokát. Sohasem hallottam még ezt a duett-szakaszt ilyen átszellemült pianissimóban, ennyire szabadon és vallomásos erővel előadni – s ez új értelmet adott a csodálatos záró ütemeknek is. S ez a tételzárás egyben példája volt a zenekar, illetve karmester és a két szólista közötti párbeszéd érzékenységének is.

A Mozart-darabot keretező két latin szövegű Haydn-kompozíció igen különböző terjedelmű, de időben egymáshoz közeli és hangütésben is rokon darab. A kirobbanó erejű, ujjongó, à la Bach három trombitával fényesített *Te Deum*hoz képest a mise szövege és a négyszeres terjedelem a karakterek lényegesen szélesebb skáláját kínálja fel a komponistának; ami azonban nagyon hasonló a két műben, az a kései Haydn mindenféle konvenciót elhajító, a szövegből a magas hőfokú ihlet által életre keltett, elemi erővel ható és karcoslatlan tökélyű beszéd-zenéje. (Ezt nevezte Molnár Antal a megnyilatkozás mennyei biztonságának.) Jellemző, hogy a Harmoniemessében egyáltalán nem találunk zárt áriát, hiszen az a maga költőiségeivel már csak béklyózta volna az idős mester teremtő fantáziáját. Farkas Róbert láthatóan tisztában van a kései művekben csak fokozódó haydni őserőnek, s ami még fontosabb, képes volt a mise teljes folyamán fenntartani a feszültséget, minden pillanatban valami újra, valami váratlanra rámutatni, a zenét transzcendenciával átítani.

A zenekar itt is Farkas megbízható és odaadó partnere volt, a közreműködő *Skót Nemzeti Kórus* pedig rendkívül kultúraltan és megbízhatóan működött közre, sokban elősegítve a darabok monumentális hatását. A négy fiatal énekes szólista, *Megyimőrecz Ildikó*, *Orton Vivienne*, *Beer Benjámin* és *Endrész Ferenc* megbízhatóan látta el feladatát, de nem szerzett igazán emlékezetes pillanatokat – kivéve talán a két, hangban és karakterben jól összeillő két női énekes duett-szakaszait. ■

✍ Kovács Ilona

Concerto Budapest

MÜPA, Bartók Béla Nemzeti Hangversenyterem – 2025. október 24.

A Concerto Budapest október 24-i ünnepi hangversenye méltóképpen emlékezett meg az 1956-os forradalom 69. évfordulójáról. Liszt Ferenc hazafias retorikájú *Hungaria* című szimfonikus költeménye (S. 103, 1854) után Dohnányi Ernő ragyogó humorú zongorára és zenekarra írt *Változatok egy gyermekdalra* (op. 25, 1913–14) című kompozíciója szólalt meg Várjon Dénes közreműködésével, a második részben pedig Beethoven 3. (Esz-dúr, „Eroica”, op. 55, 1803) szimfóniája zárta a programot.

Az együttes főzeneigazgatója, Keller András átgondolt dramaturgiát rajzolt: az emlékezés pátozát a játékos irónia feloldó erejével és a klasszi-

kus formák fegyelmével egyensúlyozta és mutatott rá az este eszmei üzenetére. A *Hungaria* Liszt tizenhárom szimfonikus költeményének sorában a ki-

HANGVERSENY

lencedik. A kompozíció 1856-os pesti bemutatója óriási sikert aratott, és a *Magyar rapszódia*k mellett nagyban hozzájárult Liszt magyarországi népszerűségéhez. Nem konkrét program alapján íródott, hanem Liszt hazafias érzéseit fejezi ki, viszonzásképpen született Vörösmarty Mihály *Liszt Ferenc*hez című ódájára, amit a hangverseny elején Keller András teljes terjedelmében felolvasott. A mű a *Les Préludes*-del vagy a *Mazeppával* összehasonlítva jóval ritkábban hallható a koncerttermekben, aminek magyarázata lehet, hogy voltaképpen valóban nem a legsikerültebbek közé tartozik e műfajban. Most azonban mind retorikai hatásában, mind hangszerelésének fényében ünnepi nyitányvá nemesedett. A sűrű zenekari szövet transzparensen szólalt meg: a vonóskar telt alapját nemcsak rézfúvós-intonáció koronázta, a fafúvók pedig plasztikus beszédszerűséggel formálták a magyaros fordulatokat. Keller tempói nem engedtek a dagály csábításának: a nagy gesztusok mögött következetes pulzálás és gondos artikuláció feszült, így a zenekari tuttik nem a hangerő, hanem a felépített energiák kicsúcsosodásaként hatottak. Az előadás korrekt volt és kiemelte a magyaros elemeket. Az indulószerű részekben kiválóan helytálltak a rezek és az ütők, akikre nagy feladat hárult. A koncertmester, Amanda Liu egyéni megszólalásai pedig lírai fókuszpontot teremtettek: a dallamívek rugalmas lélegzetvétele és a vibrato gazdagságos, kifejező használata emberközelivé tette szólója retorikáját. A darab befejezése pontosan eltalálta azt az érzetet, amelyre egy emlékező este nyitányaként szükség van: emelkedett fényt, tiszta tartást és túlzások nélküli pátoszt közvetített.

A klasszikus zenekari séma szerint felépülő programban a nyitány után egy versenymű következett. Ezúttal Dohnányi zenei „Így írtok ti”-je, a *Változatok egy gyermekdalra* című opusza (op. 25, 1913–1914) Várjon Dénes szólójával. A darab alcíme „A humor barátainak öröme, másoknak bosszúságára”. Dohnányi humora most is működött. A Brahmsot-Wagnert idéző súlyos bevezető után – miután a mélyvonósok pizzicatói szinte „elaltatták a közönséget”, a nagydob *fortissimo* ütése olyan hatást váltott ki, amit talán Haydn érhetett el egykor az „Üst-dob”-szimfónia (G-dúr, Hob. I: 94) 2. tételével. És most is nevetést fakasztott a mű végén újból felcsendülő egyszerű gyermekdal, amit Magyarországon *Hull a pelyhes*ként ismerünk. (Amit persze anakronizmus így emlegetni, hiszen a szöveg csak az 1950-es években született meg Rossa Ernő tollából.) Várjon Dénes meglehetősen gyakran játssza e darabot, most is magabiztos fölényrel szólaltatta

meg a zongoraszólamot. Néha éreztem csak kissé száraznak, érdesnek a zongorahangját. A tizenegy variáció mindegyike egyéniség volt olvasatában. A zenekar ebben a műben teljesen egyenrangú a zongorával – Dohnányi nem is zongoraversenynek tekintette e művét, hanem zenekari darabnak zongoraszóllóval. Éppen ezért nem meglepő, hogy a zenekar és Várjon Dénes kapcsolatában a kamara-zenei párbeszéd volt a kulcs. Várjon játékának fölünyes biztonsága sosem a feltűnő virtuozitás felől közelített, hanem inkább abból a fegyelmezett figyelemből, amellyel a zenekari szólamokhoz igazította frazírozását. A főtéma bemutatásában a szalonszerű elegancia finom iróniával párosult; az ezt követő variációk sorában a karakterek gyors egymásutánja mégsem esett darabokra. Sok szép pillanatnak örülhettünk. Például a 4. variációban, mikor a zongora mellékszereplővé válik: csupán asszisztál az ellentétek játékából adódó parodisztikus párbeszédhez, melyek ezúttal a fagottok és kontrafagottok, illetve a piccolo és a fuvola szólamai közt zajlottak. Az 5. variáció „*etwas verschwommen, mit viel Pedal, wie ein Spieluhr*” (kissé elmosódva, sok pedállal, mint egy zenélőóra) előadásmódot kívánó tétel különleges, földöntúli hangzása a hárfának, a harangjátéknak és a pedállal dústott zongorahangzásnak köszönhetően az élet egy másik dimenzióját villantotta fel. A művet megkoronázó zárófuga – nevéhez méltóan – önfeledt száguldás volt a zenében, ahol az egyszerű kis gyermekdal a legmagasabb rendű polifon műfajjá vált Dohnányi zeneszerzői műhelyében: fugatémává transzformálódott. A Concerto Budapest és Keller András a szólamok fegyelmezett összeillesztésével és a dinamikai fokozás mesteri fokra emelésével példászerű zárást adott: a zenekar transzparens rétegei fölött Várjon hangja nem dominált, hanem vezette és összefogta a textúrát. Ritka, amikor ez a darab ilyen kiegyensúlyozottan tud egyszerre szórakoztatni és szerkezetileg meggyőzni. Természetesen nagy tapsot kapott Várjon Dénes, aki Beethoven c-moll („Pathétique”) szonátájának (op. 13) 2. tételével viszonyozta a tapsokat, ezzel egyben megelőlegezte a hangverseny 2. részének zeneszerzőjét is.

A szünet után felhangzó *Eroica*-szimfóniában minden a helyén volt, amely egyértelművé tette, hogy jelentős műről van szó. Keller András az ünnep eszmei súlyát nem retorikai gesztusokkal, hanem a forma szigorú és mégis lélegző kibontásával jelenítette meg.

✍ Kovács Ilona

A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara

Zeneakadémia – 2025. október 29.

A Zeneakadémia Nagytermében október 29-én elhangzott hangverseny a későromantikus zenekari repertoár három népszerű alkotását szólaltatta meg.

A koncert a *Női energiák* alcímet viselte, mivel mind a két főszereplő hölgy volt: a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát a bolgár születésű *Delyana Lazarova* vezényelte, neki ez volt az első magyarországi fellépése. Az est szólistája pedig *Lilia Pocitari* (*1997) volt, aki fiatal kora ellenére már több neves verseny győztese (ötéves kora óta jár versenyekre). Ezek közül az egyik legjelentősebb a 2023-as budapesti *Bartók Világverseny, melynek nemcsak 1. díját, hanem a kortárs művek legjobb előadásáért kiírt díját is magáénak tudhatja. E megmérettetésnek köszönhetően kapott meghívást a Rádiózenekartól. Kapcsolatuk nem új keletű, hiszen az együttes kísért a művésznőt a budapesti verseny döntőjében.*

A program Jean Sibelius *Finlandia* című szimfonikus költeményével (op. 26, 1899–1900) – a zeneszerző egyik legismertebb, legnépszerűbb kompozíciójával – kezdődött. Már az első ütemek megmutatták *Lazarova* vezénylésének egyik fő jellegzetességét, nevezetesen azt, hogy zenei elképzeléseit határozott kézzel, rendkívül energikusan közvetítette a zenekar felé. Nemcsak a kezdő, impozáns, figyelemfelkeltő rézfúvós motívumoknál, melyek mintegy iniciáléként meghatározták a mű karakterét, hanem a mű többi részében is. A harsonák és trombiták még véletlenül sem harsányak, sokkal inkább erőteljesek és kellőképpen súlyosak voltak. Az egész estén kiváló formában játszó rezek rögtön az első ütemekben megteremtették azt a bal-ladaszerű hangvételt, ami az egész művet uralta, és interpretációjukkal sikeresen megidéztek azt a történelmi miliőt és forradalmi hangulatot, amely a századfordulón a finn nemzetet jellemezte. Tetszetek a fafúvós szólók is és a vonóskar egységes hangzása, melynek beállításában – amellett, hogy a Rádiózenekarban kiváló vonósművészek foglalnak helyet – bizonyára segített a karmesternőnek, hogy hegedűművészi diplomával is rendelkezik.

Az ezt követő *Dvořák-hegedűverseny* (op. 53, 1879–1883) a romantikus szenvedély egy másik arcát mutatta meg. Antonín *Dvořák* a-moll hegedűversenyében *Lilia Pocitari* állt a figyelem középpontjában, aki pályafutása során most játszotta első alkalommal ezt a koncertt. Attraktív megjelenése vonzotta a tekintetet – csillogó, mégis visszafogott, elegáns fekete ruhájával –, de természetesen hegedűjátéka volt az, amivel igazán elvarázsolta a Zeneakadémia közönségét. Hegedüléséről általánosságban elmondható, hogy nagyon szép, bársnyos hangon játszik: a tónus nem pusztán szép, hanem gazdagon árnyalt, a fények és a sűrűségek érzékeny váltakozására épül. Nála nem a hangerő intenzitása, hanem a tónus szín- és súlyarányai a fontosak. Mindehhez – termé-

szetesen – tökéletes technikai kidolgozás társult. *Delyana Lazarova* vezénylése és *Lilia Pocitari* szólistai jelenléte nem egymás mellé helyeződött, hanem egymást tartotta egyensúlyban: két fiatal művész, akik tehetségüket nem látványos túlzásokra, hanem a zenei gondolkodás fegyelme és a kifejezés belső igazságára alapozták. A nyitótételben az éneklő frazeálás természetessége dominált, a lassú tétel belső lírája a hangadás törekény, mégis biztos kontrolljában mutatkozott meg, a finálé népi karaktere pedig könnyed ritmikái rugalmassággal, de minden külsőségtől mentes fegyelmel szólalt meg. *Lazarova* kísérete figyelmes, élő tempóérzékeléssel reagáló partneri jelenlét volt, nem pusztán követés, hanem kamarazenei együttgondolkodás. Itt is a hangképzés textúrájára és az árnyalatok belső súlyarányaira helyezte a hangsúlyt. Csak néha éreztem, hogy hangerőben olykor mintha egy kicsit sok lenne zenekar. Egészében véve azonban remekült kísért a Rádiózenekar, hangsúlyozottan egyenrangú partnereket hallottunk a szólista-zenekar viszonyát illetően. *Lilia Pocitari* kifinomult, árnyalatgazdag hegedűjátékkal, a zenekar pedig ehhez alkalmazkodó attitűddel járult hozzá a mű előadásának sikeréhez. A kitarító vastap-sot *George Enescu Impressions d'enfance* (Gyermekkori benyomások, op. 28, 1940) című szvitjének 1. tételével köszönte meg a moldáviai születésű művésznő.

A szünet után *Pjotr Csajkovszkij* 4. szimfóniája (f-moll, op. 36, 1877) töltötte ki az est második felét, aminek előadásáról talán nem túlzás azt állítani, hogy az est érzelmi súlypontját jelentette. A „végzet-motívum” rézfúvós megszólalása sűrű, tömörszerű, de nem nyers volt, *Lazarova* nem engedte túlvezérelni a hangzásképet. A nyitótétel drámai íve világosan kirajzolódott, az érzelmi fokozások nem váltak öncélúvá. A második tételben a vonóskar dallamvonalai meleg, emberközeli lírával szólaltak meg. A Scherzo pizzicatói feszes, fegyelmezett koordinációról tettek tanúbizonyságot a háromtagú forma két szélső részében, a középsőben pedig ihletett fafúvós szólóknak örülhettünk. A zárótételben – a jól ismert „Nyírfácska” remek hangszerelésű feldolgozásában – a népdal sodrása a pozitív élet-szemlélet kicsengéseként jelent meg. *Delyana Lazarova* nem bújt bele a kottába, szinte fejből vezényelt, láthatóan és hallhatóan is a mű minden hangjával el tudott számolni. Vezénylése éppen ezért nagyon szuggesztív volt, végig intenzíven kapcsolódott a muzikusokhoz, temperamentumos személyisége pedig a legjobbat hozta ki a zenekarból. A hangverseny egészét az arányérzék és a belső koncentráció természetes kifejezése jellemezte. Emlékezetes este volt.

Kovács Ilona

Liszt és magyar kortársainak kapcsolata

Magyarország művelődéstörténetének tükrében

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem kiadásában az utóbbi években számos zenetörténeti munka jelent meg, ezek egyike a *Liszt és magyar kortársainak kapcsolata Magyarország művelődéstörténetének tükrében* című kötet.

A Zeneakadémia – ahogy arra Fekete Gyula, az intézmény tudományos és nemzetközi rektorhelyettese a kiadvány előszavában rámutatott – fontos feladatai közé tartozik a zeneszerző életművével kapcsolatos kutatások legfrissebb eredményeinek bemutatása. A könyv megszületésében kulcsszerepet játszott Domokos Zsuzsanna zenetörténész. A Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont akkori igazgatója kezdeményezte és szervezte meg a Liszt Ünnepek keretében 2021. október 18-án és 19-én azt a konferenciát, melyen a Kutatóközpont és a HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet munkatársai legújabb kutatási eredményeikről számoltak be. A kiadvánnyal megegyező című konferencián a két intézményben dolgozó tizenhét kutató közel azonos arányban vett részt, ezzel is azt kívánták hangsúlyozni, hogy a konferencia előadóinak kutatómunkája szervesen összekapcsolódik és kiegészíti egymást. A kétnapos Liszt-szimposiumon elhangzott előadások szerkesztett, jegyzetelt formája teszi ki a kötet anyagát. Fekete Gyula kiemelte, hogy a kötet színes tematikáját az is biztosítja, hogy a zenetörténész végzettségű előadók mellett művészettörténész, hangszertörténész, képzőművész és bölcész diplomával rendelkező kutatók is hozzájárultak a konferencia anyagának gazdagításához, többen pedig készülő doktori disszertációjukhoz kapcsolódó témákat választottak.

A nyitó dolgozatot Kim Katalin jegyzi (*Erkel és Liszt. Adalék a Hunyadi László külföldi előadásaihoz*), aki zenetörténészként Erkel Ferenc operáinak kritikai összkiadásában szerzett elévülhetetlen érdemeket. Írásában többek között rámutat az Erkel-életmű ama kényes kérdésére, hogy mennyiben tekinthetők autentikus szerzői kéziratoknak az Erkel-operák autográfjai. Az újabb kutatások szerint a *Hunyadi László* volt az egyetlen olyan opera, melynek munkálatai során a zeneszerző nem vette igénybe sem a fiait, sem más kollégája segítségét. Liszt szerepe ennek az operának kapcsán az önzetlen kolléga segítségének nemes példáját mutatja. Egyrészt szakmai javaslatokat adott Erkelnek a dalmű egyes részleteinek módosítására, másrészt számtalan kísérletét említi a tanulmány, ami arra irányult, hogy a külföld ne csak a nyitányt, hanem a teljes operát is megismerhesse. Igazán nem Liszten múltott, hogy próbálkozását végül nem koronázta siker.

Horváth Pál (*Liszt látogatása a pesti Nemzeti Színházban*) Liszt alig egy hónapos, 1856-os magyarországi tartózkodásának egyik jeles eseményét, a pesti Nemzeti Színházban tett látogatását veszi górcső alá, mivel a szerző szerint szakmai és személyes szempontból is ez az alkalom volt a leggyümölcsözőbb a magyar operajátszás történetében. Molnár Fanni (*Rokokó galopp*) az Operaházban 1880. szeptember 11-én bemutatott dekoratív, cselekmény nélküli *Rokokó galopp* című balett és Liszt egyik legnépszerűbb hangversenydarabja, a *Kromatikus galopp* közti párhuzamokra hívja fel a figyelmet. Békéssy Lili Veronika (*„Vox populi”*. *Liszt Ferenc 1873-as művészi jubileuma*) írása Liszt életének egy jelentős, örömteli momentumát vizsgálja be-

hatóan. Összehasonlító elemzés keretében mutatja be azokat az eseményeket, melyek a zeneszerző-zongoraművész 1873-as művészi jubileumához kötődtek – párhuzamot vonva egyrészt I. Ferenc József magyarországi látogatásával, valamint a korabeli Mozart- és Beethoven-ünnepélyekkel. Liszt ünneplése tágabb kontextusba helyezve nem csupán a zeneszerző ünneplése volt, hanem nemzeti-politikai szempontból is szimbolikus kulturális reprezentációs eseménysorozat, melynek során fontos szerepet kapott a nemzeti érzelmek kidomborítása. Gusztin Rudolf témája tervezett PhD-disszertációjához kapcsolódik (*Liszt Ferenc és az 1865-ös pesti országos dalárünnepély*). Magyarországon az 1840–1850-es években bontakozott ki a dalárdamozgalom – elsősorban német mintákat követve – melynek egyik kiemelkedő állomására került sor 1865-ben a Nemzeti Zenede huszonöt éves jubileuma tiszteletére rendezett országos zenei ünnepségekkel és az ezzel összekötött harmadik, Pesten megrendezett országos dalárdatalálkozóval. Az esemény fénypontja a Liszt Ferenc *Szent Erzsébet legendája* című oratóriumának előadása volt, melyet a szerző vezényletével szolgáltattak meg az egész országból összeseregülő dalárdák közreműködésével. Pár nappal később Erkel Ferenc dirigálásával is megszólalt egy Liszt-kórusmű, így az események a két komponista egymást támogató gesztusának is mementója volt. A dolgozatnak köszönhetően képet kapunk arról, hogy Liszt Ferencnek mennyire fontos volt a magyarországi dalárdamozgalom támogatása, hiszen ez is a nemzeti zene létrejöttét, új művek alkotását és azok terjesztését segítette elő.

A következőkben három képzőművészethez kapcsolódó dolgozatot olvashatunk a konferenciakötetben. Halász Krisztina *Egy lángelme utolsó portréja – Liszt és Munkácsy kapcsolata* című írása Munkácsy 1886-ban – Liszt halálának évében festett portréjáról, annak keletkezési körülményeiről ír (a kép a közelmúltban a Szépművészeti Múzeum Munkácsy-kiállításán is látható volt). Borz Zsófia *Adalékok Than Mór Liszt-portréjához* című dolgozatában nemcsak a műalkotással ismerteti meg olvasóit, hanem a Nemzeti Zenede Egyesület műpártoló tevékenységét és a kulturális, képzőművészeti életben betöltött szerepét is. Végül Peternák Anna *Liszt dolgozószobájában – Liszt-korabeli képretusálás* című tanulmányában Liszt budapesti lakásának egyetlen hiteles képi ábrázolásával ismerteti meg bennünket, mely a *Magyar Salon* 1886. márciusi számában jelent meg. A kép fontos dokumentum, ami sokat segített a Liszt Múzeum szobáinak berendezésében is.

Vizinger Zsolt cikke (*Liszt Ferenc és a Pest-Buda kamarazenei élete*) visszavezet a zene világába. A következőket írja: „Liszt Ferencet nem nevezhetjük a mai értelemben vett kamarazenesznek. Hangversenyein a kamarazenei művek fehér hollónak számítottak. A zeneszerző saját kezűleg vezetett katalógusában, amelyben részletezi az 1838 és 1848 között lezajlott nyilvános hangversenye-

inek repertoárját, inkább csak általános utalásokat találhatunk: Beethoven-, Schubert-, Mendelssohn-triók.” Kutatásainak köszönhetően tanulmánya végén azonban mégis sikerült olyan 1870–1871 közötti hangversenyeket – Liszt-matinékat – felkutatnia, melyen a zongoraművész valamilyen kamaraformáció közreműködőjeként lépett fel. A Brauer-Benke József tollából származó *Liszt hozzájárulása a cimbalom nemzeti hangszerré válásához* című tanulmány rendkívül izgalmas tényeket ismertet a hangszerral kapcsolatban. A Jókai Mór által „magyar zongorának” nevezett hangszer nemzetközi meg- és elismertetésében óriási szerepe volt Liszt Ferencnek. A 18–19. században „a nemzeti érzéssel összefonódó kuruc költészet ébren tartásában és átörökítésében jelentős szerepük volt a cigány muzsikuskoknak. Az általuk játszott (kávéházi) cigányzene vagy magyar nóta vonószekarának jelentős hangszerévé vált a klarinét és a pedálcimbalom.” A hangszer az 1848–49-es forradalom leverése után a „sírva vigadás”, a passzív ellenállás egyik fontos eszközévé lépett elő, és a verbunkos stílus egyik leggyakrabban használt instrumentuma lett. Ez a stílus a korabeli zeneszerzőket is megihlette. Erkel Ferenc volt az első klasszikus zeneszerző, aki bevette a zenekar hangszerei közé a cimbalmot. A *Bánk bán*ban egyedi hangszíneket kevert ki a cimbalom, a viola d’amore, a hárfa és az angolkürt használatával. Ismert, hogy a *Bánk bán* bemutatójára tizenöt éves Sándor fiát tanította be, mivel a zenekarból senki nem tudott cimbalmon játszani. A hangszer népszerűségéhez az is nagyban hozzájárult, hogy Schunda Vencel József megreformálta a hangszert és számos újítást vezetett be rajta. Liszt rendkívül sokat tett népszerűsítéséért, és a tanulmány írója szerint valószínűsíthető, hogy a „kései zongoraműveinek ütőhangszeres asszociációkat keltő hangzásait is a cimbalmok inspirálták”.

Gombos László tanulmánya (*Liszt nyomában Párizsban. Magyar ifjak indulása a Mester védőszárnyai alatt*) érzéketlenül idézi fel Liszt Ferenc önzetlen szerepét tanítványai pályakezdésében. Liszt, aki évente több ezer kilométert tett meg, és Európa-szerte események, hangversenyek, társasági összejövetelek százain vett részt – mai szóval élve: intenzíven networkingelt –, nem csupán zeneszerzőként és előadóművészként, hanem mentorként is rendkívüli hatást gyakorolt környezetére. Utazásaira növendékei közül többen is elkísérték, így lehettek részesei Weimar, Róma vagy éppen Párizs pezsgő zenei életének. A tanulmány középpontjában két fiatal magyar művész – Aggházy Károly és Hubay Jenő – párizsi indulása áll, akiknek karrierjét Liszt támogatása alapvetően meghatározta. Gombos részletesen bemutatja, miként segítette a Mester tanítványait nemcsak zenei tudásuk elmélyítésében, hanem kapcsolataik építésében, anyagi és erkölcsi támogatásban is. Liszt – ahogyan Gombos László érzéketlenül megfogalmazza – „a legtöbbet adta, amit adhatott”: nemcsak tudását, ha-

nem idejét, figyelmét és életének legjavát. Aggházy Károly, Liszt egyik legkedvesebb zeneakadémiai növendéke, Hubay Jenő, aki később a Mester hívására tért vissza Brüsszselből, hogy a budapesti Zeneakadémián tanítson, Liszt szellemi örökségének továbbvivői lettek. Gombos László tanulmánya e példákön keresztül nemcsak Liszt pedagógiai nagyságát, hanem a magyar zenekultúra nemzetközi beágyazottságát is megvilágítja.

Bokor Lilla Dóra (*Egy bőrröndnyi emlék Reményi Edéről: „Ki szelet vet, vihart arat?” Liszt hatása Reményi politikai tevékenységére az emigrációban*) tanulmánya izgalmas történeti és zenetörténeti feltárás. A dolgozat apropóját az adta, hogy a hegedűművész bátyja, Reményi Antal, valamint leszármazottai által őrzött hagyaték a Liszt Ferenc Emlékmúzeumba került. A hagyaték gondozója, Rakos Miklós (1947–2019), korábban tizenkét részletet közölt a *Zenekar* című folyóiratban abból az életrajzból, amelyet Reményi Antal fia, Reményi Ferenc írt. (Bokor Lilla pontosan megjelöli, mely lapszámokban olvashatók ezek a publikációk.) A dolgozat Liszt és Reményi Ede kapcsolatának kevésbé ismert, politikai vetületét dolgozza fel. Bokor Lilla érzékenyen mutatja be, miként segítette Liszt a forradalmi tevékenysége miatt emigrációba kényszerült hegedűművészt az 1853–54-es években – mindaddig, amíg tehette. A dolgozat egyaránt értékes forrásfeltárás és árnyalt portré, amely Liszt emberi nagyságát és a 19. századi magyar művészek egymás iránti szolidaritását is megvilágítja.

Aligha sejtette Liszt Ferenc, hogy valaki majd egyszer, a 21. században tudományos vizsgálat tárgyává teszi azokat a névjegykártyákat, amelyeket látogatói valaha nála hagytak. Kovács Zsuzsa (*Liszt kevésbé ismert látogatói, hátrahagyott névjegykártyák alapján*) azonban éppen ezt tette: tanulmányában a Liszt hagyatékában fennmaradt, a zeneszerző életrajzából eddig alig ismert személyek névjegyei alapján számos, Liszt környezetéhez tartozó személyről közölt új és értékes adatokat. E dokumentumokkal nemcsak Liszt európai, hanem tengerentúli ismeretségi köre is behatóbban megismerhető.

A kötet következő tanulmánya, Bukáné Kaskótó Melinda írása – *A megújulás hajnalán: a prececiliánus áramlatok és a Liszt-korabeli magyar egyházzenei ideál* – csupán érintőlegesen kapcsolódik Liszthez. Írása középpontjában az 1850–1897 közötti magyar egyházzenei élet prececiliánus korszakának egyház-, intézmény- és repertoártörténeti áttekintése áll. A szerző izgalmas betekintést nyújt a korabeli egyházzenei gyakorlatba, tanulságos megismerni például a Mátyás templom liturgikus repertoárját, mely megmutatja, hogy a budavári koronázótemplom egyházi műsorának jelentős részét oratorikus alkotások tették ki, az énekkar mellett zenekar és szolista is közreműködtek.

Wazatka Ágnes tanulmánya a német Cecília-egyesület, Bogisich Mihály és Liszt Ferenc kapcsolatát tárja fel. Bogisich katolikus pap, címzetes püspök, zenetörténész és

zeneszerző volt, aki többek között az első magyar nyelvű gregorián kézikönyv megalkotásával és az Országos Magyar Cecília-egyesület megalapításával szerzett maradandó érdemeket. Liszt maga is sokat tett a hiteles és megújuló egyházzene ügyéért, s személyes kapcsolatban állt a német ceciliánus mozgalom vezetőivel. Nem alaptalan tehát a kérdés: vajon volt-e, és ha igen, milyen közvetítő szerepe Lisztnek abban, hogy Bogisich maga is elkötelezett ceciliánus és mozgalomalapító lett.

Az utolsó két tanulmány szerzője a Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont jelenlegi, illetve korábbi igazgatója. Cselényi Máté *Egy eddig ismeretlen Liszt-albumlap* című írásában egy olyan Liszt-kéziratot mutat be és elemez, amelyet a zenetudomány sokáig tévesen az *Erzsébet*-oratórium részletének tartott, holott valójában az *Orpheus* című szimfonikus költemény egy alkalmoszerűen lejegyzett idézete. A szerző áttekinti a mű keletkezéstörténetét, majd arra keresi a választ, milyen alkalmából írhatta le Liszt a részletet, és miért ajándékozta el ismerősének. Bár közvetlen bizonyíték nem áll rendelkezésre, Cselényi érvei és következtetései meggyőzően támasztják alá feltevéseit.

Domokos Zsuzsa tanulmánya felemelő témával zárja a kötetet: *A magyar haza nagyjai Liszt emlékezetében* című tanulmányával. Liszt számos magyar vonatkozású műve közül az utolsó a *Magyar történelmi arcképek* című zongoraciklus, amelyben hét, a zeneszerző által nagyra becsült és tisztelt magyar férfiú – Széchenyi István, Eötvös József, Vörösmarty Mihály, Teleki László, Deák Ferenc, Petőfi Sándor és Mosonyi Mihály – előtt tiszteleg zenéjével. Domokos Zsuzsa dolgozatában arra keresi a választ, miért éppen ezek a személyek kerültek be Liszt képzeletbeli panteonjába, és a kiválasztottak milyen szellemi, erkölcsi vagy művészi értékeket testesítettek meg Liszt számára.

A kötet tanulmányai sokoldalúan és újszerű nézőpontokból világítják meg Liszt Ferenc életének, munkásságának és szellemi örökségének különböző aspektusait. A levéltári források és kevésbé ismert dokumentumok feldolgozása új adalékokkal gazdagítja a Liszt-kutatást, miközben a szerzők nem csupán zenetörténeti, hanem eszméletörténeti és kulturális kontextusban is vizsgálják a zeneszerző alakját. A kötet egészét olvasva Liszt kivételes európai és magyar gondolkodóként jelenik meg előttünk és egy nagy-szerű művész és ember képe rajzolódik ki – egy olyan alkotóé, aki hidat épített nemcsak a nemzetek, hanem a művészetek és a korok között is. ■

**Domokos Zsuzsanna – Cselényi Máté (szerk.):
Liszt és magyar kortársainak kapcsolata
Magyarország művelődéstörténetének tükrében**

(Budapest: Zeneakadémia, Liszt Múzeum, 2024)
234 oldal, ISBN 978-963-7181-79-5

Strausz Kálmán

Legendás karmesterek legendás tanára: Hans Swarowsky

Pár héttel ezelőtt meghívást kaptam e-mailben egy régi kollégámtól, Manfred Husstól, akivel az elmúlt harminc év alatt jónéhány közös koncertet hoztunk tető alá Ausztria- szerte. Bécsbe hívott, egy könyvbemutatóra, a Musikverein Brahms termébe, 2025. szeptember 5-re. Manfred Huss – maga is Swarowsky tanítvány – ma a Hans Swarowsky Akadémia elnöke.

Az apropót az Universal kiadó és a Hans Swarowsky Akadémia által szerkesztett és újra kiadott, kibővített 700(!) oldalas könyv adta, amely *Wahrung der Gestalt* (A forma megtartása) címmel jelent meg, a kiváló karmester és tanár halálának 50. évfordulójára.

A hatalmas könyv fejezetei Swarowsky gondolatait rendszerezik 7 fejezetben. Szó esik bennük a karmesteri interpretáció elemzéséről, a dirigálás művészetéről, szimfonikus művek előadói problémáiról, operák szövegeinek német fordításairól, és nem utolsó sorban Swarowsky visszaemlékezései az általa megélt zenetörténeti korszak kiváló szerzőiről, úgymint Arnold Schönbergről, Anton von Webern-ről, Richard Straus-sról és sok mindenki másról. Swarowsky nem csak kitűnő karmester és tanár volt, hanem szenvedélyes zenei közíró is. Hatása az osztrák és a nemzetközi zenei életre vitathatatlanul óriási. Csak néhány név a növendékei közül: Claudio Abbado, Zubin Mehta, Fischer Ádám és Fischer Iván, Mariss Jansons, Giuseppe Sinopoli, Stefan Soltész.

Előadás-sorozatra és visszaemlékezések meghallgatására szól a meghívó.

A rendezvény rendkívüli érdekesnek ígérkezett, hiszen a színpadon olyan karmesterek foglaltak helyet, mint Ralf Weikert, Bruno Weil és Uros Lajovic – Manfred Huss az Akadémia elnökének vezetésével – akik valamikor Swarowsky tanítványok voltak. Életük során jelentős karriert mondhatnak magukénak, megfordulnak a világ vezető operaházaiban és a legjelentősebb zenekarok élén vezényelnek szimfonikus koncerteket a mai napig.

Bevallom, hogy a legnagyobb vonzerőt a meghívás elfogadásában mégis az jelentette, hogy az előadók élén Zubin Mehta szerepelt, aki a Swarowsky Akadémia tiszteletbeli elnöke. Ám sajnos Mehta nem érkezett meg, mert egészségi állapota nem tette lehetővé az utazást. Tervezett előadásának anyagát azonban elküldte a szervezőknek, és azt Hermann Beil irodalomtudós és dramaturg felolvasta a jelenlévőknek.

Mehta ebben az írásban a zenei elemzésről, a dirigálás technikájáról, a művészettörténeti összefüggésekről ír, és arról, hogy mindezt Swarowsky hogy adta át a tanítványainak. Engem különösen megfogott az a rész, amiről magam is így gondolkodom: a tempók közötti viszonyról és a dirigens mozdulatainak kötelező egyszerűségéről és egyértelműségéről.

Ajánlom a fiatal kollégák figyelmébe Mehta levelét és persze a teljes könyvet!

Íme Zubin Mehta írásának magyar fordítása:

Tanár, példakép, barát

*Sok évvel ezelőtt, Hans Swarowsky megjelentette *Wahrung der Gestalt* (A forma megtartása) című munkáját, ezt a sokoldalú dokumentumot, amely a komponisták és műveikkel kapcsolatos elveit tartalmazza: fegyelmezettség és hűség a művek szelleméhez. Ez a kettő jellemezte művésztének és tanításának magját.*

A forma elemzése Swarowskynak különösen fontos volt: A klasszikus szonátaforma – Haydn-tól Mahler-ig – volt az alapja tanári munkájának, amelynek középpontjában Beethoven szimfóniai álltak. Néha négy növendéknek kellett a zongorán játszania ezeket, és ő dirigált bennünket, amivel az előírt tempók szigorú betartását gyakoroltatta velünk.

Az ő analíziseinek eredménye és az ütemcsoportok pontos felismerése nekem még ma is a dirigálás alapját képezik. Ehhez hozzátartozik a periódusokban való vezénylés, amit a zenekarnak nem kötelező tudni, de a karmesternek igen, mert a zenei tájékozódást segíti. Ez valami olyasmi, amit én Swarowskytól tanultam meg. Később megengedte nekem, hogy tekintsek az ő Mahler partitúráiba, amelyekben Webern elemzései voltak olvashatók. Ezek nekem sokat segítettek. Swarowsky meggyőződéses követője volt Schönbergnek és Webernnek, akiknek a próbáin és koncertjein sokszor részt vett, és akiknek a formaanalíziseit –különösen Haydn, Beethoven, Brahms és Mahler esetében – használta.

Swarowsky a zenei formákat sokszor hasonlította össze a festészetben fellelhető formákkal.

Nagy ismerője volt az itáliai reneszánsznak: Botticelli-től, Raffaellótól, Tizianótól Michelangelo-ig és a reneszánsztól a manierizmusig. Ezt a korszakot szívesen hasonlította össze a zene klasszikus korszakával, ezen belül főleg Beethovennel.

Michelangelo Pietáját, vagy a Sixtus kápolna mennyezeti freskóit hasonlította össze Beethoven Eroicájával, a III. Leonora nyitánnyal vagy a Kilencedikkel. Ezek az összehasonlítások és az erről folytatott beszélgetések azt a célt szolgálták, hogy a látottak segítségével fülünk megnyíljon a zenei részletek számára. Nekünk tanítván-

nyoknak kérdéseket és válaszokat kellett találnunk. Így tanított bennünket arra, hogy gondolkodjunk, és felismerjük az összefüggéseket.

Hogy minden darabban először a formát ismerjük fel, számunkra kezdetben idegen volt. De ő velünk minden mű esetében ezt gyakoroltatta, főleg olyan Beethoven szimfóniák segítségével, mint az Eroica, a Negyedik, az Ötödik, továbbá a Pastorale és a Kilencedik (ez utóbbiban mint nagybőgős, magam is játszhattam az ő vezénylete alatt).

Egyszerűen logikus, hogy az Ötödik kezdetét így játszattam: először 3 taktus, majd másodjára 3+1. Azaz egy extra ütem jön hozzá (Liverpoolban, amikor megnyertem a versenyt így dirigáltam és William Steinberg a zsűriben egészen fellelkesült ettől).

Én máig így interpretálok ezt a szimfóniát, olyan szigorúan és pontosan, ahogy azt Swarowsky tanította.

Egy másik fontos téma volt a tempók közötti viszony, mint például a Figaro második felvonásának fináléja. És még ma is, ha a Figarót dirigálok, mindig azt a tempó relációt használom, pont úgy, ahogy az a klasszikus szimfónia lassú bevezetése és az Allegro között van, és amit a természetes érzék is diktál. Amikor a Till Eulenspiegel tanultuk, Swarowsky nem csak a formát elemezte, hanem az ezzel összefüggő hangszerelést is, és mindenképp előtűnt az a tény, hogy magyarázta nekünk, hogy tulajdonképpen az egész mű egy tempóban van.

Ami az ütéstechnika egyszerűségét illeti, azt Swarowsky Richard Strausstól vette át, és nagyon szigorú volt velünk, ha túl sok mozdulattal dirigáltunk. Karajan is, akivel jó kapcsolatot ápolt, amikor egy előadást tartott nálunk, szintén hitet tett az egyszerű ütéstechnika mellett.

Én 1954-ben jöttem Bécsbe, hogy Swarowsky-nál tanuljak. 1958-ban a diploma vizsgakoncertemen Schönberg Pierrot lunaire c. művét és az I. kamaraszimfóniát kellett dirigálnom. Ezeket soha nem vettük át az órákon, teljesen egyedül kellett megtanulnom a műveket. De Swarowsky ideadta Alban Berg elemzését mint sorvezetőt, és minden próbámon ott volt. Ezzel rengeteget segített. Ehhez jött még, hogy elintézte, hogy a koncert a Musikverein Brahms termében lehessen és ennek költségeit is előteremtette.

A tanulmányaim befejezése után egész életemben kapcsolatban maradtam vele, és sokszor kértem ki a tanácsát. Mindig nagyon őszintén elmondta, hogy mit gondol, akkor is, amikor később privát ügyekről beszélgettünk. Az embernek soha nem volt olyan érzése, hogy megtartja az "utolsó titkot". Ő azt is tovább adta.

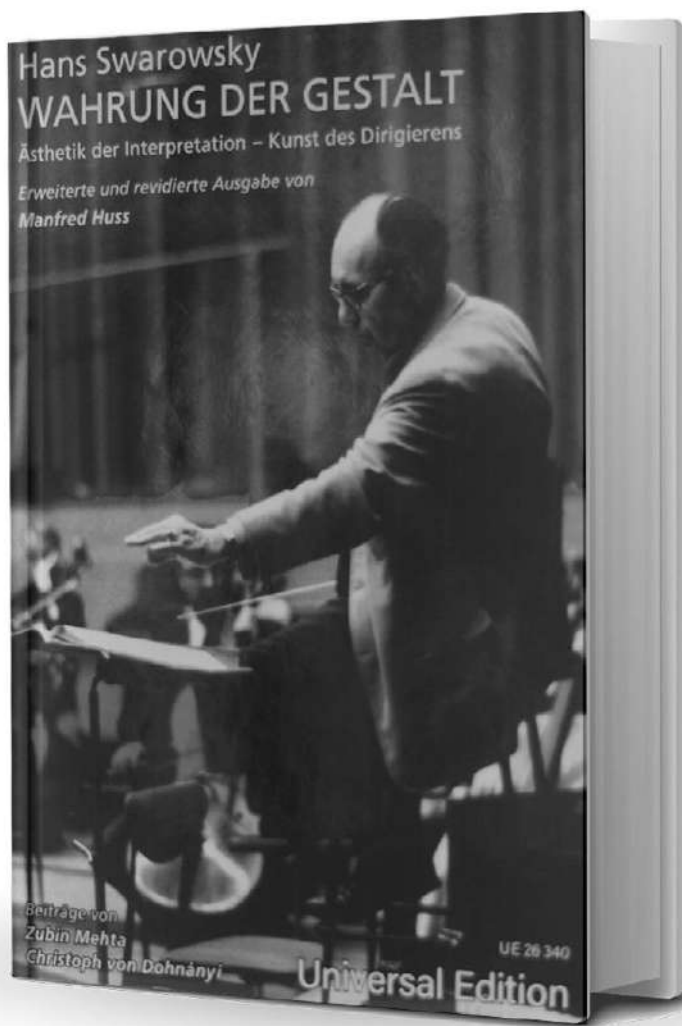
Hogy én a legbensőbb tanítványi köréhez tartozhattam, ahhoz a csoporthoz, amelynek

ő a legapróbb részletekig mindent átadott, nagy ajándéka az életemnek, ez sokkal több, mint amennyit az ember kívánhat.

Ezt a sok impulzust, ami személyiséget olyanná formálta amilyené lettem, csak megköszönni tudom. Swarowsky testvérének és barátjának kellett lennem, nem csak egy mester és tanítvány kapcsolatban létezni. Sokszor majdnem az volt az érzésem, mintha adoptált fia lennék.

Hans Swarowsky tanári munkásságát, és életművét, művészetét tovább kell vinni, nem csak himnuszokat zengeni dirigensi, muzsikusi, elemzői vagy művészettörténeti munkásságáról, hanem mindenekelőtt tovább is kell adni mindezt: örökségét és gondolatait a dirigensi gyakorlatban.

A Wahrung der Gestalt könyvben maradéktalanul megismerhetjük Swarowsky gondolatait, még akkor is, ha ez nem egyszerű feladat, hiszen többször is olvasni kell sorait egészen addig, míg valóban meg nem értjük mondandóját. A fiatal muzsikusoknak azt tanácsolom, viseljék ezt a könyvet szívéükön és ezzel Swarowsky őszinteségét, abszolút hűségét a művekhez úgy, ahogy ezt én egész életemben magamban hordoztam. ■

MAGYARORSZÁGI HIVATÁSOS SZIMFONIKUS ZENEKAROK

Alba Regia Szimfonikus Zenekar

8000 Székesfehérvár
Szabadságarcos út 59.
+36 30 217-3411
Titkárság telefonszáma: +36 70 522 46 92
Email: ruff.tamas@arso.hu • www.arso.hu

Budafoki Dohnányi Ernő

Szimfonikus Zenekar Közhasznú Nonprofit Kft.

1225 Budapest, Nagytétényi út 280.
Levélcím: 1775 Budapest, Pf. 122
Művészeti titkárság:
1087 Budapest, Kerepesi út 29/b. IV. ép.
Tel.: 322-1488 • Fax: 413-6365
E-mail: nfo@bdz.hu • www.bdz.hu

Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara

1061 Budapest, Andrássy út 22.
Tel.: 331-2550 • Fax: 331-9478
www.bpo.hu

Concerto Akadémia Nonprofit Kft.

Székhely: 1094 Budapest, Páva u. 10-12
Levelezési cím: 1450 Budapest, Pf. 75
Központi telefonszám:
(+36-1) 215-5770 • Fax: (+36-1) 215-5462
E-mail: info@concertobudapest.hu
www.concertobudapest.hu

Duna Szimfonikus Zenekar Magyar Élőzene Nonprofit Kft.

Levélcím: 1033 Budapest, Vörösvári út 101.
Próbaterem: 1105 Budapest, Halom u. 42.
Tel.: +36 70 652-5591
E-mail: dunaszimfonikusok@gmail.com
www.dunaszimfonikusok.hu

Győri Filharmonikus Zenekar

9021 Győr, Aradi vértanúk u. 16.
Tel.: (96) 312-452 • Fax: (96) 319-232
E-mail: office@gyfz.hu • www.gyfz.hu

Kodály Filharmonia Debrecen

4025 Debrecen, Simonffy u. 1/c.
Tel.: (52) 500-200 • Fax: (52) 412-395
E-mail: info@kodalyfilharmonia.hu
www.kodalyfilharmonia.hu

Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Ének- és Kottatár Nonprofit Kft.

1095 Budapest, Komor Marcell u. 1.
Tel.: 411-6600 • Fax: 411-6699
E-mail: info@filharmonikusok.hu
foigazgato@filharmonikusok.hu
www.filharmonikusok.hu

Magyar Rádió Művészeti Együttese Szimfonikus Zenekar- Ének- Gyermekekórus

Székhely: 1037 Budapest,
Kunigunda útja 64.
Levelezési cím: 1088 Budapest,
Bródy Sándor u. 5-7.
E-mail: info@radiomusic.hu
www.radiomusic.hu

MÁV Szimfonikus Zenekar

1097 Budapest, Péceli utca 2.
Tel.: +36 20 487-1021
E-mail: office@mavzenekar.hu
www.mavzenekar.hu

Miskolci Szimfonikus Zenekar Nonprofit Kft.

3525 Miskolc, Fábán u. 6/a.
Tel.: (46) 323-488
E-mail: info@mso.hu • www.mso.hu

Óbudai Danubia Zenekar

1033 Budapest, Laktanya u. 35.
(I. em., 2-es kapucsengő).
Tel.: (+36-1) 373-0228 • (+36-1) 269-1178
E-mail: info@odz.hum • utazenehez.hu

Pannon Filharmonikusok – Pécs

7622 Pécs, Breuer Marcell sétány 4.
Tel.: (72) 500-320 • Fax: (72) 500-330
E-mail: info@pfz.hu • www.pfz.hu

Savaria Szimfonikus Zenekar

9700 Szombathely, Rákóczi u. 3.
Tel.: (94) 314-472 • Fax: (94) 316-808
E-mail: info@sso.hu • www.sso.hu/hu

Szegedi Szimfonikus Zenekar

6720 Szeged, Széchenyi tér 9.
Korzó Zeneház
Tel.: (62) 426-102
E-mail: orch@symph-szeged.hu
www.symph-szeged.hu

Szent István Filharmonikusok Non-profit Kft.

1145 Budapest, Columbus u. 11.
Tel.: (36 1) 467-0786
E-mail: rendezveny@zugloifilharmonia.hu
www.sztif.hu

Szolnoki Szimfonikus Zenekar

5000 Szolnok, Hild tér
Tel.: +36 20 926-0424
E-mail: szolnokisimfonikusok@gmail.com
www.szolnokisimfonikusok.hu

REGIONÁLIS/ FÉLHIVATÁSOS SZIMFONIKUS ZENEKAROK

Békés Megyei Szimfonikus Zenekar

Levélcím: Békés Megyei Szimfonikus
Zenekar Közhasznú Kulturális Egyesület
Békéscsaba 5600 Andrassy út 3.
Tel.: +36 20 4322-948
E-mail: uhrinviktor@freemail.hu
www.bekesszimf.hu

Dunakeszi Szimfonikus Zenekar Egyesület Magyarország

(korábbi Váci Szimfonikus Zenekar)
2120 Dunakeszi, Állomás sétány 17.
E-mail: dkszimfonikus@gmail.com
www.dszz.hu

Egri Szimfonikus Zenekar Kulturális Egyesület

Eger 3300 Knézh K. u. 8.
Tel.: +36 20 964-1518
Művészeti vezető: Szabó Sipos Máté
egrisimfonikusok.hu

Gödöllői Szimfonikus Zenekar

Levélcím: Gödöllő 2100 Ady Endre sétány 1.
E-mail: titkarsag@gso.hu
Művészeti vezető: Rácz Márton
www.gso.hu

Kecskeméti Szimfonikus Zenekar Hírös Agóra Kulturális és Ifjúsági Központ

6000 Kecskemét, Deák tér 1.
Tel.: +36 20 3230-001
E-mail: kszztitkar@gmail.com jacintfol-
di@gmail.com
hirosagora.hu

Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar Pro Kultúra Sopron Nonprofit Kft.

9400 Sopron, Liszt Ferenc utca 1.
www.prokultura.hu

Szabolcsi Szimfonikus Zenekar Közhasznú Egyesülete

Székhely: 4400 Nyíregyháza,
Szent István u. 12.
Tel.: +36 30 9656-453
E-mail: szabolcsisimf@gmail.com

Tatabánya Város Szimfonikus Zenekara

Levélcím: Tatabánya Art Művészeti Egyesület
Tatabánya Fő tér 34.
Tel.: +36 30 692-6489
E-mail: gezaroman@t-online.hu

A Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének lapja,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram (NKA) valamint az Előadóművészi Jogvédő Iroda (EJI) támogatásával.

A szerkesztőség levelezési címe: **Zenekar Művészeti Bt.**

1222 Budapest, Fenyőtoboz utca 6. | E-mail: info@zenekarujzag.hu | www.zene-kar.hu

Felelős kiadó és szerkesztő: **Popa Péter**

Tervezőszerkesztő: Komenda Krisztina

Nyomás: EPC nyomda ISSN: 1218-2702

Az interjúkban és a kritikákban elhangzott véleményekkel és kijelentésekkel szerkesztőségünk nem feltétlenül azonosul.
Észrevételeknek, helyesbítéseknek készséggel helyt adunk.

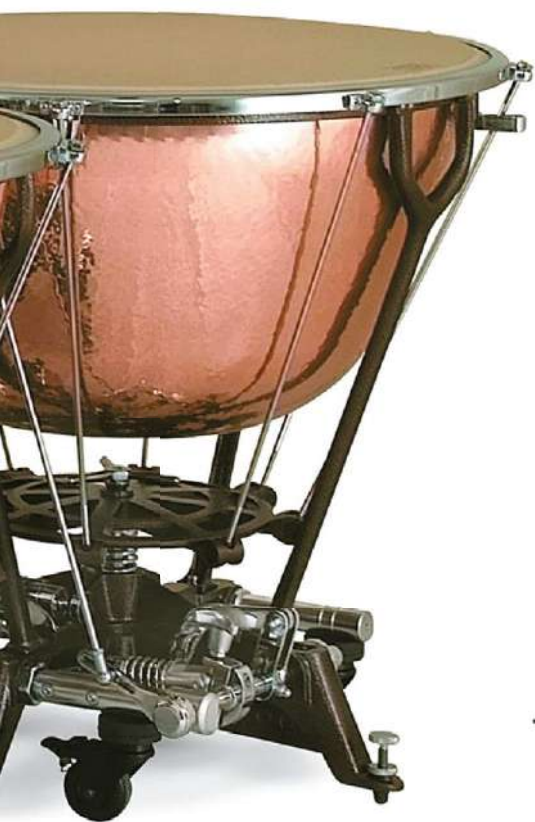

Egy valódi hangszerbolt

Kiemelkedően széles
választékkal várjuk
vásárlóinkat 2025-ben is!

www.fontrademusic.hu

1081 Budapest, Kiss József utca 14.

Telefon: +36 1 210-2790, +36 30 488-6622

Nyitvatartás: hétfőtől péntekig 9⁰⁰ - 17³⁰

Adams Alexander Alphasax A&S **Bach** Bags Berg Larsen BG Blackburn **Buffet Crampon** B&S
Cannonball Cherub Conn-Selmer Courtois **D'Addario** Denis Wick Dotzauer E. Schmid Edwards
Francois Louis Gard Gator Getzen Hammig Hohner Holton Hoyer Jody Jazz Jupiter Keilwerth
King König & Meyer **Kromat** Leblanc Lorée Ludwig Majestic **Manhasset** Marca Marigaux
Melton **Muramatsu** Musser Neotech P. Mauriat **Paiste** Pearl Powell Rigotti **Sankyo** Schagerl
Schneider Schreiber Seiko **Selmer Silverstein** Steuer Straubinger Studio 49 Theo Wanne
Trevor J. James **Vandoren Wilde + Spieth** Wittner **Yamaha** Yanagisawa Zoom